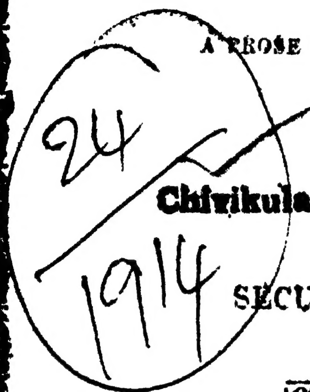
BALA NEETHI.

A PROSE WORK ON MORALS

BY

Chivikula Appiah Sastry

SECUNDERABAD

1000 Copies.

Printed at the Soudamini Press,
TANUKU.

1914

Price { H. S. 0-9-6.
{ B. G. 0-8-0.

శ్రీ

బాలనీతి.

ఇది

చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రిచే

రచింపఁబడినది.

(మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు)

తణుకు

సౌదామినీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1914

పోస్టేజీ కాక వెల. { కంపెని రు 0-8-0
హాలి 0-9-6 }

శ్రీశారదాంబికాయైనమః.

ఉపోద్ఘాతము.

కోవిదులారా!

ప్రస్తుతకాలమున వచనగ్రంథ నికరము కించిజ్ఞుల కెక్కువ యుపయోగకారియని ప్రాజ్ఞులు పలుకుచున్నారు కదా. తత్కారణముననె హైదరాబాదు గవర్నమెంటు హైస్కూలుసహాయాంధ్రోపాధ్యాయులగు మ॥ య॥ నరసింహశాస్త్రిగారు విద్యార్థులకు నీతియుతములగు పూర్వకథలను దృష్టాంతీకరించుచు భాషాభివృద్ధిఁ గలుగఁ జేసెడి చిన్నకబ్బముకదానిని రచించుడనినాకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేసిరి. దాని నేనంగీకరించి భారత భాగవత రామాయణాదులనుండి కథలను గైకొని సంగ్రహముగా వ్రాయుచుఁ బ్రస్తుతమున ముప్పదివిషయములను వ్రాసితిని. కాన విచక్షణులగు మీరీగ్రంథమును దయతోఁ బరిశీలించి విద్యార్థులకు, మఱియు సామాన్యుల కుపయోగ పడునటులఁ జేయవలయునని ప్రార్థించెద.

నేను ముద్రాక్షరశాలకు మిక్కిలి దూరగుఁడనగుటచేత దీనిని ముద్రించుటయందుఁ జాలతప్పులు దొరలినవి. వానిలో ముఖ్యములైనతప్పులను దిద్ది యింకొకచో ముద్రించి యున్నాను. ఇంకను రేఫశకటరేఫస్థాను స్వరాదివ్యత్యయము

లు ముందుగాఁ గలవు. వానినన్నిటిని దిద్దుకొనవలసిన భారే ము విూయందె యుంచితిని. ఇందున సంస్కృతాంధ్రారోగ్యవి షయముల గుఱించి వ్రాయుచుఁ గవికాలాదులఁ దెలియఁబఱచి యున్నాను. అవియె సిద్ధాంతములని వ్రాయలేదు. నాకీగ్రంథ మునురచింపుఁడని ప్రోత్సహించినవారికి, నాకబ్బమునకుఁ దో డ్పడిన పూర్వాఘునిక గ్రంథకర్తలకు, సచ్ఛ్రేయోభిలాషు ల గు మిత్త్రివరులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లాచరించు చు నాయుపోద్ఘాతమును ముగించుచున్నాను.

కం॥ తప్పుల నొప్పుల నెఱుఁగక
యొప్పగిడినొ చెప్పినాడ నిందలితప్పుల్।
దప్పక మన్నించుచు మీ
రొప్పులెగ్రహియించవిూకు నారిగల్ జేతుర్॥

8—1—1911
సికిందరాబాదు

బుధజన విధేయుఁడు
చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

తప్పొప్పుల పట్టి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	1	భగద్భ	భగవద్భ
3	18	విధవివిధ	వివిధవిధ
11	19	రాజ	రాజ్య
17	10	వత్రి	ప్రతి
19	22	బిశా	బ్రశా
30	21	చుంటి	చుండి
34	8	వంత్య	సత్యం
36	4	యేమియు	మేమియు
38	5	తాను	దాము
38	5	లును	లను
58	18	తెల	తెలి
58	19	సురలు	సురులు
59	15	రో్యము	రోగ్యము
63	8	ఏకశిలానగరము	ఏకచక్రపురము
64	16	పాటి	పాడి
64	18	మాటుని	మాటు
77	1	కవు	వవు
78	6	లైవ	లైన

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
90	1	ఆమూ	అమూ
91	4	వాతో	వానితో
96	17	బరసు	బరశు
99	7	తారతా	తారత
101	15	భాధిం	బాధిం
112	22	ఇవియు	దీనిని వినవలెను
113	6	యంత్రి	యంతి
123	1	బ్రతిజ్ఞలు	బ్రతిజ్ఞల
128	11	జిక్కించుటకై	జిక్కించుకొనుటకై
128	5	గర్వ	గర్వాంశ్య
135	19	మంబోన	మంబోనరించు
137	16	త్రమిది	త్రమమిది
139	15	ర్భో	భ్రో
146	22	మూాలము	మూలము
154	10	హుళక్కి	హాళక్కి
158	16	(పణీత	ప్రణీత

మరియు 6 పుట 13 వ పంక్తిలో "మొదలు" అయిన తరువాత వానిని తొలగించవలెను. తొలగించిన అనుదానిని చేర్చుకొనవలెను. 9వ పుట 6వ పంక్తిలోనున్న "సంభవించుటయు" అను పదమైనతరువాత "గలిగినవి. ఇవియు" అను దానిని చేర్చుకొనవలెను.

ముఖ్యములగు తప్పులుమాత్రము దిద్దబడినవి. కానపాఠకులు మిగిలినతప్పుల సవరించుకొనుచు జదువ ప్రార్థితులు.

ఇచట నీగ్రంథప్రాశస్త్యమునుగురించి యొకరి యభి
ప్రాయము మాత్రము ముద్రింపించుచున్నాను.

కింకవి ఘటాపంచానన నేత్యాద్యభిరుదాంచితులును, ఆ
ధుని కాంధ్రలోకైకవిద్వత్కవీశ్వరులును, సద్విమర్శకులును,
నిరుపమానశతావధాన చతురులునగు బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల
వేంకటశాస్త్రిల వారీక్రిందవిధమున మచిలీపట్టణమునుండి
వ్రాయుచున్నారు.

అయ్యా!

"మీపుస్తకము నామూలాగ్రముగా జూచితిని. ఇ
ప్పుడు స్కూళ్లలో "కంపోజిషన్" వ్రాయనలవాటు చేసికొ
ను బాలురకిది కల్పలతవంటిదని నాయభిప్రాయము. మరి
యు నిందున నీతులు ధర్మములులోనగునవికూడ నున్నవి.
గనుక నితరులగు చదువరులుకూడ నెక్కుడుగ నాదరింతురని
నానిశ్చయము.

—:o:—

శ్రీశారదాంబాయైనమః.

బాలనీతి.

భగవద్భక్తి.

భగవద్భక్తియన భగవంతునిసేవించుట, లేక, యాతని నమ్మియుండుటయే. భగవంతుఁడన శ్రీ వీర్యము. ఇచ్ఛ, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, కీర్తి, యను నీమహాసుగుణములతోఁ గూడికొనినవాఁడు. ఆతనిని నమ్మియుండుటయే భగవద్భక్తి యనఁబడు.

ఈభగవద్భక్తిగలిగినవారలు భాగవతులనఁదగుదురు. వీరికిఁ గ్రమముగా నాశనములేనిపదవి లభింపఁగలదు. ముముక్షులకు భక్తిమార్గము మొదటిసాధనము. ఈభాగవతులకు సర్వకార్యములుసిద్ధియగుచుండును. కీడులుమూఁడవు, మేలుఁ బొసఁగును. సద్బుద్ధిసంభవించును. దుర్బుద్ధి యడుగంటును. మనము నిశ్చలమగుచుండును. మనమెందుల కాభగవంతునియందు భక్తికలవారముగానుండవలెనన? ఆదయామయుఁడు సర్వభూతములందును దయగలవాఁడై వానికిఁదగినటుల నాహారాదులనొసంగి సర్వకాలములందును వానిని బాధలఁ బొందకుండఁ జేయుటవలనను, మనకుఁగష్టములు సంభవించిన సమయంబునం దామహామహుని ధ్యానించినయెడలఁ దత్కా-

లమందనుభవించెడిసిలుగులఁ బాపి సుకముఁ జేకూర్చుటను,
మఱియు నాయన, మనవాయునవలెఁ దినుటకన్నమును, గట్టు
టకు బట్టలును నిచ్చి యల్లారుముద్దుగాఁ గాపాడుటను, మన మే
పనిని బ్రారంభించినను దానికనేకవిధముల సాయముఁజేసి
సఫలముగా నొనరించుటచేతను, మనకు జగమునను౦డువస్తు
వుల నెల్లఁ జూచుటకుఁ గన్నులును, నడచుటకుఁ గాళ్ళును,
గర్మములనారంభించుటకుఁ గరములును, విమర్శ మొనరించు
టకు బుద్ధియును, గీర్తించుటకు వాక్కును, మఱియు బహువి
ధోపయోగంబులగు బహ్వవయవముల నిచ్చుటవలనను,
నాపరమదయాళుని దప్పక సేవించవలెను.

మనమాభగవంతుని సేవించుటయెట్లన? మనము ప్ర
తిదినముఁ దెల్లవాఱుజామున నాలుగుగంటలకు మేల్కాంచి
దంతధావనాది కృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని విమలజలమున
స్నానమాచరించి ముఱికిలేని బట్టలఁగట్టి శుచికలవారమై
“చిత్తము శివునిమీఁద భక్తిమఱియెచ్చటనో”యన్నట్లుండక
మన మనస్సును వాక్కును, శరీరమును, గర్మమును, నీనాలు
గు నొకచోఁజేర్చి సంభవస్థితిలయహేతుభూతుఁడగు నప్పర
మేశుని, “నేఁ దెలియక చేసినపాపపుఁబనులను, దెలిసియుఁ
జేసినపాపపుఁబనులను నా మొఱనాలకించి నన్ను మన్ననతో
మన్నించవలయు” నని కోరి ధ్యానించవలెను. మఱియుఁ బూ
జాదుల నాపరమాత్ముని సేవింపవలెను. మనము భక్తిలేక
యెంతగొప్పగాఁ బూజఁజేసినను బ్రయోజనము లేదు. “భక్తి

లేనిపూజ పత్రిచేటను సామెత వినలేదా? కాబట్టి మనము చేయుపూజను నిశ్చలభక్తితోఁ జేయవలెను.

అంతట దుష్టులనుశిక్షించువాఁడును, శిష్టులరక్షించు వాఁడును నగు నాపరమేశ్వరుఁడు మనమొులతెలుఁగునెఱింగి మనము సేయుసేవకు మెచ్చి మనమనోభీష్టముల నెఱవేర్చి మన సుఖదుఃఖముల నారసి మొగ్గులున్నఁ దగ్గించి లగ్గులున్న నెక్కువఁజేసి మనకుఁదోడునీడై సదా తిరుగుచుఁ గాపాడుచుండును. మనము భగవద్భక్తికలిగియున్నయెడల మనశత్రువులు మనలఁ జిక్కులఁబెట్టఁదలఁచిన నవి యెంతమాత్రమును మనలను బాధింపఁ జాలవు.

ఈభక్తివిషయమునఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన వారలు పూర్వుల లోఁ జాలమంది కలరు. వారిలో నొకనినిఁజెప్పెదను.

హిరణ్యకశిపునకుఁ గుమారుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడు, తన తండ్రికి మిక్కిలిశత్రువును, భగవదవతారమునగు విష్ణునందు భక్తికలవాఁడై యుండెను. ఇట్లుండుట యతనితండ్రి చూచి వింతనంది తనకొమరునకనేకవిధంబుల"నాతనియందు భక్తి మాను"మని చాలసారులు చెప్పెను. కాని యాపిల్లవాఁడు వినకపోయెను. అంతటఁ దండ్రి తనకొమరుని వివిధహింసలఁ బెట్టెను. ఇతరులచేఁ బెట్టించెను. కాని యాప్రహ్లాదుఁడు మాత్రమించుకయైన బాధనుబొందలేదు. అత్తరి నాప్రహ్లాదుతండ్రి "ఏమిదిచోద్యము. ఎన్నివిధములవేధించినను నీతన యుఁ డాబాధలఁబొందక యున్నాడె వాని నెక్కడగాస్తుతించు

చున్నాఁ" డని యిదివఱకుండుకోపమును రెండు రెట్లధికముఁ జేసికొనియుఁ జేయునదేమియులేక విసివి యాబాలునిఁ జీరి "కొడుకా! నీవెప్పుడు కనులకుఁ గనుపడనివానినిఁ గొనియాడుచుందువు. వాఁడెక్కడనున్నాఁ" డని యడిగెను. అంతనాభక్తశిరోమణి 'సర్వశక్తిసంపన్నుఁడగు నాదానవవైరి ప్రతిపదార్థమునందును, ప్రతిమనుజునందును గలఁ" డని పలికెను. అంత నాహిరణ్యకశిపుఁ "డటులైన నాచక్రిని గ్రక్కిని నీకంబమునందుఁజూపుము లేదా నీశిరంబిప్పుడే భూతబలిం జేసెద" నని వాకొచ్చెను. అంతట భాగవతశిఖామణియగు ప్రహ్లాదుఁడాపరమాత్మను నిశ్చలభక్తితో ధ్యానింప నాపరమేశ్వరుఁడు తనభక్తుని కోరికఁదీర్చుటకై తనశరీరముయొక్క క్రింది సగమున మనుజాకారమును, పైసగమున సింహాకారమును, దాల్చి "నృసింహమూర్తి"యను పేరునఁ గంబమునుండి బయలువెడలి జగదేకవీరుఁడై తనభక్తునిఁ బలుతెఱఁగుల బాముఁలఁ బెట్టినవాఁడును, లోకకంటకుఁడునునగు నాహిరణ్యకశిపుని సంహరించి దేవాదులచే సన్నుతిఁగొని భక్తునిఁగాపాడి యంతర్ధానమయ్యెను.

చూచితిరా! ఆప్రహ్లాదుఁడు భక్తివలనఁగాదె తనజనకుఁడు పెట్టినబాధలఁ బొందకపోవుటయ కాక దుర్లభంబగు పరమాత్ముని దివ్యరూపముఁ గాంచఁగలిగెను. కాఁబట్టియె యిప్పటికిఁ బ్రహ్లాదుఁ డవిచ్ఛిన్నమగు కీర్తిఁ బడయుచున్నాఁడుకదా!. కాన మనమందఱము భగవద్భక్తి కలిగియుండుట

కెక్కువగాఁ బ్రయత్నముఁజేసి భాగవతులని వాసిఁగాంచవలెను.

ఆ. వె. ఎన్ని యెన్ని పూజ • లెన్ని జేసిన నేమి
భక్తి లేనిపూజ • ఫలము లేదు
భక్తిగలుగుపూజ • బహుళ కారణము రా
విశ్వదాభిరామ • వినుర వేమ!

మాతృభక్తి.

తల్లియందు భక్తిగానుండుటయే మాతృభక్తి యనఁబడు.

మనతల్లి మనలను బదిమాసములు మోసి పలుబాధల కోర్చి వచించరానికష్టములఁబడి కనును. కనినది మొదలు మనయొక్క మూత్రపురీషాదులను గడిగి బహుజాగ్రతతో మనలఁ గాపాడుచుండును. మనప్రాణములను దనయరచేతిలో నిడుకొని పోషించుచుండును. మనలను గ్రిందుగ విడిచినఁ బిల్లిమ్రింగునని యుఁ, బైనిఁ బెట్టినఁ బక్షి తన్నుకొనిపోవునని యు బెంగపడుచుఁ బ్రీతితోఁ బెంచుచుండును. మనలను మనకన్నతండ్రి యసహ్యించుకొనినను గన్నతల్లి మాత్ర మటు లసహ్యించుకొనక దగ్గఱకుఁదీసికొని తనయొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని బుజ్జగించుచు ముద్దులాడు చుండును. మనవలన నెంతపటితిప్పలువచ్చినను భరించునది తల్లియే

కాని వేఱొకరుగానరారు. మనకెట్టియిక్కట్టులు వచ్చినను నవితొలఁగు నుపాయమాలోచించి చేతనయినంతపఱకు వా నినిఁదొలఁగించుచుండును. "పిల్లి తనపిల్లల నెక్కడ నెప్పుడు గండుపిల్లివచ్చి చంపునో" యనుభయముచే సందులగొందుల వానిని దాచిపెట్టుట మనము చూచుటలేదా? కాఁబట్టి తల్లి కున్నప్రేమ యితరులకు లేదనిచెప్పవచ్చును. అట్టితల్లుల యందు భక్తిగానుండుట మనకు విధ్యుక్తధర్మము కాదా. అది గాక "మాతృదేవోభవ" అనఁగాఁ "దల్లియేదైవముకలవాఁ డవైకమ్మా" యని యుపనిషత్తులు చాటుచున్నవి. మఱి యు "నమాతుః పరదైవతి" మ్మనఁగాఁ "దల్లికంటె నితరదై వములే"దని శాస్త్రము నుడువుచున్నది. కాన మనలను వృ ద్ధికిఁదీసికొనివచ్చిన తల్లులయందు భక్తిగానుండవలెను. వారి కేవిధమైన బాధలుండినయెడల ననుకొనని ప్రయోజనము లను హఠాత్తుగాఁ బొందఁగలము.

అటుల మాతృభక్తికలిగి యాకస్మికముగా లాభ ములఁబొందినవారును బూర్వులలోఁ గలరు. వారిలోనొకనిఁ జెప్పెద.

మున్ను కశ్యపబ్రహ్మవరమున "వినత" యను తరుణీ రత్నమునకు గరుడుఁడనువాఁడొకఁడు జనించెను. అతఁడు మహాజవ సత్వసంపన్నుఁడు. అట్టియమ్మా నాగరుత్మంతుఁడు తనతల్లియనుమతిని, దనసవతితల్లియగు కద్రువయొక్క కు మాలులగు పాములను మోయుచుండెను. ఇటులుండ నాతని

వీపుననుండి యొకపరి యవి క్రిందఁబడుట కద్రువకాంచె. అంత నామె యత్యంతముగా నాగరుఁడుని దూఱెను. అంత నాతఁడు తనతల్లిని "అమ్మా! మీసవతియొక్కయు, నామె కుమారులయొక్కయుఁ బనుల నెందులకుఁ జేయవలె"నని యడిగెను. అంతనావినత నాయనా! నాసవతియు నేను నుచ్చైశ్శ్రవంబుఁ బరీక్షించునపుడు దానిపుచ్ఛంబున నలుపు లేదని నేనును, గలదని యామెయును వాదమొనరించితిమి. ఈవాదమున నెవరోటువడుదురో వారవతలివారికి దాసిగానుండవలెనని యొక పంతమేర్పఱచుకొంటిమి. మఱునాఁడు దానిఁబరిశీలింప నేనోటువడితిని. దాన నామెకు దాసిగా నింతవఱకు నుంటిని. దీనికిఁ గారణము మీయన్నగారగు ననూరుని శాపమే ఇఁక నీ బానిసపని నీవలనఁ బాయఁదగు" నని పలికెను. అంత నతఁడు తనతల్లియొక్క నీచపుదశఁ గనుఁగొని వంతనంది యా వరవుడముం బాపుటకై యాసవతితల్లికొమరులదరిఁ జేరెను. తరువాత, వారిని "నాతల్లిదాస్యము మీరు బాపినయెడల మీకిష్టమైనది యేదైనను దెచ్చియిచ్చెద"నని యడిగెను. అంత వారు "మాకమృతంబుఁ దెచ్చియిచ్చిన నీతల్లిదాస్యము పాయఁగల"దని యనిరి. దానికి గరుడుఁడు సమ్మతించి తన తల్లియనుమతిఁ గైకొని మార్గమధ్యమున ననేకదుష్కర కార్యములఁ జేయుచు నాకలోకంబుఁ జేరెను. అచట నమృతమునుగాచుచుఁ గావలియున్నవారితో యుద్ధమొనరించి యాయమృతమును గైకొని తానుదాగకుండ నత్యచ్ఛతదు

వేగముతో వచ్చుచుండెను. ఇంతలో విష్ణుమూర్తి కనుఁగొని "నీవేగసమృద్ధులకును, నీబలమునకును, నీమాతృభక్తికిని మెచ్చితిఁ గాన నీకుఁ గావలయువరములెవ్వియో కోరు" మని పలికె. అంత నావైనతేయుఁడు "భక్తవత్సలా! నేనమృతంబుఁ ద్రాగకపోయినను ముసలితనములేని దేవత్వమును, నీభువనములకెల్లను నాయకుఁడవైన నిన్నునెల్లప్పుడుఁ గొలిచియుండుటను నాకుదయచేసి యనుగ్రహించుఁ"డని ప్రార్థించెను. అంత నామహామహుఁ"డటులనె నీకోరికలిచ్చితి. మఱియు నీదినమునుండి నాకుధ్వజమును వాహనంబును, నీవె కావలయు"నని చెప్పెను. దానికాగరుత్మంతుఁ డంగీకరించి సంతసించెను. ఇంతలో దేవేంద్రుఁడు "అమృతమును వీఁడు హరించెఁగా" యని కినిసి యాగరుడునిపై వజ్రాయుధమును బ్రయోగించెను. అంత నాయాయుధము క్రమముగా నాగరుడునిఱెక్కలను భేదించరాఁగా నాతఁ డాయాయుధముం గాంచి "వజ్రాయుధమా! గొప్పవాఁడగు దేవేంద్రునికరమునందుండుదానవు. కాన నిన్నవమానింపఁగూడ" దని పలికి తనఱెక్కయందున నొకయీఁకమాత్రము దానికాహారముగాఁ జూపి నీపనినిఁ జేసికొని పొమ్మనిపలికెను. ఇవ్విధమున నీగరుత్మంతుఁ డొనర్చుట సురేశ్వరుఁడు చూచి మెచ్చి యాతనితో స్నేహముఁ జేసికొనెను. అటుపిమ్మట నావిహంగపతి కాద్రవేయుల సమీపమునకువచ్చి "ఇదిగో మీరుకోరినటుల నమృతమును దెచ్చినాను. గొనుఁడు. నాతల్లిని దాస్యంబునుండి

విడిపింపు" డని పలికెను. అవ్విధమునసే వారొనరించిరి.

చూచితిరా! ఆవిహంగేంద్రుఁడు మహాబలజవోపేతుఁడయ్యుఁదల్లిమాటనిరాకరించలేక పాములమోసెనుగదా. మఱియుఁ దనతల్లి దానిసపనిఁ బాపుటకై యెంతపనిఁ జేసెనో తెలిసినదిగదా. ఈసమయమున నేకదావిష్ణుమూర్తివలన వరములఁబొందుటయు నింద్రునితోసఖ్యంబు సంభవించుటయు మాతృభక్తివలన నాకస్మికముగావచ్చినలాభము లేకదా. కాఁబట్టి మాతృభక్తిగలిగినవారలు మహాసంపన్నులుకాఁగలరు కాన మనము మాతృభక్తికలిగియుందుము.

ఆ. వె. వచ్చిపోయి చూచు • వాఁడుగాకిడుమలఁ
బడునె?తల్లిపోలె • బట్టికోడఁ
దండ్రిచెప్పునిట్లు • ధర్మశాస్త్రంబుల
నంబ గౌరవమున • నధికయగుట.

(భారతము)

పితృభక్తి.

తండ్రియందు భక్తిగానుండుట పితృభక్తి యనఁబడు.

కన్నతండ్రి మనలఁ బెంచి పెద్దఁజేయును. మనకుఁగావలసినయాహారవిహారపదార్థముల యథాశక్తిఁదెచ్చియిచ్చును. మనతోఁగూడ నాడుచు మాటలాడుచు మనకానందముఁగూర్చుచుండును. మనతోడనే స్నేహముగాఁగాల

ము(గడపుచుండును. మనకు దండ్రియే, తపమును, విద్యయును, ధర్మమును, బరమాత్మయునుగాన(గొమరులమగు మనము వారిని వివిధముల సంతోషింప(జేయుచుండవలెను.

మనము మనతండ్రియందంతగా నెందులకుండవలెనని న? మనజనకు(డెల్లప్పుడు మనయభివృద్ధికై యనేకరీతుల(బాటుపడుచుండును. విశేషలాభకారియగువిద్యనుబొందించుచుండును. "సర్వత్రజయమన్విచ్ఛేత్పుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయం" అనగా(“దండ్రి యంతట జయము(గోరవలయును.తనకుమారునివలన(బరాజయమొంద(గోరవలయు "ననునీతివాక్యానుసారముగా మనతండ్రియుండుటను, మఱియు" గొమరులుపుట్టి తమకేమో యబ్బెతివ్వి తలకెత్తెద"రను నాశతోనుండుటను వారియందెక్కువభక్తిగా నుండవలెను.

"పితృదేవోభవ" అన(గా(“దండ్రియే దైవముకలవా(డనై కమూర్తి"యని యుపనిషత్తులు వచించుచున్నవి.ఎవ(డు తనతండ్రిని మంచిమాటలచేతను, మంచిపనులచేతను, సంతోషింప(జేయుచున్నా(డో వా(డే సుపుత్రు(డు. ఇటువంటి సద్గుణగణఖనియగునొకపుత్రుడున్న(జాలును. దుర్మార్గులు పదిమందియున్నను నిష్ప్రయోజనము. మఱియు(గులనాశకులనిచెప్పవచ్చు. వియత్పథమును బ్రకాశింప(జేయుటకుసకలకళాపరిపూర్ణుండగు నొకచంద్రు(డున్న(జాల(డా? కాంతివిహీనములగు పెక్కుచుక్కలేల? కాబట్టి కులమునుద్ధరించుటకొకసుపుత్రు(డున్న(జాలు.ఈసుపుత్రునివలన(దండ్రియుమిత్ర

ఘుగా సంతోషమందుచుండును. తండ్రియందు భక్తిగలవాఁ
డై యాతనిని సంతసమందించినవాఁడే కుమారుఁడు. తక్కిన కు
మారులు జనకమారకులని చెప్పవచ్చు. జనకహర్షప్రదాతయ
గుకుమారుఁడనేకలాభములఁ బొందఁగలఁడు.

అటుల పితృభక్తిగలిగి లాభములఁ బొందినవారలలో
నొకనిని జూపెద.

భారతవీర శ్రేష్ఠుఁడని వాసిఁగాంచిన గాంగేయుఁడు
తనతండ్రియందు భక్తిగలవాఁడై యుండెను. ఇట్లుండ నొక
పరి తనతండ్రియగు శంతన మహారాజునకు దాశరాజ పుత్రి
కయగు యోజనగంధిపై మోహముజనించెను. అతఁడామె
ను వివాహమాడుటకు దాని తండ్రి కడకుఁ జని తన మనో
రథముఁదెలియఁబఱచెను. అంత నాదాశరా "జీపిల్లకు జనిం
చిన పిల్లనికి నీరాష్ట్రమంతయుఁ బట్టముఁగట్టి నట్లొడంబడితి
వేని నొసఁగెద"నని పలికెను. అంతనామహారాజు తనపెద్ద
కుమారుఁదలఁచి మిన్నకుండి యింటికిఁజేరి డెందమునఁ గుందు
చుండెను. ఇవ్విధమునఁ దనతండ్రి యుండుట నొకనయమునఁ
గాంచి యతని యాంతరంగికమిత్రులను విచారించి కారణము
దెలిసికొనెను. అంతఁ దానాదాశరాజుదరి కరిగి "నీకోరినయ
ట్లె యీసతికి జనించిన కుమారుఁడు రాజఘురంధరుఁడు కాఁ
గలఁడు. ఇందుకుసందియమంద నవసరములేదు. వైశమె నాం
త(శికి నీకొమరితె నిచ్చి వివాహంబొనర్పుము. నాతండ్రి
చింతవిడనాడి సుఖముగానుండుటయే నాకుఁ బ్రధానముకాన

నిమగో బ్రహ్మచర్యంబుఁబూనితి” ననిదృఢ ప్రతిజ్ఞఁజేయ నా తనిపై నాకసమున నుండి దేవతలు పుష్ప వృష్టిఁ గురిపించిరి. అంతట దాశరాజు నాతని పితృభక్తికి మెచ్చుచుఁ దన కూఁతును శంతనునకిచ్చి వివాహం బొనర్చెను. అంత నాశంతన మహారాజు తనకుమారుని ప్రతిజ్ఞకును, సద్బుద్ధికిని, భక్తికిని, ననంతముగానద్భుతమంది మదిసిమెచ్చి యాతనికి స్వచ్ఛంద మరణమును బ్రసాదించెను.

చూచితిరా! ఆ భీష్మాచార్యులు పితృభక్తి కలవాఁడగుటచేతనేకదా బాణములవలనఁగాని కత్తులవలనఁగానిమఱి యొకదానిచేఁగాని మృతిఁజెందక తనయిష్టమువచ్చినపుడు విధివశమగు పదమును బొందఁగలిగెను. అట్టివరముల నితరులు పొందఁగలరా? పొందలేరు. కాఁబట్టి పితృభక్తి గలిగినవారలు పెక్కు-ఫలములఁబొందఁగలరు. కాన మనము మనతండ్రి మొదలగు పూజ్యులయందు భక్తిగా నుందుదము.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం
బును విద్యయుఁబరమదైవమును గావున నా
తనికిఁబ్రియంబగుపనిసే
సిన దేవతలెల్లఁబ్రీతిఁజెందుట గలుగున్.

(భారతము.)

గురుభక్తి.

అజ్ఞానమునరికట్టువాఁడు. శ్రేష్ఠుఁడు, తనకువిద్యఁ జెప్పినవాఁడు, వీరలయందుభక్తిగానుండుటయే గురుభక్తియనఁబడు.

మనల ముందభివృద్ధికిఁదీసికొనివచ్చునదియు,భక్తి భక్తి శక్తి ముక్తులనొసంగునదియు,గౌరవార్హముననగువిద్యను. నిష్కపటముగాఁ జెప్పినవారలు గురువులు.కాన వారియందు మనముభక్తిగానుండవలెను. ఆవిద్యాదాతలను మనజీవితాంతమువఱకు గౌరవించుచుండవలెను. గురువుకూడ మనతలిదండ్రులతో సమానుఁడని చెప్పనొప్పు. ఏలయన? మనజననీజనకులు శరీరపోషణాదులయందెక్కువ శ్రద్ధవహించుచుందురు. ఇఁక గురువులన్ననో మనల నితరులచే గౌరవింపఁజేయువిద్య నలమటలేక యతిముతిగా నొసంగుచుందురు.అటులనుండుటవలన వారు మనకు గౌరవస్థానమే కదా. వారు మనము విద్వాంసులమగుటకుఁ గోరుచుందురు. మనకుశలమును వారభిలషించుచుందురు.కాఁబట్టి మనమారంభదశనుండి గురుశిక్షఁ బొందవలెను. దానివలన మనము విద్య లెస్సగా నేర్చి విద్వాంసులమై లోకమున నెవఁడెగనికీర్తిఁ గడింపఁగలుగుదుము.ఈ యవనియందుద్భవించిన ప్రతిమనుజుఁడును చిన్నతనముననే గురుశిక్షఁ బొందినయెడల వాఁడు సకలలాభములఁ బొందఁగలఁడు.

సద్గురుశిక్షఁబొందక చిన్నతనమును వ్యర్థముగాఁ గడపినయె
డల వానికి లెక్కలేని చెడుగుగుణము లలవడును. పొట్లతీఁగ
లయందుఁ దగులుకొనియున్న చిన్నకాయలతుదను రాలను
గట్టినియెడల నవి వంకరలు పోక యెటులుండును. కాఁపరిసుం
చక గొట్టియలనుంచిన నవి వంకరలోవలఁబడక యెటులఁజ
క్కఁగాఁబోవును? కాఁబట్టి గురుశిక్షఁబొందనివారలు విశేష
వక్రమార్గములఁ జొరఁబడుదురు. కానఁ బ్రతివాఁడును గురుశి
క్షఁబొందవలెను. విద్యనెక్కువగాఁ గడించవలెను.

తాము బాల్యమున నొకగురువువద్ద విద్యనభ్యసించి
క్రమక్రమముగానతనియెడ ద్వేషమువహించి "నీకు మేము
శిష్యులముకాము. నీవు మాకుఁజెప్పినదేదియును లేదు" అనియా
గురువుతో గుద్దులాడి యాయనకుఁ బంగనామమిడి యత
నిఁదిరస్కరించుట నరకహేతువు. ఇటులొనర్చువార లవినీతులు
కానఁ బ్రతివాఁడును గురువునం దెక్కువభక్తి కలిగియుండవ
లెను. గురువే బ్రహ్మ, గురువే విష్ణువు, గురువే మహేశ్వరుఁడని
మనపెద్దలు చెప్పుదురు. అటులనే "ఆచార్యదేవో భవ" అనఁ
గా "గురువే దైవముకలవాఁడవై కమ్ము" యని యుపనిషత్తు
లనుచున్నవి. కాన మనము గురుభక్తికలిగియుండినయెడల ననేక
ప్రయోజనముల నందఁగలము.

అటులఁ బ్రయోజనములందినవారలలో నొకనినిఁ

ద్రోణాచార్యులను నొకసుప్రసిద్ధ ధనురాచార్యుఁడు ధృతరా
ష్ట్రపాండు నందనులకుఁ జక్కఁగా ధనుర్వి ద్యాదులను జెప్పె
ను. అంత నాధార్తరాష్ట్ర పాండవేయులు, గురువుదగ్గఱకు
వచ్చి “స్వామీ! మేము మీకు గురుదక్షిణ నీఁదలఁచితిమి.
కానఁ దమ కేది యిష్టమో తెలియఁగోరెదము,, అని పల్కిరి.
అంతట నాగురువు “ఛాత్రచూడామణులారా! మీబుద్ధికి మె
చ్చితి. ఇదిగో నాకోరిక వినుఁడు. పాంచాలదేశాధీశుఁడును,
మిత్రపరాభవ కారియు నగు ద్రుపదునిఁ బట్టుకొని పాశ
ములచేఁ గట్టి మీయరదమునఁ బెట్టికొనివచ్చి నాముందఱఁ
బెట్టుటయే నాకు గురుదక్షిణ. ఇటులఁజేసినవాఁడే గురుభక్తి
కలవాఁ,,డని పలికెను. దానికి వారందఱు వల్లెయని మహో
త్సాహంబుతో ద్రుపదుపురంబునకుఁ జనిరి. అందున ము
దట దుర్యోధనాదులహమహమికచే నట్టిప్రయత్నముఁ జేసి
రి కాని వారాపాంచాలపతిశరఘాతములచే నోటువడి స్వగృ
హాభిముఖులైరి. అంతటఁ బాండవమధ్యముండగు నర్జునుండు
ధైర్యస్థైర్యములు కలవాఁడై కాఁజేయుప్రయత్నమున కడ్డు
వచ్చినవారందఱినిఁ దుక్కుదూళిగఁగొట్టి యాద్రుపదుని గ
ట్టిగఁగట్టి తనరథమున నిడుకొని వాయువేగమునఁ దన యొజ్జ
యెదుటికిఁ దీసికొనివచ్చి “ఇదిగో యితఁడే ద్రుపదుఁ,, డని
యచట నునిచెను. అంత నాగురు వానవ్యసాచియొక్క బా
హుబలమునకును, దనయందుండు భక్తికిని మెచ్చి యెక్కుడ

గా నాశీర్వదించెను. ఈశవ్వడి, గురుభక్తిఁ జూపుట యీసమ యమునందే కాక యుత్తర గోగ్రహణమందుఁ గూడఁ జూపెను. ఆయర్జునుఁ డుత్తరకుమారునికి "బృహన్నల" యనుమారుపేరితో సారథ్యంబు సల్పుచుఁ గారణాంతరమునఁ గ్రమముగాఁ దాను రథికుఁడై గాండీవాదుల ధరించి యదివఱకుఁ బ్రచ్ఛన్న వేషంబుతో విరటుని కొలువునందుండుటం బట్టి ప్రతి పక్షకోటిలోనున్న గురువరునకు నమస్కారంబుఁ జేయుటకు వీలులేక నమస్కార సూచక బాణంబుల నాగురు వరుని పాదారవిందములవంకఁ బ్రయోగించెను. అందులకాగురుఁ డమితముగా సంతోషించెను. దాన నీకిరీటి యాయుత్తరగోగ్రహణమందు జయంబత్యద్భుతంబుగా నందెను. మఱియు నీగురు భక్తివలనఁ గలిగిన నీధనంజయుని మహిమ మఱియొండుకలదు. అది వినుఁడు. భారతయుద్ధావసానంబునఁ బుత్రఘాతియు, ద్రోణాచార్య తనూభవుండును, నగు నశ్వత్థామయు నీయర్జునునకుఁ గలహముసంభవించెను. క్రమక్రమముగా నాకలహముప్రబలి యొక్కరిపైనొకరు బ్రహ్మశిరోనామ కాస్త్రంబులఁ బ్రయోగించుకొనిరి. అంత నక్కడనుండు మహామునులెల్ల నీకల్లోలమునుగాంచి వీరిఁజేరి "మీయస్త్రంబులు బ్రహ్మశిరోనామకంబులు లోకంబుల దహింపఁగలవు. కాన మీ మీయస్త్రంబుల నుపసంహరింపుఁ"డని పలికిరి. అంత వారియనుమతిని నర్జునుఁడు మాత్రము తనయస్త్రము నుపసంహరించెను. అట్టి నశ్వత్థామ తనయస్త్రము నుపసంహరింపలేక తన మాట

మున ''నాకన్న నెక్కువ గురుభక్తి కలవాఁడగుటవలన నాయస్త్రము నుపహరింపఁగలిగెను. నేనాధనురాచార్యుని పుత్రుడనయ్యు నంతగురుభక్తి లేకపోవుటవలనఁగదా యుపసంహరింపఁ జాలనైతి,, నని యుండెను.

తిలకించితిరా! ఆయర్జునుఁడు గురువువద్దవిద్యాభ్యసించి క్రమముగానతనికన్న నెక్కుడు బలవంతుఁడయ్యె నాతనియందు భక్తికలవాఁడగుటవలనఁగదా తాను లోకవిఖ్యాతుఁడైనది. మఱియు నతనిగురుపుత్రుఁడుకూడ నుపసంహరింపలేని యస్త్రమును గురుభక్తి కలవాఁడగుట వలనఁగదా యాయర్జునుఁడుపసంహరింపఁగలిగెను. కాఁబట్టి యట్టులనె ప్రతివారును గురుభక్తి కలిగియుండినయెడల వారికి మేలుకలుగును. కాన మున్నెట్టులైనను మనమీదినమునుండి యీవిధమున నుందుదము,

క. సద్గురుకృప జ్ఞానంబున
సద్గతిదీపించుచున్నఁ జాలగఁ జనువుల్
సద్గతిఁ గలుగం జేసెడి
సద్గురువే దైవమనుచుఁ జాటర వేమా!

రాజభక్తి.

మనలను సుఖముగాఁ బరిపాలించు రాజులయందు భక్తిగానుండుట రాజభక్తి యనఁబడు.

రాజన నెవరన? మంచికొలమునందుఁబుట్టినవాఁడును, శౌర్యముగలవాఁడును, నీతిశాస్త్రవిశారదుఁడును, ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తిసంపన్నుఁడును, ధీరులును, సకలశాస్త్రసంపన్నులును, ధర్మతత్వజ్ఞులునగుపండితులును, ప్రభుహితాభిలాషులును, సదసద్విమర్శనజ్ఞానముకలవారును, రాజనీతిచతురులునునగుమంత్రివర్యులను నిగుపమానంబగు పరాక్రమమును, నిశ్చలమగుపట్టుదలయుఁగలిగినభటవర్యులను గలిగినవాఁడు రాజని పల్కనగు.

ఈరాజు, తనరాష్ట్రములో, గుమ్మైనను దుర్మార్గులై ముందువెనుకలువిచారించక యితరులకపకారములఁ జేయుచుండినయెడల వానినిఁబ్రకటనముగాఁ జక్కఁగాశిక్షించును. దూరాలోచనగలిగినమంచిమంత్రులతోడ నేకాంతమున మంతనంబొనరించి పనులనారంభించి యడ్డుపాట్లురాకుండఁ దనపనులఁగొనసాగించుకొనుచుండును. జనులకు, మంచికొలమును, మంచిబుద్ధియును, మొదలగుసద్గుణములకెల్ల నీరాజేకారణము. రాజు దైవముతోసమానుఁడు. కావుననే ‹‹నావిష్ణుః పృథివీపతిః›› అనఁగా ‹‹రాజైనమనుజుఁడు విష్ణు››వని మనయుద్గ్రంథములన్నియు నొక్కిపెట్టునఁబల్కుచున్నవి. మన మారాజు సాహాయ్యములేనిదే యేపనినిఁ జేయఁజాలము. మనధనముగాని ధాన్యముగాని దేనినైన నారాజుయొక్క తోడుపాటు లేనిదే నిలుపుకొనఁ జాలము. చూడుఁడు. మనము భూమిని దున్ని వి త్తనములఁజల్లి నవి పైరులకలె త్తి క్రమక్రమముగా

వృద్ధిఁజెంది పంటపండినతరువాత నింటికాధాన్యమును తెచ్చు కొందమనియాసచేసుండ నింతలో నాభూమినిఁ జోరులు సొచ్చి భయమువిడనాడి యాధాన్యమును హరించుచుండఁగా వారికనులకు మనమగుపడితిమేని మానలఁదన్ని యథేచ్ఛము గా నాపంటనుగోసి తీసికొనిపోవుదురు. ఇటువంటియన్యాయ ము సంభవించున దేసమయమునందు? రాజు లేనిసమయము నందుఁగదా. కాఁబట్టి రాజులయొక్క సహాయము ముఖ్యము గాఁగావలయును.ఇంత యేల?ఆ రాజసాహాయ్యమువలననే మన ము బ్రతుకుచున్నామని చెప్పనొప్పు.

రాజు, విద్యలునాశనములగుచున్నటులఁ గానుపించిన తత్క్షణమే యవి యభివృద్ధికివచ్చుమార్గము లాలోచించి యభి వృద్ధికిఁదీసికొనివచ్చును. జనులసుఖదుఃఖముల నారయుచుం డును. "వర్ణాశ్రమాచారధర్మంబుల నడుపుఁ" డనిబోధించును. బీదలను, సాదలను బోషించుచుండును. దిక్కులేనివారి కెల్ల దిక్కై పోషణఁజేయుచుండును."దుర్బలస్యబలంరాజా" యన వినవే? ప్రజలను రక్షించుటవలనను, శిక్షించి సన్మార్గమునఁ జొన్పుటవలనను, దనకొమరులవలె భరించుటవలనను బ్రసిద్ధిఁ జెందినరాజులే రాజులు. తక్కినరాజులు తరాజులని వచింప వచ్చును.

మున్ను శ్రీరాముఁడు బాల్యముననే విశ్వామిత్రాజ్ఞాను సారముగాఁ జెడ్డవారలగుతాటకామారీచుల దర్పమడఁగించె ను.యావనమునఁ గారణాంతరమునఁ బితాజ్ఞాపరిపాలననిమి

త్తమై యసేవ్రులకుఁజని ఖరదూషణ రావణాద్యసురులఁ జేతె
ను. తదుపరి మగుడ నయోధ్యాపురమునకువచ్చి యనుజాదులు పరి
వేష్టించి యుండ రాజ్యమభిషేకించి జనులకుఁ దగినస్వతంత్రి
ముసంగి రాజ్యముఁబరిపాలించి వాసిఁగాంచెను. కాబట్టినే
యిప్పటికి మనవారలు ''రామరాజ్యము సుగ్రీవాజ్ఞవానికేమి
రా'' యనిపలుకుచుందురు.

ఇటులఁ దగినస్వతంత్రిమునొసంగి సుఖముగాఁబరిపా
లించినరాజులయందు మనము భక్తిగానుండక పోతిమేని దై
వమునకు ద్రోహముఁజేసినవారమగుదుము. మఱియు నిహ
లోకమునఁగష్టములఁ బొందఁగలము. కావునఁ బ్రతివారును
రాజభక్తి కలిగియుండవలెను. రాజభక్తి కలిగినవారలు రాజా
నుగ్రహపాత్రులుకాఁగలరు. దాన విశేషఫలములఁ బొందఁ
గలరు.

పైనఁదెలిపినవిధమున రాజభక్తిగలిగి ఫలములఁబొం
దినవారితః పూర్వమే చాలమందికలరు. వారిలో నొకనిని
జెప్పెద.

ధృతరాష్ట్రమహారాజపుత్రుండగుదుర్యోధనుఁడు కర్ణుఁ
డనునొకనినిఁజేరఁదీసి సంభావించుచుండెను. ఆకర్ణుఁడా రాజు
నందతిశయభక్తికలవాఁడై యుండెను. దానినారాజరాజు
కాంచి సంతుష్టిఁజెంది యంగరాజ్యమునకు రాజుగా నధిష్ఠిం
పఁజేసెను. తదుపరి తనపినతండ్రికొమరులగుపాండవులకుఁదమ
కుఁగయ్యము రాజ్యవిషయమునఁగలిగెను. అప్పుడి నారా

జీకర్ణునే నమ్ముకొని యుండెను. ఇటులుండఁ గలహమునాపి పాండవులకు వీరికి సంధిఁజేయుటకై శ్రీకృష్ణమూర్తి దౌత్యమువహించి వచ్చి ధృతరాష్ట్రాదులతో సంభాషించెను. కాని యాయనవచ్చినదానికి వీరువిముఖముగా మాటలాడ మొదలిడిరి. అంత దీనినిఁ గృష్ణుఁడుకాంచి సంధికుదురకపోయెఁగదా యని డెందమున విచారించుచు మరలుసమయమునఁ గర్ణుని మాత్రముఁబిలిచి రహస్యముగా నిటులఁబలికెను. ‌‌"కర్ణా! నీవు గురువరాదులందెక్కువ భక్తికలవాఁడవు. ధర్మజ్ఞుఁడవు. కాన నామాటవినుము. గొంతి కన్యాత్వమున నదీసమీపమున దుర్వాసదత్తమంత్రపరీక్షార్థమై భాస్కరునిఁగోరి యాతనియనుగ్రహమున నిన్నుఁగనినది. కాఁబట్టి పాండురాజాగ్రసూతివైన నిన్ను, నావలన ధర్మరాజాదులు తెలిసికొని సేవింపఁగలరు. నిన్నే ప్రాజ్యంబగురాజ్యంబునకు నాయకునిగాఁ జేయఁగలరు. నీకుఁ బురవీధుల నుత్సవంబొనర్తురు. నీకు ధర్మరాజు యువరాజై నీపక్కనుండి ధవళచామరంబుల విసరఁగలఁడు. భీముఁడు తెల్లనిగొడుగును బట్టఁగలఁడు. అర్జునుఁడు సారథ్యంబు సేయఁగలఁడు. పాంచాలాది సేనా సమన్వితంబుగా నకుల సహదేవులు నిన్నుఁగొలువఁగలరు. మఱియుఁ ద్రిలోకసుందరి యగుద్రౌపదికూడ నిన్నువరించఁగలదు. కానఁ బాండవులఁ గలసి సైలాభములఁబొందు" మని బోధఁజేసెను. అంతట రాజభక్తిరతుఁడగుకర్ణుఁ డాకృష్ణుఁడు సల్పినస్తుతికిని, వచించిన లాభములకు నుబ్బక యిట్లు ప్రత్యుత్తరమొసఁగెను. "స్వామీ! మీరు

చెప్పినదంతయు సత్యమేకాని నన్ను "సూతపుత్రుఁ"డని నిర్ల
క్ష్యముచేయక చేరఁదీసి తనయనుజులకన్న నెక్కుడుప్రేమ
తోఁ గారవించి నేఁగోరినవానినన్నిఁటినిఁ దెచ్చియిచ్చి, మనఃప్ర
మోదంబొనరించుచు నన్నుఁ దనయంతవానినిగాఁ జేసినయా
రాజరాజును విడిచివచ్చుట నీతిబాహ్యమని నీవెఱుఁగనిదే? నే
నాలాంభములకై యాసపడను. తుదకు నాప్రాణములనైనఁగో
ల్పోవుదుఁగాని రాజద్రోహినిమాత్రము కాఁజాల"నని చెప్పి
యారాయబారినిఁ బంపివేసెను. అటుతరువాతఁ గుంతి,
"రాధాపుత్రుఁ"డనియనుపించుకొనుచున్నతనపుత్రుఁడేకాం
తముగా భాగీరథీతీరముననుండుటఁ గనుగొని యించుకంతభేద
ముగాఁ బైవిధముననే బోధఁజేసెను. అంతటఁ గర్ణుఁడు "అమ్మా!
నీకొమరుఁడనైనను జిన్ననాఁటనుండి వారియన్నముఁదిని
వృద్ధికివచ్చిననేను వారినివిడువఁజాలను. మిమ్ములచేర"నని దృఢ
ముగాఁ జెప్పెను. అంతఁ గుంతీదేవి కొన్నివిషయములాకర్ణున
డిగెను. వానికిఁ గర్ణుఁడుత్తరములనొసఁగి యామెనువీడ్కొలి
పెను.

కనుగొంటిరా? పాండవులఁ గలసిన ననేకలాభములఁ బొం
దఁగలనని యాకర్ణుఁడు తెలిసికొనియు రాజభక్తిరతుఁడై యా
లాభములఁ దృణములుగా భావించి కలియక యుండెను. అది
యెంతనిశ్చలమైనరాజభక్తియో కంటిరికదా. కావుననే యా
కర్ణుఁడు రాజరాజుచే ననేకఫలముల నందఁగలిగెను. కానఁబ్ర

స్తుతము మనలను సుఖముగాఁ బరిపాలించెడి రాజులయందు భక్తిగానుండి ఫలములఁబొందుటకుఁబ్రయత్నముచేయుదము.

క. జనులకునెల్లనుబూజ్యుఁడు
జననాయకుఁడతనిమహిత శాసనమున స
జ్జనులును మునులును సద్విధి
జనువారలుకాని కడవఁ జనఁగా దెప్పుడుఁన్.

(భారతము.)

విద్య.

విద్యయనలోకములోనిసమస్తవస్తుగుణస్వభావాదులఁ దెలిసికొనుట.

ఈవిద్యయనునది లేనిదే మనుజుఁ డభివృద్ధికి రానేరఁడు.ఇది కాఱు క్రమ్ముకొన్న చీఁకటుల ధ్వంసముఁ జేయు సూర్యునిపగిది షిరాజిల్లుచుండును. విజ్ఞానమొదవించుచుండును. అపకీర్తి హరించుచుండును. సత్కీర్తి వృద్ధిఁజెందించుచుండును.ఇది మంచి,యిదిచెడ్డ, యిదిన్యాయ, మిదియన్యాయమను సంగతుల నీవిద్యవలనఁ దెలిసికొనవచ్చును. పరోపకారాది బుద్ధులలవడును. నిరామయసౌఖ్యములు చేకూరుచుండును. ఇంకను నీవిద్యను ధనముతోఁ బోల్పఁదగును. కొన్నికొన్నికారణములచే సాధనముకన్న నీవిద్యాధనమే యధికమని చెప్ప

వచ్చును. ఏలయన? ఆధనమువలె నీవిద్యాధనము దొంగల
చేతులఁ జిక్కదు. భోగాదులచే హరించదు. అన్నలు,దమ్ము
లు మొదలగుబంధుగులు మోసపురీతినైనను హరించనేరరు. ది
క్కులేనిధనము రాజుస్వీకరించినటుల నీవిద్యాధనము స్వీకరిం
పనేరరు. మఱియు నీవిద్యాధన మితరుల కెంతయెక్కువగా
దానముఁజేయుచుండిన నదితఱుగక యంతయెక్కువ వృద్ధిఁ
జెందుచుండును. కాబట్టి యాధనముకన్న నీవిద్యాధనమే మి
గుల గొప్పదియని చెప్పనగు.

ఈవిద్యయే, మన జనకు ననువగునందము. స్వదేశము
నందుమిత్త్రము. పరదేశమునందుఁజుట్టము. ఇదియే సకల
సుఖదాయిని.ఇదియే రాజవశ్యముఁగలిగించును.ఇదియే దైవ
ము.ఇదియే తల్లివలెఁ దన్నురక్షించుచున్నది.

తండ్రివలె శిక్షించి సన్మార్గమునఁ జొన్పుచున్నది. అ
నుకూలవతియగుభార్యవలె మనమునురంజింపఁజేయుచున్నది.
వేయేల? సర్వకాలమందుఁ గల్పతరువుమాడ్కి నన్నికోరికల
నిచ్చుచుండెడి దీవిద్యయే!దీనినివర్ణించుటకు నలువకైనను దర
ముగాదు. కాబట్టి యిట్టి విద్యను మనమభ్యసించిన గౌరవిం
చుటకుఁదగినవారలము కాఁగలము.

ఈవిద్య యఱువదినాలుగు తెఱఁగులై భాసిల్లుచున్న
ది.వానినామధేయము లెవ్వియనిన?.

(1) ఋగ్వేదము (2) యజుర్వేదము (3) సామవేదము
(అథర్వ4) ణవేదము (5) శిక్ష (6) వ్యాకరణము (7) ఛంద

ము (8) నిరుక్తము (9) జ్యోతిషము (10) కల్పము (11) పూ
ర్వమీమాంసము (12) ఉత్తరమీమాంసము (13)పురాణము
(14) ధర్మశాస్త్రము (15) గానము (16) కవిత్వము (17) దే
వభాష (18) వ్రాఁతవ్రాయుట (19) చేతనాచేతనవిభాగము
(20) జూదము (21) కళాశాస్త్రములేకకోక్కోకము (22) ధ
నుర్విద్య (23) శకునము (24)సాముద్రికము (25) రత్నములఁ
బరిశీలించుట (26) తేరునడపుట (27) నేర్పుగావండుట (28)గు
ఱ్ఱములనెక్కుట (29) మల్లశాస్త్రము (30) ధాతుగంధరసవా
దములు (31) కాలముకానికాలమునందుఁబువ్వులుమొదలగు
వానినిఁబుట్టించుట (32) మొనకట్టు (పెట్టుడుమందు) (33)వా
క్కట్టు(వాక్కునుమాటలాడకుండఁజేయుట) (34) ఉదకాగ్నులశ
క్తినిసణఁగఁజేయుట (35) ప్రవాహమునాఁగించుట (36) రహ
స్యపుఁబనులందుఁ జమత్కారము(37)మహేంద్రజాలము(38)ఇ
తరులనుస్వాధీనముఁజేసికొనుటకై మూర్ఛఁబొందించుట. (39)
ఘుటికలచేఁగోరికఁబొందుట (40) మోసములు (41)ఉండికమ
పడకుండ నుండుట (42) దొంగతనము (43) దూతకృత్యము
(44) వేటాడుట (45) విహంగగమనభేదజ్ఞానము (46) చిత్త
రువులవ్రాయుట (47) మణిమంత్రక్రియలు (48) లోహకా
రకత్వము (49)సాలెపని (50) ర[illegible]కారకర్మము (51) చర్మకా
రకత్వము (52) తాళ్ళనుబగులగొట్టుట. (53)కుటకారకర్మ
ము (54) చేరము (55) జ్ఞానసామర్థ్యములు (56) అంజనభేద
ములు. (57) సువరిపని (58) వ్యవసాయము (59) రాజమో

గాయములతో వాదమునల్పుట. (60) లావుకకూర్మకుక్కుటమే
షము మొదలగుపక్షిమృగములకుఁ దగవులాటఁ బెట్టుట. (61)
వాక్యములచే సిద్ధిఁబొందుట. (62) విరోధముచేఁ జేయునుచ్చా
టనోపసంహారంబులు. (63) పాశుపల్యము (64) స్వరముచేత
వంచనముఁ జేయుట. అనునివి.

ఈవిద్యలనన్నిఁటినిఁ దెలిసికొని యుండవలెను. ఈయ
అరువదినాలుగువిద్దియలలో జూదము, దొంగతనము, మోస
ము, మొదలగు చెడుగుల నాచరణమందువిడిచి మిగిలిన మం
చి పనులను నాచరించుచుండవలెను.

మన మీ యఱువది నాలుగింటిని నభ్యసించుటకు
వీలులేకపోయినను దుదకొకసర్వజనసమ్మతమైన మంచివిద్య
నైన నభ్యసించి యందున విద్వాంసులముకావలయు. మనమ
టులయినయెడల గురువరాదిజనులామోదమునుఁ బొందెదరు.
మనతలిదండ్రులు మొదలగుచుట్టములానందించుదురు. విద్యా
విశారదుఁడు దరిద్రుఁడైనను గౌరవమునకర్హుఁడు. విద్వాం
సుఁడు కుంటివాఁడైనను గుడ్డివాఁడైనను సుందరరూపవిహీ
నుఁడైనను బూజ్యుఁడు. ఎటులనఁ? చెఱుకు, ఎన్నివంకలఁబో
యినను మాధుర్యముండుటంబట్టి దానినిగ్రహించుచున్నా
ముకదా. విద్యను నేర్చునివ్వాడు సరసుఁడు కానేరఁడు. సరసుఁ
డు కానివాఁడు బ్రాహ్మణ్యుఁడు కాఁడుకదా. చక్కఁగా విద్య నే
ర్చిన వానివచనమొక్కటియైనను వినుటకు వీనులుత్సహింతురు.
కాని విద్యావిహీనునివచనమొకటిగాని పదిగాని వినుటకు

జనులుత్సహించరు. కారణమేమన? లోకమునఁ గాకులవాకు లవినుటకుజనులుత్సహించెదరా? ఉత్సహించరు.కత మేమన? కాకరవములు కర్ణకఠోరము లగుటయే. మఱియుఁ గోకిలస్వ నములనాలకించుటకు జనులిష్టపడుచున్నరా ? ఇష్టపడుచు న్నారు. కారణమేమన? పరభృతనినాదములు కమ్మనినాద ములగుటయే! కాఁబట్టి వివేకులగుపండితులవచనములుసమా దరణీయములు.కుపండితాపండితవచనములు త్యాజ్యములు. కొన్నివేళలయం దపండితులు మంచిమాటల వచించిన నవి గ్రహింపఁదగినవని తెలిసికొనుఁడు. భార్యయు, భర్తయుఁజ క్కఁగా విద్యనేర్చి నీతియుతులై కలిసిమెలసి కాఁపురముఁజే యుచుండినపుడు వారికిఁగలయానందము మఱియొకరికిఁగలు గనేరదు.

ఇఁక విద్యనేర్వనివారికి, నాలుగుకాళ్ళులేని కొంత కొకటితక్క మెకములకును వీరికిని నంతరంబింతయును గా న్పింపదు. ఈవిద్యావిహీనులు మంచిచెడ్డలెఱుంగరు. లాభా లాభముల గుత్తెఱుంగరు. పెద్దలు చెప్పినబుద్ధినివిని తమత ప్పులను దిద్దుకొనరు. విద్యావిహీనుఁడు మదనసమానసౌంద ర్యముకలవాఁడైనను యౌవనమధ్యస్థుఁడైనను మంచివంశ మునందుఁ బుట్టినవాఁడైనను విద్యలేనికతన గ్రుడ్డిగవ్వకైన నను గొఱగాక యుండును. మోదుగపువ్వు, ఎంతసుందరము గానున్నను సువాసనలేనికతనఁగదా జనులు దానినిఁగనులఁ గనుగొనరు. ఫలపుష్పరహితవనాదు లీవిద్యారిక్తయముపలననే

భాసిల్లుచున్నవి. కాని వేఱొకదానిచేఁ బ్రకాశించుటలేదు. చీఁకటిలోఁ గనఁబడనిపదార్థములు దీపమువలనఁగదా కనఁబడుచున్నవి. అటులనే యీవిద్యవలన మనకుఁ దెలియనిసంగతులఁ గ్రమముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. సర్వవిధములను సద్యశమొసంగు నీవిద్యను జదివికాదె శంకరాచార్యులు ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఆ యన చరిత్రమించుకఁ దెలియఁబఱచెద.

శ్రీశంకరాచార్యులు చిఱుతప్రాయముకలవారైనను మంచిబుద్ధి నలవరించుకొని తల్లియందు భక్తి కలవారై గోవిందపాదాచార్యులకడ విద్యాభ్యాస మొనరించి గొప్పపండితుఁడాయెను. అంతట వ్యాసరచితబ్రహ్మసూత్రములకు భాష్య మొనరించి 'భాష్యకారు"లని వాసిఁ గాంచెను. అంతట లోకమున వక్తృశిఖామణియై కవివరుఁడై యోగీశ్వరుఁడై యిప్పటికిని జగద్గురువని వన్నెకెక్కుచుండెను. వారిగ్రంథములు నీతిదాయకములు. వారివేదాంతమార్గ మనన్యసామాన్యము. వారెన్నఁడో విధివశులైనను నేఁటివఱకు వారిపావనజీవితము జనులకుఁ దెలియుటయెటులు? విద్యవలననేకదా. కాఁబట్టి ప్రతివారును విద్యనేర్చి ధనముసంపాదించి వివేకముకలిగి సుఖముగా నుండవలెను. ఈవిద్య [illegible] దేసమయమందనిన? ఐదేడులువచ్చినదిమొదలు [illegible] వత్సరములవఱకు విద్యనభ్యసించవలెను. [illegible] సకలజనసమ్మతమగుమంచివిద్య [illegible] మానముగౌరవభాజనుల మగుదురు [illegible]

తే. గీ. "విద్యయొసఁగును వినయంబు వినయమునను
బడయుఁ బాత్రత పాత్రతవలన ధనము
ధనమువలనను ధర్మంబు దానివలన
నైహికాముష్మికసుఖంబు లందు నరుఁడు."

సత్యము.

సత్యమనఁగా నితరులచేఁ జెప్పబడినదికాని విన్నదికాని తానుజూచినదికాని యున్నదానిని నుడువుటయే.

ఇటులఁ జెప్పఁబడినవిషయమందును, వినినవిషయమందును, గనినవిషయమందును, బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దాఱుమాఱుగా లేనిపోనివి కల్పి చెప్పుట యసత్యమనబడు.

ఈయసత్యముఁ బలుకువా రవినీతులు. వీరు చెప్పువాక్యముల నెవరును విశ్వసింపరు. విశ్వసింపకపోవుటవలనఁ దమ కావశ్యకములైనపనులన్నియుఁ జెడిపోవును. చెడినతోడనే యలజడులఁ జెందుదురు. చెందినవెంటనే డెందమునం దనేక విధములఁ గుందుచు దరిఁగానక యుందురు. దీనివలనఁ గ్రమముగా మనోవ్యాధి జనించఁగలదు. ఈమనోరోగమువలన మృతిఁజెందినఁ జెందవచ్చు. ఈయసత్యమాడువారు ఘోరనరకవాసులై యుందురు. "అసత్యమాడుట బ్రహ్మహత్యతో సమాన"మని పండితప్రకాండులు నుడివిరి. తన్నెవరైన నొకధర్మవిషయమును గురించి [illegible]

గతి తనకుఁదెలిసియు నూరకుండువాఁడసత్యదోషమునందర్ధ భాగఫలముఁ బొందఁగలఁడు. వీఁడును గౌరవార్హుఁడు కాఁడు. అసత్యమనిత్యముకాన మనమెట్టిసమయమునం దనత్యమాడ కూడదునరిగదా మనము వీక్షించుచుండఁగాఁ బరులు కల్ల లాడుచుండినయెడల నాపాదుబాటనుండి వారినిఁ దప్పించుట కు యత్నించుచుండవలెను. ఒక్కొక్కసారి యసత్యవాదిత్వ మువలన లాభముఁబొందినను దుదకది యశ్రేయస్సునకు కారణం బగు. "ఆడి తప్ప గాదు, పలికి బొంకరాదు." సత్యమాడినందువల న లాభమువచ్చినను నష్టమువచ్చినను సంతోషించుటయె సత్పురుషుని లక్షణము. కాన నసత్యమాడుట యేరికైనను నెప్పుడైనను మంచిదికాదు.

సుజనుఁడొకఁడు ధర్మసందేహముకలిగి దానినిదీర్చు కొనుటకై పండితమండితంబగుసభకువచ్చి తనమదినున్నసం దేహముఁ దీర్పుఁడని యాకోవిదుల నడిగెను. అంతట నావిప శ్చితుఁడాతఁడడిగినదానికు త్తరమొసఁగఁబూనియు లాభము కలుగుననికాని, పిసినితనమువలనఁగాని, పక్షపాతముచేఁగాని ధర్మవిరుద్ధముగాఁబలికినయెడల వారనృతదోషఫలమును బొం దుదురు. కాన నున్నసంగతి చెప్పితీరవలయును. ఇదియేసమంజ సము.

సత్యమునకుసాటియైనధర్మము వేఱొకటిమంచిదికానంబడ దు. సత్యమాడుచుంటిన మనమున భీతియుండదు. రమణీయము గనుండురు. వివేకులు సంతోషించకయుండరు. కాశీమొదలగు

పుణ్యతీర్థముల సేవించిన నెంతఫలముకలదో యంతఫలముకల దు. నాలుగువేదములను, వానియంగములను బఠించిన నెంత పుణ్యముకలదో యంతపుణ్యము కలదు. సత్యసంధత వలనఁ గోపము, కామము,లోభము. మదము, మాత్సర్యమనునీయరి షడ్వర్గము నడఁగుచుండును. ఓర్పు, వినయము, శమము, మొదలగుసుగుణములు చేకూరుచుండును.

ఇదిగాక మన యార్యు లీసత్యమునునొకతపస్సుగా గణనఁజేసిరి. ఈతపమునాచరించినవారి కిహలోకమునే సమస్తైశ్వర్యములు కలుగుననియుఁ బరమున స్వర్గలోకము నివాసము కాఁగలదనియు వచించిరి. "సత్యమేవజయతి, నానృతం" అనఁగా "సత్యమేజయించుచున్నది,అనృతముజయించుటలే"దని యుపనిషత్తులు వలుకుచున్నవి.ఒకపరి మన మనములకు సత్యమాడుటవలనలాభము లేక నష్టమున్నటులఁదోచినను దుదకది శ్రేయస్సునకు మూలకంబుగాఁ బరిణమించును. నిత్యము సత్యమును బలుకువారు మృతజీవులు కాఁగలరు.

అటులమృతజీవులై వాసిఁగన్నవారిలో నొకనిఁజెప్పెద. మున్నుహరిశ్చంద్రమహారాజు సత్యమాడుటయందుని రుపమానుఁడని భూతలమున వాసిఁగాంచియుండెను.అంత నింద్రలోకమున, మునులు సింహాసనాసీనులై యుండ నాయింద్రుచే, భూతలమున నెల్లప్పుడు సత్యమాడు వారెవరని ప్రశ్న వచ్చెను.దానికి వసిష్ఠుఁడను నొకముని హరిశ్చంద్రుఁడని యుత్తరమొసఁగెను. అంతట విశ్వామిత్రుఁడు క్రోధోల్లసితమూ

గ్రియై యతఁడు కాఁడని దృఢముగాఁ జెప్పెను. అంతట నా
షియునులిద్దఱికిఁ గలహము క్రమముగాఁ బెరిగెను. అంత నిద్దఱు
కొన్నిపంతముల నేర్పఱచుకొనిరి. విశ్వామిత్రుఁడు తనపంత
ము గెలువవలయునని యనేకోపాయములాలోచించి యింద్రుని
పిఁడ్యోఁని యాహరిశ్చంద్రమహారాజుదరికివచ్చి "నేయజ్ఞముచే
యఁదలఁచితిఁగాన నీవు నాకేనుఁగుపై నెక్కి గవ్వఁబై కెగరవే
సిన నెంతయెత్తుంకునో యంత యున్నతము గల ధనరాశినిప్పిం
పవలయు"నని కోరెను. దానికారాజంగీకరించి ధనమునిచ్చివే
సెను. అంత నాగాధేయుఁడు తిరిగి యారాజుసమీపముననే
యాయర్థము నుంచెను. అంత నారాజు విశ్వామిత్రుని సంభా
వించి పంపించెను. తరువాత నీముని తనయాశ్రమమున కరిగి
దుష్టమృగములను సృజించి యారాజును దనసమీపమునకు
రప్పించుకొనెను. మాతంగకన్యలసృష్టించి యధర్మంబునకుఁ
బాల్పడి మమ్ము వివాహమాడుమని కోరుండని చెప్పియారాజు
సమీపమునకు వారినిఁ బంపించెను. వారామునివచించినటు
లనే యారాజును వివాహమాడఁగోరిరి. అంత నారాజధర్మ
బని తఱిమివేసెను. ఆసంగతి నీముని విని, కినిసి, యుదలించి,
మాయోపాయమున నాతనిచే రాజ్యము దానముగాఁ గైకొ
ని యారాజును సకుటుంబముగాఁ గానవమునకంపెను. మఱి
యుఁ దానిదినములను దాఁచికొనియున్న ధనమును దీసికొనివ
చ్చుటకై వారివెంట "నక్షత్రకుఁడను తనశిష్యునిఁ బంపెను.
ఆనక్షత్రకుఁడనేకబాధలవారినిఁ గష్టపెట్టెను. దానికీరా

జు సహించెను. అంతనానక్షత్రికుఁ డారాజుయొక్క భార్య నమ్మించెను. ఆతనికుమారునిఁజంపించెను. మఱియు నారాజు నుకూడ నమ్మెను. చక్రవర్తియగుహరిశ్చంద్రుని కాటికా వలివానికిఁ గొలువుగానిగాఁ జేసెను. అనక్షత్రికుఁ డనేకవిధ ముల నీరాజున కసత్యమాడుమనిబోధించెను. అది నిష్ఫల మాయెను. తుదకా రాజుచేతనే యతనిభార్యను లేనిపోని నెప ములఁబెట్టి చంపింప నమకట్టెను. ఆతఁడు తన యజమాను ని యాజ్ఞానుసారముగాఁ దనభార్యయని తలఁచక ఖడ్గము చేఁ గొని యావధకార్యము నెఱవేర్పఁబోవుతఱి విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చి"హరిశ్చంద్రా! ఊరుకొనుము. నీవొక యసత్యమాడిన నీకష్టములన్నియు నీక్షణముననే పాపఁగల"నని చెప్పెను. దాని కారాజు"స్వామీ! సంతసించితి. మీరనిన పగిది నేనసత్యమా డఁదలంచిన యెడల నిన్నికష్టముల ననుభవించ కుండెడివాఁ డను. నే నాయసత్యదోషమున కొడిగట్ట లేకయే యిట్టి యి క్కట్టులఁ బొందుచుంటిని. కాన దయచేసి యిచటనుండి వెడ లుఁ''డని చెప్పి తిరిగి తత్ప్రయత్నమాచరించుచుండ బ్రహ్మ విష్ణుమహేశ్వరులు వచ్చి యావనినాపి "నీసత్య వ్రతమునకు మెచ్చితిమిగాన వరములఁ గోరు,, మని పలికిరి. అంతట నా మూగురుమూర్తులు వారుకోరినవరములిచ్చి కుమారునిబ్రతి కించి తిరోధానమైరి. అంత విశ్వామిత్రుఁడు కూడ నాతనిదృ ఢసత్యవ్రతమునకు మెచ్చుకొని యిదివఱకుఁ బంతమున వ ంచించినపగిది తనతపమునం దర్ధభా..ష ము ధారవోసి యా

తనిని గ్రిహస్త్రుని సార్వభౌమునిఁజేసి చక్కఁగా నాశీర్వదించి చనెను.

పరికించితిరా? ఎన్నికష్టము లనుభవించినను సత్యము మాత్రము విడనాడక పోవుటవలనఁగదా యాగాస్తేయుని శాపము నందర్భాగఫలముఁ బొందఁగలిగెను. బ్రిహస్త్రగాలు వచనముల నాసత్యముచేత నేకదా యీరాజు పొందినది. అదిగాక యీమహారాజు "సత్యహరిశ్చంద్రుఁ"డని యిప్పటికిని బ్రసిద్ధిఁ జెందియున్నాఁడు "సంత్యవద సత్యాన్న ప్రవదితవ్యం" అనఁగా "సత్యము చెప్పుము, సత్యమును మఱువకు" మని ప్రాఁబలుకులు పలుకుచున్నవి. తనయుడమాతునికి నిష్టమైనను, సత్యమునే చెప్పవలయునుగాని యిష్టముగునని యెంచి యసత్యముఁ జెప్పకూడదు. సాధుస్త్రీల యందును, బీదవారల వివాహములయందును, మొదలగుసమయములందసత్యమాడినను దోషములే,, దని కొందఱు పెద్దలు వక్కాణించిరి. ఈ యాధారమువలనఁ జీటికి మాటికి నసత్యమాడుట శ్రేయమో దాయుక మని తలఁచెదరేమో? అట్లుఁ దలఁచుటతప్పని మున్మాటిని నమ్ముఁడు. ఈసత్యమువలన సమస్తసత్కర్మములు కరతలామలకములుగా నుండఁగలవు. కాన మనమందఱము సర్వజనసన్నుతమగు సత్యమును బల్కుచుండము. ఆపదలకాకరంబగు నసత్యమును విడనాడుదము.

క. నడవడియను మున్నీటిం

గడప్పం బెట్టంగనోడ కరణిం దగి తా

నోడఁగూడునని సత్యము
గడచిన గుణమింక నొండుగలదే? యరయన్॥

(భారతము)

శాంతము

శాంతమన నోర్పుగా నుండుట.

శాంతమనునది సర్వోత్తమమైనది శాంతముఁదాల్చిన వాఁడు కత్తుల సహస్రంబుల నోడించినవానికంటెఁ నధికుఁడని చెప్పనగు. ఇతరులు తనపయి నలిగినను మగుడ నలుగకయుఁ దిట్టలఁదిట్టిన నవి విని విననియట్టులనటించి యెదురు మాటలాడకయుఁ, బరిభవకరములగుఁ బనులఁ జాఁబొందిన నవి డెందమందు విచారింపకయు నుండువాఁడు శాంతుఁడనఁబరగు. హాసము మనమానముల శమము విడనాడిన విపత్తులఁబొందఁగలరు. నీతిభగ్న రహితంబగు రాజ్యంబును, నిర్లక్ష్యంబగు సంపదయు, శమము లేని తపసియొక్క తపమును, భిన్నమైన కుంభియుం దదకమిమృతే యగును. ఓర్పులేక పనులనారంభించిన మొదల నవి నిష్ఫలములగును. అదిగాక హానియుఁగూడ సంప్రాప్తించును. మనుజుఁడు శాంతము వీడిన కొలఁది కోపము అధికమగుచుండును. కోపము హెచ్చగుచున్న కొలఁది వానికి వాక్పారుష్య మెక్కువయగుచుండును. క్రియాపారుష్యము నిక్కమగును. అల్పములగు కుక్కలు క్రోధవశులైనప్పు నే

నుఁగును జూచి మొఱఁగుచుండ నాద్వీప మాయఱపులు విని
యు విననియట్లునటించి తనతో (వను జనుటలేదా? మొఱుగు
చుండుకుక్క లాకరిని నిందుకతైమెన బాధించినవియై లాభమే
మైనఁబొందినవా? నోరునొచ్చుటతప్ప లాభయేమియుఁ బొం
దలేదనికదా చెప్పవలెను.

కాన శాంతుఁడు సహించుచుండవలెను. ఈయోర్పుఁగ
లిగినవాఁడు సకలజనులఁ జక్కఁగాఁ బరిపాలించు ప్రభువుతో
సమానుఁడని చెప్పవచ్చు. వీఁడే క్రియావంతుఁడు. ఎవరయి
నను మంచినిఁగోరదరేని వారీశాంతమును దాల్చియుండవలె
ను. ఈశాంతము వహించుటవలన సౌఖ్యములఁబొందఁగలరు.
“శమ స్తపః” యని వేదములు వాకొనుచున్నవి. కాఁబట్టి
ప్రతిమనుజునకిది యాచరణీయంబు.

ఈశాంతమువలన వృద్ధికివచ్చినవారలు చాలమంది క
లరు. వారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

సకలజనానందకరుఁడును, ధర్మమార్గ తత్పరుఁడును,
సత్యవాదియు నగుధర్మరాజు తనపెదతండ్రి కుమారులగు
దుర్యోధనాదులప్రోత్సాహమునధృతరాష్ట్రునిచేఁజక్కఁగాఁజూ
డఁబడకపోయినను గినియఁడాయె. వారు తనతమ్ముఁడగు భీ
మునికి విషాన్నముఁబెట్టించినను శాంతమును విడనాడలేదు.
మఱియు నతనిని పాశములచేఁగట్టించి గంగలోఁబాఱవేయిం
చినను గినుకఁజెందఁడాయె. తమ్మునాధార్తరాష్ట్రులు రాజ్య
మునుండి వెడలఁగొట్టించినను నిదానము మానలేదు. మధ్య

వర్తుల ప్రోత్సాహమునఁ దనకువచ్చిన యర్ధరాజ్యమును శకు నిమొదలగువారిచే జూదమాడించి యన్యాయముగాఁ గైకొనినను నోర్పును విడనాడలేదు. తుదకుఁ దమకు ధర్మపత్ని యగుద్రౌపదీదేవినిఁ గుత్సితులగుదుశ్శాసనాదులు కొప్పుపట్టికొని బటబటనీడ్చుకొంచు గురువరులచేతను, గురువృద్ధులచేతను రాజులచేతను నిండియున్నసభకుఁ దీసికొనివచ్చినను శాంతమునువిడనాడలేదు. అంత నాదుర్యోధనాదు లామానినీమణినిఁ దుచ్ఛమగుసంభాషణ నాడుటవినియుఁ గూడ నాధర్మరాజు శాంతమును వీడలేదు. మఱియు నాదుర్యోధనాదులామెయడిగిన ప్రశ్నలకుత్తరమియ్యక వస్త్రాపహరణముఁ గావించుచు "నీమగలిక్కడనేయున్నారు. వారు పౌరుషహీనులుగాఁ గనుపడుచుండిరి. అట్టివారల నీవుచేపట్టఁదగ"దని చెప్పుచు మానభంగమొనరించుచుండిరి. దానిని విని యతని యనుజులగు భీమాదు లాగ్రహావేశపరవశులయి "యిప్పుడే యీదుర్మదాంధులఁజంపి విడిచెద"మని దిక్కులుపిక్కటిల్లు ఘోరరవముతోఁ బలికిరి. అంత నాధర్మరాజు తానుకినియక వారికిఁ "దమ్ములారా! ఇది సమయముకాదు. ధర్మవిరుద్ధముగా నొనరించకుఁ"డని సామవాక్యములఁజెప్పి వారినిఁగ్రోధరహితులనుగాఁ జేసి కాననములకు సతీభ్రాతృసమేతముగాఁ జనెను.

విలోకించితిరా! అట్టిమహాపత్సమయములం దోర్పును వీడక యాధర్మరాజుండెను. కాని ఘోరరవములును బాధాకర

ములనువగు వనమునఁ దానుపొందినపు డీధర్మరాజువలె శాంతి
ముఁదాల్చి మిన్నకుండినవారలు కలరా? లేరు. లేరని నొక్కి వ
క్కాణించవలయును. ఇట్టియసాధ్యమగునోర్పు నవలంబించుట
వలననే యీధర్మరాజు కాలక్రమమున శత్రువులనందఱఁ జంపి
సార్వభౌముఁడై సకలసామంతులును, జనపదయమును, ధర్మ
ముగాఁ బరిపాలింపఁ గలిగెను. మఱియు నాయమసందనుఁడు
శాంతమువహించుట వలనఁగాదె "యజాతశత్రుఁ" డని
యన్వర్థనామమును బడసెను. ఆతనికీర్తి శాంతమునఁ దిప్పటికి
దశదిక్కులఁ దేజరిల్లుచున్నదికదా. కాఁబట్టి మనము, కష్ట
ములఁబొందినను నోర్పునువిడనాడక యుండుదము. మఱియు
దీనిచే మానవులఁ గొనసాగించుకొనుచుందుము.

క. ఓరుపలేమిని కోపిం
చిన! యప్రియమును చేయుఁ గదా
కోపమునకు నపి సేయుమనికి
పాయము పరమధర్మఫలముల కెల్లన్.

వినయము.

అనఁగాఁ బెద్దలసన్నిధిని అణకువగా నుండుట.

వినయము కలిగియుండిన మంచిగుణములు కలుగునని
పచింపుచున్నారు కదా. దానివలన సకలసుజనమనోరథము విన
యము కలిగియుండును. ఈవినయమువలన నేజనుఁడు తాఁ వలఁచినపని

నినేలవేశ్యకొనఁగలఁడు. వినయములేనివాఁడు పలువెంజిలు
లకు నోడిఁగట్టవలసివచ్చును. మంచి కొలమునందుఁబుట్టినాఁడని
గర్వముఁబడక యడఁకువగలిగి యుండవలెను. విద్యావంతుల
లోఁ దాను మొదటివాఁడనై వాసిఁగాంచినను నడఁకువవిడిచి
మితిమీఱియుండుట మంచిదికాదు. అడఁకువగలిగినవాఁడు వి
ద్యావిహీనుఁడైనను గౌరవార్హుఁడుకాఁగలఁడు. కురువేరుమూ
చుటకు సొబగుగానుండకపోయినను సువాసనగానుండుకతన
గౌరవభాజనమగుచున్నదికదా. అడఁకువగలిగిన నెటువంటి
వానినైనను సాధింపవచ్చు. వినయముగలవాఁడు శత్రువుచేత
ను గీడుఁబొందనేరఁడు. గొప్పవారలయనుగ్రహమునకుఁ బా
త్రుఁడు కాఁగలఁడు. విద్యతోఁబాటు వినయముగలిగిన నెక్కు
వప్రకాశమానుఁడై భూజనముచే భూరిగఁ బొగడ్తఁగాంచు
చుండును. సహజసౌందర్యమునకుఁ దగినట్టుండఁదళతళయాను
మంచివస్త్రములనుధరించిన నదియెక్కువసొంపొందుట మనమీ
క్షించుటలేదా? ఈసుగుణగణములనొసఁగువినయము నుత్త
ముఁడవలంబించును. కొందఱివారలు విద్యాసామర్థ్యాదులు లే
కపోయినను పెద్దలసన్నిధినైన నడఁకువగానుండక నిక్కుచుం
దురు. రత్నాకరుఁడగు సముద్రుఁడు జలమెంతయధికముగాఁ
గలిగినను మితి(చెలియలికట్ట)మీఱక మరల వెనుకకుఁబోవు
చుండుటయు, వాగు కొంచెమునీరెక్కువకాఁగానే మితిమీఱి
నాశనమవుటయు మనముచూచుచున్నాముకదా. అటుల
పెద్దలదగ్గఱ నిక్కియుండుటగాదని సువినయసంపన్నులు

తలఁచుదురు. కాని యదివట్టిభ్రమయని నమ్మరు. దుర్జనుఁడు వినయవిరహితుఁడై కన్నులఁ బైకిజూచుచుండును. సజ్జనుఁడు సుగుణములచే నిండుకొనియున్నను దలనువాంచి వినయముగాఁ జూచుచుండును. లోకమునఁ గొమ్ములులేని మోడు నభమువంకఁజూచుటయు, సుమనోమనోజ్ఞంబులగు ఫలసూనములనిండుకొనియున్నతరువు తమశాఖల నొంచికొనియుండుటయు మనమీక్షించుటలేదా? కాఁబట్టి యటులనుండుట స్వాభావికమే. తాను ధనవంతుఁడైనను విద్యావంతుఁడైనను దరిద్రునిఁగాని విద్యావిహీనునిఁగాని చూచి నవ్వకూడదు. నవ్విన యెడల వారునింకొకపరి మనలఁజూచి రెట్టింపుగా నవ్వఁగలరని తెలుసుకొనుఁడు. మీరేఁడు పెరిఁగి బారెఁడు కుంగుటయేల? మిత్రులారా! "అత్యుచ్ఛ్రియః పతనహేతుః" అనఁగా "నెక్కువ పెఱుగుట విఱుగుటకొఱకె" యనివినలేదా? కాననేరైన నెప్పటికైనను నిక్కియుండుట మంచిదికాదు. లోకమున మానవులువినయమునఁజెప్పుమాటలవినుచుందురుకాని భయమున వచించుమాటలు వినుచుందురా? వినరు. ఆవు యొక్క పొదుగును దిన్నగాఁబితికినయెడలఁ బాలిచ్చునుకాని దానినిఁ గోసివేసినఁ బాలివ్వఁగలదా? ఈయదు. కాన వినయపూర్వకవచనములు విరోధిసాధనభూతములు ఈవినయమే సర్వత్రసాధకము. వినయములేక పెద్దల నవమానించినవారలు కష్టములఁబొందఁగలరు. తనకిదివఱకున్న కీర్తియుఁ గూడఁ బోవును.

ఇట్టుల విషయములేక పెద్దలనవమానించి చెడిపోయిన వారలు కొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

యయాతియను నొకమహారాజుండెను. ఆయన, దేవయానిశర్మిష్ఠలను వివాహమాడియుండెను. ఆతఁడు జనులను జక్కఁగాఁబరిపాలించె. అనేకయాగము లొనరించెను. లెక్కలేనిదానములఁ గావించెను. అంత గుమారునిబట్టాభిషిక్తునిఁ జేసి వనమున కేగి నిరాహారుఁడై చాలఁగాలము తపమాచరించెను. ఈతఁడు చేయని సత్కార్యమింకొకటిలేదని చెప్ప వచ్చు. ఇటుల మంచిపనులఁజేయుటవలన నీమహారాజునకు స్వర్గలోకము నివాసముగా లభించెను. అచ్చట నిందునిచే సత్కారముల నీమహారాజు పొందుచుండెను. అంత నాస్వర్గలోకమున కధిపతియగు దేవేంద్రునకు, నీమహారాజునకు, నీక్రిందివిధముగా సంవాదమాయెను.

ఇంద్రుఁడు—రాజా! నీవెట్టిధ న రాజ్యంబుఁ బరిపాలించితివి?

యయాతి—సుఖంబుగా ధర్మముగా రాజ్యంబుఁ బరిపాలించితిని.

ఇం—ఓరాజా! ఏమిశపస్సుఁ జేసితివి? నీవిదివఱకే బ్రహ్మలోకసుఖంబనుభవించి యిచటికివచ్చినాఁడవు. సామాన్యమా? నీతపస్సుఁజూడ దుష్కరమైనదిగానున్నదే!

య—అవును. ఇంద్రా! దేవతలలోఁగాని మహామునులలోఁగాని యక్షులలోఁగాని రాక్షసులలోఁగాని నాతోఁస

మానముగాఁ దపమొనరించినవారు కానరారు. వారినందఱిని
మించినదుష్కరతపము నేనాచరించి యుంటిని. నాకు నేనే
యుపమానము.

ఇం—చాలుఁజాలు.నీగ్రంథమిఁకఁగట్టిపెట్టుము.నీతో
సమానముగాఁ దపమొనరించినవారు మహామునులుగూడఁ
గారుఁగా? ఏమినీతపోభిమానము!. ఈయభిమానమువలన గొ
ప్పవారల నవమానపఱచితివికదా. సరిసరి. నీవిఁకఁబుణ్యలో
కంబున నుండఁదగినవాఁడవుకావు. సత్వరమే మనుష్యలోక
మునకరుగుమని తఱిమివేసెను.

ఆలోకించితిరా! ఆయయాతిమహారాజు తానే మంచి
రాజనియుఁ దానాచరించినతపమే మిన్నయనియుఁ దలఁచి దే
వేంద్రునితో వినయములేక యహంకారముగా మునులుమొ
దలగుగొప్పవారల నవమానపఱచుచుఁ బలికినందునకదా స
కలసుఖములకుఁ దల్లియిల్లగుస్వర్లోకంబునుండి దుఃఖముల కు
నికిపట్టగుమనుష్యలోకంబునకు వచ్చినది. కాన నెవఁడైనఁ
దానెంతగొప్పవాఁడైనను జననీజనకులసమక్షమునఁగాని గురు
వరాదిశ్రేష్ఠులయెదుటఁగాని ప్రభువులదరియందుఁగాని నిక్క
చు మాటలాడఁగూడదు. మఱియు వారిసమీపమున మిక్కిలి
వినయముకలిగి యుండవలెను. కపటవినయమున నటింపఁ
గూడదు. ఒకవేళ నటులనటించినను వివేకవంతులు తెలిసికొ
నఁగలరు. అత్తఱిఁగీడులు మూడఁగలవు. కాన మనము పిన్న
నాఁటనుండి యీకపటము లేని యడఁకువ నభ్యసించుచుం

డినఁ గ్రమక్రమముగాఁ జక్కఁగాఁ బట్టుఁవడును. కాని పెద్ద వారమైనతరువాత వినయమభ్యసింపవలయుననిన నంతగాఁ బట్టుపడదు. "చెట్టైయొంగనిది మ్రానైయొంగునా?" కాన మన మీబాల్యదశనుండియే వినయమభ్యసించుదము. అటుల న భ్యాసమొనర్చినయెడల సకలసంపదలు మనలఁజేరనపేక్షించు చుండును.

క. వినయమె కీర్తినిచ్చును
వినయమె పృథులాభములను వేగమె కూర్చున్
వినయమెజగమున నన్నుతిఁ
గనుగొనగాఁజేయుఁగానఁ గ.

సహవాసము.

సహవాసమనఁగాఁ గూడియుండుట. అనఁగా నొకని తో నొకఁడు కలిసియుండుటయే.

ఈసహవాసమువలనఁ గీర్తియు, నపకీర్తియు, లాభము, నష్టము, మంచి, చెడ్డ, కష్టము సుఖము, గౌరవము, పరిభవము. మొదలగునవియన్నియు సంప్రాప్తించు. మనమెటువంటివారలతో సహవాసముఁజేసిన నట్టిగుణము లలవడును. అనఁగా మనముదుర్జనులతో సహవాసముఁజేసినయెడల నపకీర్తియు, నష్టముఁ, గష్టము, నవమానములోనగుచెడుగుణములుకలుగును. ఇఁకసజ్జనులతో సహవాసమొనర్చినఁ గీర్తియు

లాభము, సుఖము, గౌరవము, మున్నగువానినిఁ బొరయఁగ
లము. మనమితరునితో స్నేహమొనరించఁ దలఁచిన యెడల
ముందుగా వానినడవడి, బుద్ధి,వీనినిగమనించి యవి మంచివై
మనకన్న నెక్కువసుగుణములున్న,వానితోడఁ దప్పక చెలిమి
చేయఁదగును. సమానముగానున్నను జేయవచ్చు. తక్కువ
వానితోమాత్రము స్నేహము సేయఁగూడదు. జలము చవి
టినేలలోఁబడిన నుప్పనీరగునటులఁ జెలిమిదుష్టులతోఁజేసిన
దుర్గుణములుకలుగును. ఉదకము మంచిరేవడినేలలోఁబడిన
మంచినీరగునట్లు చెలిమిశిష్టులతోఁ జేసిన సద్గుణములు కలు
గును.

మిక్కిలి బొక్కసముకలవాఁడు బీదవానితోఁజెలిమిఁ
జేయఁడు. అటులనె విద్యావంతుఁడు విద్యావిహీనునితో, రణ
శూరుఁడు భీరువుతో, నుదారుఁడు లుబ్ధునితో సహవాసముఁ
జేయఁడు. ఇది లోకస్వాభావికము. మంచినీరుగలిగిన మహా
నదులు నిందార్హములు క్షారజలమునుగలిగినసముద్రమునఁ గ
లియుటవలనఁగదా యవికూడ క్షారజలముకలవియైనవి. అ
టులనే సత్పురుషులు దుర్జనులతో సహవాసముఁ జేసినకొలఁది
దినముల కాకుమతులగుణములు వీరికిఁగూడఁ బట్టువడును.
కాన దుర్జనసహవాసము గర్హ్యము.

ఇఁక మనుజునకుసజ్జనమిత్రత్వముతో సమానమైనది
వేఱొకటిమంచిది కానంబడదు. మఱియు దానితోసాటిగా
సహాయముఁజేయునదియు లేదు. మూఢుఁడు, మనము పాప

కర్మముల నెక్కువగాఁజేయుచుండిన నాసమయమునం దీసజ్జ
నమిత్త్రుఁడు వారిదరిఁజేరి వారిమనమునకుఁ బలుతెఱఁగుల
బోధఁజేసి యాపాపపుఁబనులయందువిముఖులనుగాఁ జేయుచుం
డును. పుణ్యకార్యములఁజేయఁ బ్రోత్సాహమొదవించుచుం
డును. వారిక్షేమమునకై యనేకవిధముల నాలోచించుచుం
డును. తప్పులనుదాఁచి యొప్పులను బ్రకటించుచుండును. వా
రెక్కువగా నుత్తలపాట్లుపొందుచున్నప్పుడీసన్మిత్త్రుఁడు తన
మిత్త్రులతోవచ్చి తనకుఁజేతనైనంతసహాయముఁజేసి మిత్త్రు
లచేఁ జేయించి వారిని సుఖభాగులుగాఁ జేయుచుండును.తమ
మిత్త్రులకెట్టివిపత్తులువచ్చినను వానికిభయపడి సహవాసముఁ
జాలించుకొనక సహాయముఁజేయువాఁడే సన్మిత్త్రుఁడు. సుజన
మైత్త్రి మొదటఁ గొంచెముగానుండి క్రమముగావృద్ధిఁజెందును.
సుజనులుతాము ధనవంతులైనను విద్యావంతులైనను సుగు
ణములనేప్రధానములుగాఁ జేసికొని బీదవారలతోనైనను స
హవాసమొనర్చఁగలరు. వీరుసహవాసమొనరించినపిదప క్షీర
నీరన్యాయముగాఁ గలిసియుందురు. సుజనులు తమమిత్త్రులు
మొదట నుచ్చదశలోనుండి దైవవశమున నైచ్యపుదశకు వ
చ్చినను దానిని సరకుసేయక వారినిగౌరవించుచుందురు. కాఁ
బట్టియే“చెడి స్నేహితునింటికిఁ బోవద్దను” లోకోక్తి నేఁడు
పుట్టినదికాదు.

ఇట్టులఁ దమమిత్త్రులు తక్కువవారని తలఁచక వారి
సుగుణములనే ముఖ్యములుగాఁ జేకొని గౌరవించినవారు

పూర్వులలోఁ గొందఱు సుజనులుకలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద.

కుచేలుఁడనునొకబ్రాహ్మణుఁ డుండెను. ఈతఁడు బాల్యమునఁ గాశిలో సాందీపులవారివద్ద శ్రీబలరామకృష్ణుల తోడ విద్యాభ్యాసమొనరించెను. తదుపరి గొప్పవిద్వాంసుఁడాయెను. ఆసాందీపులవారిసమీపమునఁ జదివికొనినదినముల నీబలరామకృష్ణకుచేలు రన్యోన్యమిత్రత్వముతో నుండిరి. అంతట వారివారి గృహములకుఁజనిరి. ఈకుచేలుఁడు మిక్కిలి పేదయైనను ధనాశచే యాచనకై తిరిగెడివాఁడుకాఁడు. భగవద్భక్తుఁడు. తనకున్నదానితో సంతోషమందెడివాఁడు. సద్గుణములుకలవాఁడు. ఈతఁడొకసతీమణినివివాహమాడెను. ఆమెవలనఁ గ్రమముగా సంతానమెక్కువగాఁ గనెను. కాని యీకుచేలుఁ డీసంసారమునం దంతప్రీతిగానుండెడివాఁడుకాఁడు. అందువలన నింటిసమాచారముల విచారించకుండ నుండెడివాఁడు. అట్లు తన పెనిమిటియుండుటఁజూచి యాపిల్లలనూఱడించుచుఁ దానన్నముఁజాలించుకొనియైనను నాబిడ్డలకుఁబెట్టుచుండెడిది. ఇటులఁ గొలఁదికాలమైనతరువాత నాపిల్లలు తమతల్లిని మంచిమంచిదుస్తులను, రుచ్యములగునాహారపదార్థములను దెచ్చియిమ్మని పలుతెఱఁగులబాధింపఁ జొచ్చిరి. అంతట నామె తనపిల్లలపోటుఁబడఁజాలక తపమునుజేసికొను భర్తసమీపమునకరిగి యిటులఁ బలికెను. "నాథా! మీరా తపమునుజేసికొనుచు నింటిచిగిలి సంటించుకొనక పోతిరి.

పిల్లలా యితరులబిడ్డలఁజూచి వారివలె మాకునుజేయూఁడని నన్నుఁదంటాలుపెట్టుచుండిరి. దారిద్ర్యమా యమితముగా నుండె. నేనా మీకుఁజెప్పునంతదాననుగాకపోతిని. చెలిమియా మీకు శ్రీకృష్ణునితోడనయ్యె. కాన నా శ్రితజనవత్సలుఁడగు నాకృష్ణునియనుగ్రహమున మనదారిద్ర్యమును బోఁగొట్టి న న్నీబాధలనుండి తప్పింపుఁ"డని దీనముగాఁ బ్రార్థించెను. అంతట నాకుచేలుఁడు తనసతియొక్క దీనస్వరమునువిని తప ముచాలించి "దారిద్ర్యముఁబాపుకొనుటకై భగవదవతార మును,నాబాల్యస్నేహితుఁడును నగు నాశ్రీకృష్ణునిసందర్శించి వచ్చెదను. రిక్తహస్తములతోనేగఁగూడదు. కాన పండో, పూవో, నీరో, యేదియోపుచ్చుకొనఁదగిన యొకవస్తువును దెచ్చి యి"మ్మని యడిగెను. అంత నామె సంతసమందుచు నటుకులనాతనిచినిఁగినయుత్తరీయపుఁగొంగునఁగట్టి ముడివే సెను. అంతట నతఁడటనుండి బైలుదేఱి యాశ్రీకృష్ణమూర్తి యింటిబహిర్ద్వారమును బ్రవేశించెను. అచటనుండు కావలి వాండ్రిందఱు చినిఁగినబట్టలఁగట్టి సన్నగానుండిన యాకుచే లునిఁజూచి పకపకనవ్వుచుండిరి. అత్తఱి లోన శ్రీకృష్ణుఁడు తనప్రియురాండ్రతో సరస సల్లాపములాడుచుఁ దూఁగుటు య్యెలపై నూఁగుచు సుఖంబుగానుండెడిసమయమున యా దృచ్ఛికముగాఁ దనబాల్యస్నేహితుఁడగుకుచేలునిఁ జూచెను. అంతటనుయ్యెలనుండిదిగి యెదురేగియాతనినిగాఁగిలించుకొని చేయిపట్టుకొని తీసికొనివచ్చి యాయుయ్యెలపైఁగూర్చుండఁ

బెట్టి కుశలప్రశ్నములఁ జేసెను. అంత నాకుచేలుఁడు తనమన మున స్నేహితుఁడొనరించిన సపర్యకు సంతోషించి యానంద బాష్పములవిడిచెను. అంత నిద్దఱు తాము గురునిసమీపమున జరిపినసంగతులఁ జెప్పికొనుచుఁ గాలము గడపుచుండిరి. అంతఁ గృష్ణుఁడు తనస్నేహితుఁడు తనసమీపమున కెందులకువచ్చి నది తెలిసికొని "యాతనిమనోరథము సంపూర్ణముగా నెఱవే ఱుఁగాక" యని స్నేహవాత్సల్యమున "మిత్త్రమా! నెచ్చెలి నని నాకేమైన కానుకఁ దెచ్చితివా" యని యడుగుచు నతని యుత్తరీయమును బులుకుచు నొకకొంగున నటుకులుండుటఁ జూచి ప్రీతితోఁ దానందునఁగొంచెముతీసికొని మిగిలినవి తనసతులకిచ్చెను. అంతట నాకుచేలునికభ్యంగనస్నానంబుఁ జేయించి మృష్టాన్నమిడి మంచిబట్టలనొసంగి యాతనిని బహుమానపూర్వకముగా వీడ్కొలిపెను.

పరికించితిరా! ఆశ్రీకృష్ణుఁడు సజ్జనుఁడగుటవలననెకదా యాకుచేలుఁడు బీదవాఁడనియుఁ దనతోసమానుఁడు కాడని యుఁ దలఁచక యెప్పుడో బాల్యమునఁ జేసినస్నేహమునుమా త్రమే పురస్కరించుకొని యట్లాతనినిగౌరవించినది. ఆకుచే లుని నెంతసంతోషపెట్టెనో చూచితిరికదా! ఇటుల నతఁడా కుచేలునిసంతోషపెట్టుటకుఁ గారణమేమి? బాల్యస్నేహమే కదా. కాఁబట్టి స్నేహముతోసమానమైన దింకొకటి మంచిది లేదని చెప్పవచ్చును. అంతున సజ్జనసహవాసము ముఖ్యము. దుర్జనసహవాసము త్యాజ్యము. కావున మనము దుర్జనసహ

వాసమువిడనాడి సజ్జనసహవాసముంజేసి సుఖములఁ గాంచు
చుందము.

క. సత్యక్షమాదమంబులు
నిత్యపదంబునకు నెక్కు నిచ్చెన లవి సం
గత్యనుగతములు సత్సాం
గత్యం బదిగాన ముఖ్యకార్యము సుండీ.
(భారతము.)

భూతదయ.

ప్రాణులయందు గనికరముగానుండుట. లేక వానిని బాధఁబెట్టకుండ నుండుటయే భూతదయ యనఁబడు.

పైవిధమున నుండినవారలు కీర్తనీయులు. తదితరులు నిర్దయులు. కాన దూషణీయులు. కావున నీలోకమున నుండు ప్రతిపూరుషుఁడును దయఁదాల్చి యుండవలెను. "అహింసా పరమోధర్మః,, అనఁగా "నరుఁడితరుల బాధపెట్టకుండ నుండుటయే సర్వోత్కృష్టధర్మ, మని నయశాస్త్రము నొక్కిచెప్పుచున్నది. ఇటులఁ జెప్పుచుండినను దీనిని లక్ష్యము చేయక కొందఱు దురాత్ములితరులఁ బలు తెఱఁగుల హింసించుచునే యున్నారు. నిర్దయ యనునది దుష్టచిత్తునే వరించుచున్నది. నిర్దయగలిగిన యాకుమతి యితరులను హింసించు

టు కించుకయు శంకింపఁడు. కత్తి గొంతుల నఱకుటకు సందే హించునా? ఇఁక దయయనునది సచ్చిత్తునే వరించుచున్నది. సత్పురుషుఁడు పరులను హింసించుటకు లాఁతిగా నసహ్యించుకొనుచుండును. మేలిమిబంగార మితరులను హింసించని యటులనే! కాఁబట్టి దుర్మార్గుఁడే నిర్దయఁదాల్చి యితరులను హింసించుననియు, సన్మార్గుఁడీపనికిఁ జొరఁబడఁడనియు గుర్తెఱుంగుఁడు. పండితుఁడైనను బలవంతుఁడైనను క్రూరుఁడై యితరుల హింసించుచున్న వారిని నాపనినుండి యథాశక్తిఁదొలఁగింపఁ బ్రయత్నముఁజేయవలెను. అట్టి ప్రయత్నముఁ జేయనిచోఁ బాపభూయిష్ఠంబగు హింస నొనరించినవారి కేగతియో యామద్గతియే వీరికిఁగూడఁ గలుగును. కాన మనము చూచుచుండఁగా నెవరైన నితరులను హింసించుచుండినయెడల వారిని నాపనినుండి తప్పింపవలయును. ఏనుఁగుయొక్క యడుగున సకల జంతువులయొక్క పాదము లిమిడినటుల నీయహింసయను ధర్మములో సమస్తధర్మము లిమిడియున్నవి. కాన మనుజులకిది యనుష్ఠేయంబె.

కొందఱుకుమతులు బలాభివృద్ధికై యజాదిమృగములఁజంపి వానిమాంసమును మిక్కిలి మక్కువతో మెక్కుచుందురు. ఇది కడునన్యాయము. ఏలయన? మనబలాభివృద్ధికై వానిమాంసమును మెక్కుచుంటిమని కుతుకం బందుచున్నాముకాని నోరులేని యాపశువుల విషయమై విచారించక పోతిమి. వానినిఁ జంపుటకై మనము లుద్యమించినపుడు వానిమన

ము లెటులుండవచ్చును? ఈహంతకుల నెంత దూఱుచుందు
ను? ఎంతదుఃఖించు చుండును? తెలియునా? తెలియనియెడ
ల నీదృష్టాంతమునఁ దెలిసికొనుఁడు. మన మితరుల వలన
నొక పేము బెత్తపు దెబ్బఁబడితిమని యనుకొనుఁడు. ఆదె
బ్బ మనమాపడిన సమయమునందుఁ గొట్టినవారిని దూషించ
క విడుచుచుంటిమా? ఆబెత్తపు దెబ్బవలనఁబడిన దద్దురు గాం
చి "అబ్బా! అమ్మా!" యని యేడ్చుచుంటిమే? మఱియు మన
లఁగొట్టినవారిని మనమునందుంచుకొని మగుడఁదన్నక యూ
రక పోనిచ్చెదమా? పోనియ్యము. మనమీకొంచెపు దెబ్బకే
యీవిధమున నుండినపుడు నోరులేని యాపశువులు హింసప
డుచుఁ దమ్ము జంపెడివారల నేమియుఁ జేయఁజాలక స్వకీయ
ప్రాణములఁ గోల్పోవుతఱి వానిమనము లెట్లుండ వచ్చునో?
వానిబాధ యెంతపరిమితికలదో? యించుక యాలోచించుఁడు.
మనము బలాభివృద్ధిఁ జేయువలయు ననిన శాకాదులు లేవా?
ఘృతాదులులేవా? కాఁబట్టి మనము నోరులేని పశువులఁజం
పుట మాని మనబలము నభివృద్ధిఁ జేసికొనుటకై శాకాదులను
ఘృతాదులను బుచ్చుకొనవచ్చును. మన మాపశువులఁ జంపి
నయెడల నొకవిధమగునష్టము మనకై కలుగుచున్నది. అదే
దన? ఏసమయమునం దీపశువులఁజంపుచున్నామో యత్తఱిఁ
జలినాపెడి కంబళులుగాని బలాభివృద్ధిఁ జేసెడి నెయ్యిమొద
లగునవిగాని వ్యవసాయాభివృద్ధి నొసఁగించు పెంటలు గాని
లభింపనేరవు.

ప్రతిమనుజుఁడును తనవలెనే ప్రతిజీవుని ప్రాణవిషయ మంతయును సమానముగాఁ జూచుకొనవలెను. అనఁగాఁ "దనతల్లివలె నితరులభార్యలయందును, పరులధనములఁ బెంకుముక్కలుగాను, తనవలె సమస్త భూతములను నెవఁడు చూచుచున్నాఁడో వాడే పండితుఁ" డని నీతిశాస్త్ర ముద్ఘోషించుచున్నది. కాన మనమితరులవలన బాధఁబొందినపుడు మన కెంతయసహ్యముగానుండునో యటులనే యితరులకుఁగూడ నంత కష్టముగానుండునని తెలిసికొనుఁడు. మఱికొందఱు కుచరిత్రులు తేనిపోని దేవతలపేరుఁబెట్టి యామ్యాగములఁ గొట్టి యాక్షుద్రదేవతలముందఱఁ బెట్టి నివేదనముఁ బెట్టినట్టుచేసి తిరిగి ప్రసాదమని స్వీకరించి వాని మాంసమును దిట్టముగఁ దిని పొట్ట నింపుకొనెదరు. ఇది యేమో మహాభక్తియని వీరియభిప్రాయము. కాని యదిరిక్తయనినమ్ముఁడు. మఱియు వారికిఁ బాపముకూడఁ గలదని తెలిసికొనుఁడు.

ఈ జీవహింస కొన్ని సమయములందు దోషముఁ గలదికాదని పండితప్రకాండులుపలికిరి. ఆసమయము లేవియనినఃశ్రుతిస్మృత్యుక్త యజ్ఞాదిక్రతువులందు మాత్రము విధివిహితముగా జీవహింసఁజేసిన నది దోషయుతముకాదని చెప్పిరి. ఈయాధారమువలనఁ బ్రతిదేవతాకార్యమునందు జీవహింస చేయవచ్చునని తలఁచెదరేమో? అటులఁదలచుటకు వీలులేదు. ఆ యజ్ఞము శాస్త్రీయ శాస్త్రజ్ఞుల నిమిత్తమై యేర్పఱుపఁ బడినది. మఱియు నలిలముఁ బుచ్చుకొనునపుడు, కట్టెలఁగాల్చునపు

డు భూమిని దున్ను నపుడు, నింక నిట్టి సమయములందు జీవ హింస జరుగుచుండును. అట్టిసమయములందు మన మేమియుఁ జేయఁజాలము. కాఁబట్టి పైనఁదెలిపిన సమయము లందుఁ దప్పఁ దక్కినసమయములందుఁ బ్రాణులను హింసించినయెడల వారు రోషభీషణమూర్తియగు కృతాంతుని లోకమున వచించరాని పలువిధములగుబాధలను నిక్కముగాఁ బొందుదురు. ఇందుకు డెందమందున సందియమావంతయు నందవలసిన యవసరము లేదు.మనమహింసనుజేయునరోత్తములను గౌరవించవలెను. ఆహింసఁ దామొనరించి యితరులకు బోధించినవారు శాశ్వతంబును, జన్మరహితంబును. నానంద దాయకమును, నగు పదవినిఁబొందఁ గలరు. అట్టివారు లోకపూజ్యులు కాఁగలరు. అటుల లోకపూజ్యతనందిన వారలలో నొకనినిఁ జూపించు చున్నాను.

బుద్ధుఁడను మహానుభావుఁడు సకలజను లజ్ఞానాంధకారమునఁబడి గ్రుడ్డివారై తన్నుకొనులాడుచుండ వారికిఁ దగిన యుపదేశములొనరించి హింసాభూయిష్ఠంబగుకార్యంబులనుండి త్రిప్పి"అహింసా పరమో ధర్మః"అనువాక్యములోనగు వానినిఁజెప్పి జ్ఞానమనువెలుఁగునకుఁ దీసికొనివచ్చి యానందము కలవారినిగాఁ జేసెను. తానహింసనాచరించి యితరులచేఁ జేయించువాఁడు మహనీయుఁడుకదా. కాఁబట్టియె యీబుద్ధుఁడు బోధించినబోధలనన్నిఁటిని జనులువిని యతఁడు సన్మార్గ

గామి యాటచే నాతనిమార్గ మవలంబించిరి. ఆజనులచేత నీ బుద్ధుఁడు విశేషముగా గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు.

కాఁబట్టి యహింసఁజేయువాఁడు పూజ్యుఁడనఁబరఁగు. చెప్పువారలు చాలమందియుందురుగాని యాచరించువారలు కడునరుదు. దూరమందుండి బావిలో "దూకుదూకు" మనువా రలుందురుకాని తాము ముందుదూకి యటుపిమ్మట ననువార లుండరుకదా. కాఁబట్టి మనమహింసనుజేయుచు నితరుల కది బోధించవలెను. నరుఁడు జన్మమెత్తినతరువాతఁ గారుణ్యము లేక యుండఁగూడదు. మనమితరులబాధఁదొలఁగించిన యెడల మనబాధల భగవంతుఁడు తొలఁగించు చుండును. సజ్జనులు ప్రతిఫలముకోరకయే యితరులసిలుగులఁబాపుచుందురు. ఎక్కు వగా శరీరమంతటఁ జెమటలుపోసి నపుడు కమ్మతెమ్మెరలు చల్లఁగా నాచెమటలారిపోవునటుల వీచుచుండును. అట్లు వీ చుచున్నగాలికి మనమేమిప్రతిఫలముఁ జూపించుచున్నాము? ఏమియులేదుకదా. ఇఁకఁ గొందఱు దుర్మతులు ఫలమును గోరకయే యితరులకేదోవిధమున హింసఁగలిగించుచుందురు. ఇంగల మించుకయుఁగొంకక జనులసదనముల భగ్గుభగ్గుమని కాల్చుటలేదా? ఆయగ్నికి నిటులఁగాల్చుటవలన నేమిలాభ మో తెలియరాకున్నది. కాఁబట్టి వారివారినైజమని తెలిసి కొనవలసియున్నది. సజ్జనులు వీరువారనియనక వారికిఁదమన హాయముగావలసియున్నయెడల దగ్గఱఁజేర్చి సాయముఁజేసి వారిపీడఁబోగొట్టుచుందురు. మామిడిచెట్లు చిలుకలను, గోకి

లలను, రాని చ్చి తదితరములగు కాకులు మొదలగువానినారా నియ్యక పోవుట మనము చూచితిమా ? చూడ లేదుకదా! కాన మనలఁగోరక పోయినను నితరులు బాధపడుచుండినటు ల మనముకొంచినతోడనే దయతో యథాశక్తి వారిబాధ తొలఁగు నుపాయమాలోచించి సౌఖ్యముగలవారినిగాఁ జే యవలెను.

వేదచోదితమగు హింసనుగూడఁ గొన్నిస్మృతులు నిషే ధించుచున్నవి. ఆనిషేధముననుసరించియే రామానుజులువా రును, ఆనందతీర్థులవారును, వారివారిమతము నవలంబించిన వారికి యజ్ఞాదులయందుఁగూడఁ బశుహింస లేకుండ శాసించి యున్నారు. దీనింబట్టి యహింసకన్న నుత్తమమగుయజ్ఞయా గాదులుకూడఁ గానరావని తెలియవలసియున్నది. వీరుయజ్ఞ యాగాదులందుండెడి హింసనుగూడ నిరసించుటవలన నహిం సయే యుత్కృష్టధర్మమని తెల్లమగుచున్నది.

కాఁబట్టి యిట్టియహింసను పైవిధమునఁ బల్కినపగిది విధినమయములందుఁ దప్ప నహింసయనుదాని నవలంబించి యింక నితరులెవరైన హింసించుచున్నట్లుండిన వారిని నాహిం సనుండి తగిన సద్బోధఁజేసి తప్పించి వారిచేఁగూడ దీనినను ష్ఠింపఁజేయవలయును. మనము ప్రతిభూతమునందు దయగా నుండవలెను. ఇటుల మనముండుటవలన మన మనేకలాభ ములఁ బొందఁగలము.

ఆ. వె. దంతియడుగులోనఁ దక్కిన జంతుచ
యంబునడుగులెల్ల నడఁగియుండు
నట్ల ధర్మకోటులన్నియులోనగు
నిద్ధగుణ యహింసకెంత నిజము.

(భారతము.)

ధైర్యము

ధైర్యమనఁగా నాపదలవలన వికారము నొందకుండ కార్యోత్సాహముకలిగియుండుట.

ఇది, మనోధైర్యమనియు, దేహబలముకలిగినందువలనఁ గలుగు ధైర్యమనియు రెండువిధములనుండును. ఈధైర్యమొకకార్యము సాధించుటయందుఁగాని పౌరుషమునందుఁగాని యొకబలవంతునియాశ్రయమువలనఁగాని జనించుచుండును. ఈధైర్యము కలిగినవారిని ధీరులని వచించెదరు. వీరలె కార్యసాధకులు. ఈధీరులు తాముదైవవశమున నొకానొకప్పుడు పలుకడగండ్లఁ జిక్కినను వానినెంతమాత్రము లక్ష్యముంచక తమపనినే కొనసాగించుకొన యత్నించుచుందురు. కాఁబట్టి ధీరులెప్పుడైన నెన్నిదుఃఖములుకలవారైన నవి యితరుల కగుపఱచకుండ నుందురు. ధీరులు వానలఁదడసినను, నెండఁ గ్రాగినను సరకుసేయక కార్యముసాధించుచుందురు.

ఈధీరులు మెత్తని పరుపులను, కఱకు నేలలను, పంచభక్ష్య పరమాన్నంబును, గందమూలఫలాహారంబును, జీనిచీనాంబరములను, జీర్ణాంబరములను, లాభనష్టములను, గీర్త్యపకీర్తులను, సుఖదుఃఖములను, నుద్యానవనవిహారంబును, దుర్గమకాననాంతరపరిభ్రమణంబును, మొదలగువానినన్నింటిని సమములుగానెంచి సమయానుకూలముగా నడచుచు నితరుల మనములనొప్పించక కార్యములసాధించుచు లోకమునకు మేలుఁజేయుచుందురు. ధీరులు తాముపూనినపని కెన్నియాతంకములువచ్చినను నవియన్నియు లక్ష్యము చేయక యాకార్యమును నెఱవేర్చుకొనుచుందురు. తమతప్పు లొరులెఱుంగకుండునట్టుఁ జేసికొను చుందురు. ధైర్యము కలవాని నెట్టివిపత్తులైన బాధింపఁ జాలవు. లోకమున ధైర్యములేక పరుగెత్తుచుండు మబ్బులను గాలిపాఱఁదోలునుగాని ధైర్యముగాని పరుగిడక డీకొనసిద్ధముగానుండు ధరాధరములఁ బాఱఁదోలలేదుకదా. కాఁబట్టి ధైర్యవంతుని నెవరును బాధింపఁజాలరు. ధైర్యమవలంబించనిది యేకార్యమును జేయఁజాలము. చూడుఁడు. ఒకఁడులోకోపకారము సేయనెంచి యొకమహానదినిఁగాంచి దీనియుదకము జనులకందఁ జేయవలయుననుతలంపున దానికొకదరివేయ నుద్యుక్తుఁడాయెను. కాని యాతఁడు ధైర్యవంతుఁడు కాకపోవుటవలనఁ బరిశిపరిదేశమునకువచ్చి యొడ్డున నిలువఁబడి యిక్కడ నెంతలోతుకలదోయని భయపడుచుఁ దానూనినపనిఁ గొనసాగించకొనలేకపోయెను. వాఁడే ధీరుఁ

డైన మొదల ధైర్యముం గైకొని యేదియోయొకప్రదేశమున
వదిలోనికిదిగి యెంతలోతుకలదో యాసంగతిం దెలిసికొని
యొడ్డువేసి జనులకుపకారముం జేయకుందురా? కాఁబట్టి ప్రతి
కార్యమునకును ధైర్యముకావలెను. ధీరత్వముకలవాఁడు సంప
దలఁబొందినను, డిందినను, గొప్పవారలు దూషించినను, భూ
షించినను, కీడులుసంభవించినను, సంభవించకపోయినను, దు
దకుఁ దనకుమరణముతటస్థించుసమయమువచ్చినను తబ్బిబ్బు
పడక ధైర్యమవలంబించి యాకష్టములదాఁటు నుపాయము
ను యోచించుచుండును. జనులు సామాన్యముగా నాధీరునిఁ
జూచిన నాతనికేలోటునులేదు. ఇంకను మనము నిర్లక్ష్యము
గాఁ జూచినంతమాత్రమున వానిధీరత్వమెచటికేగును? నిప్పు
ను దలక్రిందుగానుంచినను దానిసెగలు పైకేఁగదా వ్యాపించు
ను.ధీరత్వముచేతవచ్చుయోగ్యత యింకొకదానిచేతరాదు.ధీ
రులు విఘ్నములకు భీతిఁజెందక పనిఁ బ్రారంభించి నడుమ
విడువకుండ నాపనిని గొనసాఁగించుకొందురు. దాన విశేష
కీర్తిఁ జెందఁగలరు.

అట్లుకీర్తిఁజెందినవారును బూర్వమందునఁగలరు. అం
దునఁ గొందఱసంగతిఁ దెలియఁబఱచెద.

మున్ను సురాసురలు ధైర్యమవలంబించి ఘోర గభీ
రమగు సముద్రమధ్యమందు మందర పర్వతమును దఱచిన
మొదట నాసంద్రమునఁ బెరుఁగు రత్నములు, మొదలగుమం
చివి జనించినవని సంతోషించి తృప్తింజెంది యూఁరకుండిరా?

తమపరి పాల్రిణోపద్రివకరమగు విషము మొదలగు చెడ్డవి పు ట్టినప్పుడు వానికి భయపడి మిన్నకుండిరా? మంచివి పుట్టిన వని భయపడి యూరుకొనలేదు. విషముమున్నగు చెడ్డవిపుట్టి నవని భయపడి యూరుకొనలేదు. ఇంక వారెప్పు డూరుకొని రన? తాము సాధించఁదలఁచుకొన్న యమృతము పుట్టిన తరు వాతఁ దృప్తిఁజెంది పనిఁజాలించిరి.

కాఁబట్టి యెట్టి కాలమందైనను ధీరులు అటంకములకు భయపడక నడుమనడుమ స్వాభావికముగాఁ గలుగు సుఖదుః ఖములఁ బాటింపక తాముపూనుకొనిన కార్యమును సాధించి తీరుదురు. కావున మనము మంచి పనులయందు ధైర్యమూని యవిభాగుగాఁ బ్రయోజన మందువఱకును నడుమఁ గలుగు సుఖదుఃఖముల సరకుసేయక "యెన్నిదినముల కీకార్యము నె ఱవేఱదే,, యని విసుఁగుకొని విడువక యుండి యాకర్య ఫల ములనంది సుఖమును బొందుదము.

క. ధృతి యారోగ్యము నొసఁగును
ధృతియుజ్జ్వలలక్ష్మిఁదెచ్చు ధృతి కీర్తినము
న్నతిఁజేయుఁ గాలగత్యవ
గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతి వికారవిదూరా!

(భారతము)

—•—

పరోపకారము.

ఇతరులకు మేలుఁజేయుట పరోపకార మనఁబడు.

పరోపకారముఁ జేయువారలఁ బరోపకారులని పలికె దరు. ఈపరోపకారులు తాము కష్టముల ననుభవించు చుండి నను దీనులయొక్క బాధలఁబోగొట్టి వారికి సౌఖ్యముఁ జేకూర్చుచుందురు. వృక్షములు నిండు వేసవినిఁ దామాఖరకరకిరణ నికరములచేఁ గ్రాగుచున్న మిడిమిడి యెండలో మలమల మాడుచు వచ్చిన పథికునిఁ జేరఁదీసి నీడనొసంగి వానిసంతా పమును హరించుటలేదా? సజ్జనులితరులచేఁ దామపకార మ ధికముగా నందినను వారు పరులకుమాత్రి ముపకారముఁ జే యుచుందురు. దుర్జను లితరులచేఁ దా ముపకారముల నెక్కు వగాఁ బొందియును దిరిగి యాయుపకారుల కపకారములనే కూర్చు చుందురు. జాలచే ఉవ్విసను గినియకరసాల సాల ములు మనకుఁబండ్లనిచ్చుటయు, మరణావస్థలోనుండెడి పాము ను దీసికొనివచ్చి తగిన యుపచారము లొనరించి దానిపీడఁ దొలఁగించి పాలనుబోసి దానిఁజక్కఁగాఁ బెంచినను నది మన లఁ గఱవక విడువకుండుటయు మనకుఁ బ్రత్యక్షంబే కదా? దుర్మార్గుఁడు పరులచేఁ దానుబాధఁ బొందుచున్నను నితరులకుఁ గీడొనరించు పనియందు యోచించుచుండును. మండూకము పాము నోటిలో నుండియుఁ బ్రక్కన నీఁగలున్న వానిని భక్షించుటకై యత్నించు చుండునుగదా?

సుజనులు తమసుఖములనైన విడిచి పరులకుపకార మొనరించు చుందురు. ఎవఁడు తన శరీరమును, బుద్ధిని, ధనమును, బరోపకారమునకై యుపయోగించు చున్నాఁడో వాఁడే వంద్యుఁడు. వాఁడే స్వార్థపరత్యాగి. పరానుగ్రహ తత్పరులకుఁ బరుల కుపకారమొనరించుట చిత్రమైన విషయము కాక స్వాభావికమగుచున్నది. సుజనుఁడు జన్మించుట పరోపకారార్థమేకదా. చందనతరువులు స్వదేహశైత్యార్థమై జనించక పరుల సంతాపమును హరించుటకై జన్మించినవి కదా. మనము మనశరీరాదులనెటుల జాగ్రత్తతో నెంతప్రేమతోఁ జూచు చుండెదమో యటులనే యితరులయందును గాంచు చుండవలెను. కృషికుఁడు ఱాయి, అప్ప. మొదలగువానిని దీసి పాఱవైచి యనవసరముగాఁ బ్రయత్నములేకయే మొలిచిన ప్రయోజనములేని చెట్టు చేమలను పెరికివైచి చక్కఁగా నాగలిచే భూమినిదున్ని విత్తులుచల్లి వానకై మేఘావలోకనముఁజేయుచుండును. అత్తఱి మేఘుఁ డీదీనకృషికునియొక్క పాట్లనెఱిఁగి జాలినంది వర్షముఁగురిపించిన నాభూ యజమానుఁడు సంతసమంది యుపకారియగు మేఘునిఁ గీర్తించుచుండునుకదా. అటులనే మనసహాయముఁగోరువారలకు సహాయముఁ జేసితీరవలయును. మఱియు నితరులు మనలఁగోరకపూర్వమే బాధాపీడితుల కుపకారమొనరించుట సర్వోత్తమమైనది. దీనివలన నుపకారమందినవా రధికముగా హర్షమందుచుందురు. ఎటులనఁ? ఎండవేళను మనమొక గ్రామమునకు

వెళ్ళి తిరిగివచ్చుచుండఁగ నెండ వడఁ దాఁకుచుండినపుడు దాహమైనయెడలఁ జెంతనే యొకనదికాని యొకతటాకముకాని లేక యొక మడుగుకాని యున్న నది మన దాహమార్పి మెండ వేఁడిమినంతయుఁ బోఁగొట్టిన మనము హర్షమందుచుండుటలేదా? ఆనదుల నిటులఁజేయుమని యెవరుకోరిరి? కోరకపోయిన నావిధమున నుపకారముఁజేయుటవలనఁగాదె? నదులు జలాశయములు పరోపకారమునకై జనించినవని చెప్పుదురు. నభోమణి తనకిరణములచేఁ బద్మములను వికసింపఁజేయుచుండును. నిశామనోహరుఁ డుత్పలముల వికసింపఁజేసి వానినానంద భరితములనుగాఁ జేయుచుండును. అటులనే సజ్జనులు తమప్రజ్ఞానాదుల నితరుల యుపకారముకొఱకై యుపయోగించుచుందురు. సుమతులు స్వకీయమగు కార్యమును విడిచిపెట్టి యితరులకుపకారముఁజేయుటకై యెక్కువ ప్రయత్నముఁ జేయుచుందురు. సామాన్యులు తమకార్యము నెఱవేర్చుకొనుచు నితరులకుపకారముఁజేయుచుందురు. నీచులు తమకు లాభమువచ్చునటులఁ గానుపించిన తత్క్షణమే యితరులలాభములఁ బోఁగొట్టుచుందురు. ఇఁక నింతకంటె నికృష్టులు తమకెంతమాత్రము ప్రయోజనము లేకపోయినను నితరులఫలముల నాశముఁజేయుచుందురు. కాన మనము మనశక్తికొలఁది సుచరితులుచేయు మార్గము నవలంబించుట కుద్యమించుచుండవలెను. శరీరమునకుఁ జందనాది సుగంధ ద్రవ్యముల నెన్నిఁటిఁ బూసికొనినను నెన్నిభూషణములఁ బెట్టికొనిన నాశ

శీరము ప్రకాశించనేరదు. కాని పరోపకారముచేత నది ప్రకాశించఁగలదు. అనఁగా మనుజునకుఁ బరోపకారముఁ జేయుట పరమార్థమని ముఖ్యాభిప్రాయము.

మనము సతతము పరోపకారముఁజేయుచుండినఁ గీర్తివంతులము కాఁగలము.

ఈవిధముగాఁ బరోపకారమునఁ గీర్తిఁ జెందిన వారలలో నొకరినిఁ జూపించు చున్నాను.

మున్ను కుంతీదేవి తనసుతులతో నేకశిలానగరంబున నొక బ్రాహ్మణునిగృహంబునఁ గారణాంతరమునఁ గాఁపురముఁజేయుచుండెను. ఇట్టులుండ నొకదినమునఁ దాము నివసించు గృహమున నాగృహయజమానుఁడు మొదలగువారేడ్చుచుండిరి. ఇదియేమి? ఈరోదన మెచ్చటిదని విస్మయంబందుచుఁ గుంతీదేవి యేడ్చెడివారలవద్దకు వచ్చెను. తరువాత నీకుంతీదేవి వారలను "మీరేలఁగాకిగోలగా నేడ్చుచున్నారు? మీకేమిచూపద గలిగెను? దానినిపుడే పోఁగొట్టి సుఖులనుగా మిమ్ముఁ జేయఁగలను. కానఁ గారణములఁ దెలియఁబరచుఁ" డని యడిగెను అంతట నాగృహయజమానుఁ డామెతో "అమ్మా! ఈగ్రామమున "బకుం" డను రక్కసుండొకఁడు గలఁడు. వాఁడు ప్రతిదిన మొక్కొక్క యింటిలోఁజొచ్చి యానికేతనమున నుండు వారలనందఱిని జంపి తినుచుండెడి వాఁడు. వానిని నిర్జించుటకు మాపురవాసులకుఁ గాని మారాజులకుఁగాని శక్తిలేకపోయెను. అంతటఁ బౌరు లారక్కసుని

తోఁ "బ్రతిదినమిలువరుస రెండెనుబోతులను, బండెఁడు రక్త మాంస మిశ్రితాన్నమును, నొకమానిసినిదెచ్చి నీకియ్యఁగల ము. కాన స్వేచ్ఛగా జనులఁజంపుట దయచేసి మానుకొను మని మనవిఁ జేసికొనిరి. ఆరక్కసుఁడందుల కంగీక రించెను. ఆయేర్పాటుప్రకార మిలువరుస జరుగుచువచ్చినది. నేఁటికా యేర్పాటు మాయింటికిఁగూడ సిద్ధమాయెను. మాయింటిలో నాభార్యయుఁ, గొమరితె, కొమరుఁడు, నేను, నలుగురము గలము. కాని యొకరి నొకరు విడిచిపెట్టలేక గగ్గోలుగా నీవి ధమున నేడ్చుచుంటి" మని చెప్పెను. అంతఁ గుంతీదేవి వీరి యవస్థంగని పరోపకార పారీణురాలు గనుక వారు కోరకపో యినను వారితో "మీరు దుఃఖింపకుఁడు. నాకైదుగురు కొమ రులుగలరు. అందున రెండవకుమారుఁ డారక్కసున కాహార ముగాఁబోఁగలఁ,, డని వచించెను. అంతట నా యజమానుఁ డు చెవులుమూసుకొని "రామరామ మాయింటి కతిథులుగా వచ్చిన మిమ్ములను స్వకీయప్రాణ సంరక్షణార్థమై రక్కసుని కాహారంబుగాఁ బంపించుట పాటియే?పాడివిడిచి మీరుచెప్పిన విధమున నేనొనరించిన నాకు సత్కీర్తి లభించునా? లభిం చదు. కాన దాని నేవిననొల్ల,, నని యామెతో ననెను.

అంతఁ గుంతి "అయ్యా! మీయవస్థఁజూడలేక నా రెండవ కుమారుని మీకుమాఱునిగాఁ బంపెదనంటిని. నాకుమారుని భక్షించుట కారక్కసునికి వశముకాదు. ఈకుమారుఁ డిది వఱకే మహాబలవంతు లనేకులఁ జంపినవాఁడు. వీనినిఁగూడఁ

జంపి మీకుపకారమొనరించఁగలఁడని చెప్పి మీరెంతమాత్ర
మును విచారించకుఁ" డని దృఢముగాఁబలికి తనకుమారుఁడ
గు భీమునిఁబిలిచి సంగతులన్నియుఁ జెప్పి వీరిదుఃఖమును బాపు
మని చెప్పి రెండెనుబోతులను, బండెఁడు రక్తమాంసమిశ్రితా
న్నమును నిప్పించి యాభీముని రక్కసుని వద్దకుఁ బంపించెను.
అంతట నాభీముఁ డారక్కసున కించుకంత దూరమున నిలువఁ
బడి యాబండినినున్న యన్నమును దిట్టముగాఁ దినుచు "రమ్ము
ర"మ్మని కేకలువేయుచుండెను. దానినిగాంచి యారక్కసుఁడు
"వీఁడెవఁడోకాని నాయెదుటకువచ్చి నాకై తెచ్చిన యన్న
మునుదినుచు నిర్లక్ష్యముగాఁ గేకలువేయుచున్నాఁ"డని తలఁ
చి కనుల రవరవలు రాలునట్లు జంపునంత వేగముతో నాభీ
మునిపై దడాలునఁ బడెను. అంతట నాభీమునికి నీరక్కసున
కుఁ గొంతదికాలము యుద్ధముజరిగెను. అంతట భీమాకారుం
డగు భీముం డారక్కసుని కటి కంఠ ప్రదేశములఁ బట్టికొని
యొకగుద్దుగుద్దెను. దానికిఁ దాళలేక యారక్కసుఁడు మృతి
నందెను. అంత భీముఁ డారక్కసుని శవమునుదీసికొనివచ్చి పు
రజనులకుఁ జూపించెను. తరువాతఁ బౌరు లీభీమునికి, నీతని
తల్లియగు కుంతికి, నామెకుమారులకుఁ బిండివంటలఁ జేయుచు
విందులనొనరించుచు వచ్చిరి. తుద [illegible] భీముని కుత్సవంబుసల్పి
"పరోపకారివై మాబా [illegible] యని కొనియాడిరి.

కంటిరా? ఆకుంతీదేవి రాక్ష [illegible] డన
రెండవకుమారునిఁ బంపెనుగదా? ఆభీముఁడు తనతల్లియాజ్ఞ

మఱిని నారకాసురునిఁ జంపి యాపురవాసుల కెంత యుపకారా మొనర్చెనో, యెంతసుఖముఁ గూర్చెనో, తెలిసినదికదా? కాఁబట్టియే వారలు పరోపకార మందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కియున్న వారలు. కావున మనల నితరులు కోరినను, గోరక పోయినను శక్తి కొలఁది నుపకారమొనరించి శ్రేయస్కరముగానుందము.

ఆ. వె. పరుల కుపకరింప • పాపక్షయంబగు
పరుల కుపకరింప • బట్టుకొమ్మ
పరుల కుపకరింపఁ • బరలోకసాధన
పరుల కుపకరింప • బలిమి వేమ!॥

కృతజ్ఞత.

చేయఁబడినమేలు నెఱిఁగియుండుట కృతజ్ఞత యనఁ బడు. అనఁగాఁ దానితరులచేఁబొందినమేలును మఱువకుండ నుండుటయే!

ఈకృతజ్ఞత కలిగినవారలు కృతజ్ఞులని పల్కబడుదురు. ఈకృతజ్ఞులె కృతార్థులని చెప్పనగు.వీర లితరులచే నింతకుము న్నుపొందిన లాభములేకాక యింకను లాభములఁబొందుచుం దురు. కాని "ఫలానా,, వానివలన నాపని కొనసాగినదని తలఁ చుచు నాయుపకారిని నుతించుచు మగుడ నతనికిఁదాను తగిన

హాయము(జేయుటకై యెక్కువప్రయత్న మొనరించు చుండ వలెను. ఇది కృతజ్ఞునికి ముఖ్యలక్షణము.

మన మొక కుక్కను దీసికొనివచ్చి దానికిఁ బ్రతిదిన ము మన మారగించఁగా మిగిలినయన్నమును బట్టెఁడు వేయు చుండిన నది గాఢాంధ కారముతోఁ గూడుకొను నమావా స్యా రాత్రులయందు నిద్ర విడనాడి యనిమిషత్వము నంది మన యింటిచుట్టును దిరుగుచు దొంగల రానీయక మనలను, మనధనాదులను, గాపాడుచుండును. మఱియు నాతస్కరులా గ్భటిని వచ్చినయెడల మనలను నిద్ర నుండి మేల్కొంచున ట్లుఁజేసి మనలఁ దోడ్కొని యాచోరులమార్గమును మనకుఁ జూపించుచుండును. అప్పుడు మనమా దొంగలఁ బాఱదోల వచ్చునుగదా. ఈకుక్కయే లేనియెడల మనసంగతి యెట్లుం డునో? పట్టెఁడన్నమును వేయుచుండిన మనలను మఱవక మగుడ మనకు నెంతయుపకార మొనరించు చున్నదో కాంచి తిరిగదా. కాఁబట్టియె విద్యావిశారదులగు నైఘంటికులు దా నికిఁ గృతజ్ఞమని పేరిడిరి. కృతజ్ఞమనిన కుక్కయని యర్థము. తిర్యగ్జంతువగు నాకుక్క యట్లుఁ గృతజ్ఞతకలిగి క్రిమ్మఱి సాయము(జేయుచుండగా నమూల్యంబగు బుద్ధిగల మనము కృతజ్ఞతగలవారమై యుండుట యొకచిత్రముకాదు కదా.

ఇతరునివలనఁ దానుమేలుఁ బొందినయెడల నది మఱి వక యతనికేదో యొక సమయమునందు సహాయముఁ జేసి తీరవలయును. తనకు సాయముఁజేయశక్తిలేనితఱి నాయుప

కాయల నెదనెల్లప్పుడు నుతించుచుండవలెను. ఇతరునిచేఁ దాఁ గొలఁదిమేలుఁబొంది యాతనికన్న నభివృద్ధిదశకు వచ్చినను నామేలుమఱవక సాయముఁ జేయుట మంచిది. కొబ్బరిచెట్టు పాదున మనము రెండునెలలు లేక మూఁడునెలలు మంచియు దకముఁ బోసి కాపాడిన నానారికేళవృక్షము క్రమక్రమము గాఁ బెద్దదై ఫలవంతమైన తరువాత వాని కాదిని రెండునెల లుమాత్రముదకమిడికాపాడిన మనలను మఱవక కృతజ్ఞత కలదై తననెత్తిపై సంతాపహరంబును,నమృతతుల్యంబును, నగు జలముతోఁ గూడికొనిన ఫలములఁ బెట్టికొని తన జీవి తాంతమువఱకు నిచ్చుచున్నది గదా. కాఁబట్టి యితరునిచేఁ గొంచెము లాభముఁబొందినను గృతజ్ఞత కలిగియుండవలెను. భగవంతుఁడు, గురువులు, రాజులు, తలిదండ్రులు మొదలగు వారిచే మేలుఁబొందనివాఁ డీభూతలమున లేఁడు. కాన వీర లందుఁ గృతజ్ఞత కలిగి యుండవలెను. ఉపకారు లందుఁ గృత ఘ్నతకలవారు కృతాంతానుగ్రహపాత్రులు. "కృతఘ్నత" యనఁగాఁ జేయఁబడిన మేలును మఱచుట. కృతజ్ఞుఁడై కృత ముఖుఁడు కాఁగలఁడు. ఇటులఁ గృతజ్ఞత కలిగి తిరిగి తనకుఁ జేతనైనంత మేలొనరించి వాసిఁగాంచినవారలు పూర్వులలోఁ గలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద.

శ్రీకృష్ణార్జును లగ్నిచే ఖాండవవనము దహనంబుఁజేయిం చుచున్న సమయమున మయుఁడనువాఁడు రక్షణ సేయుమని ధనంజయుని మఱుఁగుసొర నాయన్నయుఁ డతనిని రక్షించెను. ఆ

సంగతి నీమయుఁడు మఱువక కృతజ్ఞతకలవాఁడై మురారితో డ నర్జునుఁడు సుఖముగాఁ గూర్చున్న తఱి వచ్చి "స్వామీ! నేను దానవ విశ్వకర్మను. శిల్పవిద్యా చమత్కృతియందు దుర్ధర్షుఁడైన వాఁడను. కాన నాకు నాఁడు మేలొనరించిన మీకుఁ దగినంత మేలుఁ జేయలేకపోయినను జేతనైనంత మేలుఁజేయు టకై వచ్చితిని. కాన మీకిష్టమైనదానిని నిర్మించెద. ఆజ్ఞాపిం పుఁ" డనెను.

అంత సంక్రందన నందనుఁడు నందనందనుఁజూచి యితని నొక్క యపూర్వంబగుదానినిర్మింపనానతిండని పలికె. అంతఁ గృష్ణుఁడు యోజించి మయునిఁజూచి "నీవు నీవిద్యాసామర్థ్యం బు వినియోగించి యిట్టిదిదివఱకు లేదని యందఱ అద్భుతముఁ జెందునటుల నొకసభ నిర్మించి తీసికొనివచ్చి ధర్మరాజున కొ సంగు,,మని పలికెను. అటులపై మయుఁడు సరేయని చెప్పుచు నింకను గదాదులను భీమాదులకుఁ దెచ్చియిచ్చెద నని పలికి యనుజ్ఞఁగైకొని తనసదనమునకుఁ జనెను. తరువాత వాఁడు మైనాక పర్వతమున కనతిదూరముననుండు బిందు సరోవరము నుజేరి యందుండు రత్నాదులఁ గైగొని యింటికిఁజేరెను. అం తట నాతఁడు తానుదెచ్చిన రత్నాదులనన్నిఁటిని నాసభయం దుఁ జొన్పి యనిర్వాచ్యంబగు గాంతిచే ధగద్ధగాయమానం బై ప్రకాశించుచుండునటులఁ బదివేలమూరలు గలిగి నిడివి యును దానికిఁ దగినవెడల్పును, గలుగునట్లొకసభ నిర్మిం చెను. దాని నెనిమిదివేల రక్కసులతో మోపించుకొని వచ్చి

ధర్మరాజునకిచ్చి గదాదులను భీమాదులకొసంగి ధర్మరాజుచే సత్కృతుండై చనెను. ఈసభను బోలుటకు దేవేంద్రాదిసభలును గొఱఁగావని నారదాది మహర్షులు వచించిరి.

కనుఁగొంటిరా! ఆమయునికృతజ్ఞత యెట్టిదో! మఱియు నెటుల నాయుపకారులకు మేలొనరించెనో! కావుననే యామయుఁడు కృతజ్ఞత యందునఁ బ్రసిద్ధిని నంది యున్నాఁడు. కాన మనముగూడఁ గృతజ్ఞతకలవారమై తిరిగి యుపకారులకు మేలొనరించుచుఁ గృతలక్షణులమగుటకుఁ బ్రయత్నమొనరించు చుందము.

క. కృతమెఱిఁగి కర్తనుత్తమ
మతుల సభల సంస్తుతించి మఱవక తగ స
త్కృతిసేయుదె కృతమెఱిఁగెడు
పతియె జగజ్జనుల నెల్లఁ బరిపాలించున్.

(భారతము.)

దానము.

అనఁగా నితరులకు ధనముఁగాని యుపయోగ మగు వస్తువుకాని యుచితముగా నొసంగుటయు, మఱియు నభయ మిచ్చుటయు నని యెఱుఁగఁదగు.

ఈదాన మెక్కువగాఁజేయువారలు వదాన్యులని చెప్పఁబడుదురు. సామాన్యముగా దీనులై, యకుటిల స్వభావులై

మునదగ్గఱకు మంచియాచకులు వచ్చినయెడల వారికేమియు నియ్యక వ్యర్థముగా వెడలఁగొట్టక సంభావించి యథాశక్తి దానమొసంగుట వివేకునిలక్షణము. తానాపదలఁ బొందుచు న్నను ధర్మమునుమాత్రము విడనాడఁగూడదు. భయముకల వాఁడై శత్రువువచ్చి తన్నుశరణుఁ బొందినయెడల వానికభ యదానం బొసంగి రక్షించ వలయును. దానముఁ జేయున పుడు ప్రతివారును పాత్రాపాత్ర విచారణఁజేయుట ముఖ్య ము. పాత్రమనిన యోగ్యము. అపాత్ర మనిన యోగ్యము కానిది. ఎటువంటి వారలకు దానమొసఁగ వలెనన? వేదము లను, వేదాంగములను, చక్కఁగా సుస్వరముతోఁ బఠించిన వారును, నకల్మషమనస్కులును, సగు నవధానులకును, సం స్కృత భాషనభ్యసించి సత్ప్రవర్తన కలిగినవారికిని, విద్యా విహీనులైనను సద్గుణులకును, కుటుంబము కలవారికిని దాన మొసంగుట పరమార్థమనఁ జెల్లు. ఆఁకలిచే బాధపడుచు నన్నముఁబెట్టుమని మనకడకు వచ్చినవాఁ డేజాతివాఁడైనను వానికన్నదాన మొసరించుటయుఁ, కుంటివారలకు గ్రుడ్డివా రల కన్నపానాదు లొసంగుటయుఁ బరమార్థమనఁ జెల్లు. ఈ పైవారలకు దానముగా నొకవస్తువిచ్చినను నన్నమును బెట్టి నను వారినినాపదనుండి రక్షించినను బ్రయోజనముకలదియ గును.తదితరులకు దానమొసంగిన నిష్ప్రయోజనమ యగును. ఎటులన? పిసిని తనముగలిగిన యొకని కొక వస్త్ర మిచ్చితి మని యనుకొనుఁడు. వాఁడు మనమిచ్చిన వస్త్రమును దీసికొని

యాపణవీథికరిగి యమ్ముటకుఁ జూపును. కాన మనమట్టి వా
నికి దానముచేయరాదు. మనమొక ధనవంతునిఁబిలిచి సంభా
వించి పదిరూప్యములనిచ్చితిమని యనుకొన్నాఁడు. వాఁడుతా
ధనవంతుఁడనని గర్వించుచు మనమిచ్చిన దానిని నిర్లక్ష్యము
చేయుచు నపహాసించు చుండును. కాన ధనవంతులకు దాన
మొనరించఁ గూడదు. దురభిమానియగు నొకనిని విందునకుఁ
బిలిచిపడ్రిసోపేతంబగు పరమాన్నంబుఁ బెట్టితిమని యనుకొ
నఁడు. వాఁడు మనమిడినవిందును నెందుకుఁ గొఱఁగాని దా
నిగా నొనరించుచుఁ దననెచ్చెలులవద్ద వదరుచుండును. కావున
దురభిమానులకు దానముఁగావించఁ గూడదు. వీరలకు దాన
మొసంగుట "నీటిలోనివ్రాఁత యె,, యని నమ్ముఁడు. సుగుణ
ములతోఁగూడికొనిన బీదవారల కన్నమిడినను డబ్బు నిచ్చి
నను మరియేదానముఁజేసినను ఫలవంతమగును. తగినకాలము
నందుఁ జక్కనిపనిజేసిన నేదియైనను ఫలించును గదా. కాన
ధనికి, దురభిమానికి, వాచాటునకిఁ, గుద్రునికి, లోభికి, దానము
నుమ్మాటికిని చేయఁగూడదు. మంచివారలకుఁ జేయుచుండ
వలెను.

ఇటుల దాన మొనరించుట మనుజులకేకాక సత్స్వభా
వముగల తిర్యగ్జంతువులకు దానముఁజేయవచ్చును. ఇదియుఁ
గూడ నుత్తమము. వీనికి దానముచేయుట యెట్లనఁ? చీమలు
మొదలగు మంచిపురుగులకుఁ జక్కెరమున్నగు మధుర పదా
ర్థములఁ జల్లుచుండవలెను. పశువులుమేసి త్రాగునటులఁ దటా.

కము నొకదానినిఁ ద్రవ్వించి వానికాహారార్థమై గడ్డిమొదల
గువాని నియ్యవలెను.పక్షులు,వసించుటకు గూళ్లనునిర్మించి
యవితినుటకుఁదగినపదార్థముల నిచ్చుచుండ వలెను. సాధుస్వ
భావముగలిగినమృగములకుఁ దగిన యాహారపదార్థముల ని
చ్చుచుండవలెను.ఇట్లు దానముఁజేయు వారల నుత్తములని చె
ప్పితీరవలయును.

మఱియు నేప్రాణి యైనను భయముకలిగి తన్నుశర
ణుఁజొచ్చినయడల యథాసామర్థ్యముగ నభయ మొసంగి
రక్షించవలయును. ఇదియే వదాన్యుని లక్షణము.ఇదిలేని
వాఁడు దాతకానేరడు.

యోగ్యుఁడు దానము నీఁదలఁచిన వానినినెవఁడు నా
పలేఁడు హీనుఁడు.దానమీఁదలఁచియు నొకనిబోధకు లొంగి
దానమియ్యక యాఁగిపోవును. వీఁడపకీర్తిపాలు కాఁగలఁడు.
మఱియు లోకోపకారములగు దానములు కొన్నిగలవు.ఈదా
నములనొనరించినవారి నామములు బహుకాలము ప్రచార
ములో నుండఁగలవు.వీనివలనఁ బరలోకసౌఖ్యము కలుగును.
కాన వాని నాచరించుటకుఁ బ్రయత్నించవలెను. ఆ దానము
లేవియనిన? విద్యార్థులు చదువుకొనుటకై విద్యాశాలలనిర్మిం
చుట. చెఱువులఁద్రవ్వించుట. తోఁటలువేయించుట.సత్రముల
గట్టించుట. దేవాలయంబులఁ బ్రతిష్ఠించుట. వైద్యశాలల
స్థాపించుట. పుస్తక పత్రికాపఠనశాలల నెలకొల్పుట. సత్కృ

తిరంమటయు మొదలగునవి. వీనిని జేయుటకుఁ దమకుశక్తి లేని యెడలఁ జేతనైనంత సహాయముఁ జేయవలెను. వీరలు కీర్తి వంతులగుదురనుటకుఁ గించిత్తుకూడ సందియము లేదు.

మనకున్నదానిలోఁ గొంచెమిచ్చినను పేదయెక్కువగా నానందమందుననియు మనకున్నదానినంతయు నిచ్చినను ధనవంతుఁ డామోదమును జెందఁడనియు, నభయదానంబొసంగిన నేపాపియైనను సంతోషించుననియు మనము తెలిసికొనవలయును.

ఇటుల దానమొసంగి కీర్తిఁగాంచినవారలు మనపూర్వులలోఁ జాలమంది కలరు. వారిలో నొకరిని జూపించుచున్నాను. సకలనీతివిశారదుఁడగు శిబియనురాజర్షి యజ్ఞంబమోఘంబుగాఁ జేసిసర్వజనులకును మృష్టాన్నమిడి యధ్వర్యులు సంతోషించునటుల దక్షిణల నొసంగి చేయఁదగినదానంబులెన్నికలవో వాని నన్నిఁటిని యథావిధిగా నొనరించి లోకముచే "లోకోత్తర దాతృశిఖామణి" యని బిరుదమునంది యుండెను. ఈ సంగతి స్వర్గలోకంబున విని వెఱఁగంది యింద్రుఁడును, నగ్నియు, నీతని గుణంబులఁ బరీక్షించుటకై తలంచిరి. తరువాత వారిద్దఱిలో నింద్రుఁడు డేగయై యనలుఁడు పావురమై బయలుదేఱిరి. ఆడేగవలన నీపావురము భయమందుచున్నట్లు పరుగిడుచు ధర్మజ్ఞుఁడగు నాశిబి చక్రవర్తిని శరణుఁ జొచ్చెను. అటుతరువాత నాస్యేన మాకపోతమును దఱుముచు వచ్చుచుంట నాకపోత మాశిబి నృపరాజు సమీపమున నుండుట

గాంచి కర్తవ్యమేమియుతోఁచక యారాజుతో "రాజా! నీవు సకల ధర్మవేదివని వినియుంటిని. కానఁ బ్రస్తుత మాఁకలిచే మిక్కిలి బాధపడుచున్న నాకాహార విఘ్నము సేయఁదగునా? మఱియు "స్యేనాః కపోతాన్ ఖాదయన్తి" అనఁగా "డేగలు పావురములను భక్షించు"నను వేదవాక్యాను సారంబుగా నాకాహారంబుగా నున్న దీపావురము. నాభార్యయు, బిల్లలు, నేను, నీ కపోతాహారములేనియెడల జీవించలేము. నీవొక జీవమును రక్షించుట కనేకజీవముల హింసఁబెట్టుట ధర్మమేనా?" యని యడిగెను. అంతనావదాన్యుఁడు "నీవు చెప్పిన దంతయు సత్యమే! కాని ప్రాణభయముచే వచ్చి రక్షించుమని కోరినది. ఇట్లాశ్రయించినదానిని వెడలఁగొట్టుట ధర్మమేనా? చెప్పు "మని యడుగుచు "నీవుపక్షివైనను ధర్మమెఱిఁగినటుల మాటలాడుచున్నావు. కాన నీకానవంబున నుండు మృగంబుల మాంసంబులఁదిని నీయాఁకలిని దీర్చుకొనుము. కాని యీకపోతముపై నిఁక నాశ విడువుము" అని పలికెను. అంత నాడేగ "రాజా! నేఁదినఁదగిన దిదియే. దీనిని రక్షించుటకు నీకిష్టమున్న నీమాంసంబు నాకాహారంబుగా నిమ్మని పల్కెను. వెంటనే యారాజు తనకత్తితోఁ దన శరీరమంతయుఁగోసి కోసి మాంసమంతయు నాడేగకాహారంబుగా నొసఁగెను. అంత నాడేగ పావురములారూపములవీడి తమనిజ రూపములం దాల్చి యారాజుతో "మేము వాసవాగ్నులము. నీదానమునకు, నీధర్మబుద్ధికి మెచ్చితిమి. కాన నీకీర్తి

బ్రహ్మాదులున్నంతవఱ కనశ్వరమై వృద్ధిఁ జెందుఁగాక, నీశరీరము యథాప్రకారముగా నుండుగాక, యని యాశీర్వదించి తిరోధానమైరి.

కాంచితిరా! ఆశిబిచక్రవర్తియొక్క దానము, ధర్మబుద్ధియు. ఆమహారాజార్తత్రాణ పరాయణ నిమిత్తమై తనశరీరమునుగూడ గోసియిచ్చెనుగదా. ఆహా! ఏమియాదానము! ఆయార్తత్రాణపరాయణత్వము. కాఁబట్టియె, వాసవాగ్నులు పరీక్షించి మెచ్చి యనేకవిధముల నాశీర్వదించిరి. సామాన్యులకిటుల గొప్పవారలదర్శనము కాఁగలదా? కాదు. కాన మనము మంచివారలకు దానముసేయుచు లోకోపకారములగుదానము లొనరించుటకుఁ బ్రయత్నముగావించుచు దీనులకభయదానంబొసంగి కాపాడుచు నెక్కువకీర్తిఁ గాంచుచుందము.

తే. చెల్లియుండియు సైరణఁ జేయు నతఁడు
బేదవడియును నర్థికిఁ బ్రియము తోడఁ
దనకుఁ గలభంగి నిచ్చువాఁ డందుఁ బుణ్య
పురుషులని చెప్ప రాజ్ఞుఁ గురువరేణ్య

(భారతము.)

ముఖస్తుతి.

ముఖస్తుతియన నెదుట నిచ్చకపుముచ్చటలాడుట.

ఈముఖస్తుతివలె మోహముఁ జెందించున దింకొకటిలేదు. ఈముఖస్తుతివలన ననేకకష్టములఁ బొందఁగలము. ముఖస్తుతినొనరించువార లితరస్థలములయందుఁ బ్రివ్వఁదిట్టుచుందురు. కాన వీరిని మనదరికి రానీయఁగూడదు. రానిచ్చినను వారిముచ్చకపుమాటలకు లొంగఁగూడదు. సామాన్యముగా నిటుల ముఖస్తుతిసేయువారలు తమకసాధ్యమగు నేదియోయొకగొప్పకార్యమును దలఁచుకొని వచ్చుచుందురు. ఆకోరికయీడేఱువఱకు నటుల నుతించుచుందురు. అటుతరువాతఁ దూలనాడుట కుద్యమించుచుందురు. ముఖస్తుతిసేయువారలందఱు మోసగాండ్రినవచ్చును. కారణమేమన మనదగ్గఱ సకలజనమనోజ్ఞమగునొకపదార్థమున్నదని యనుకొనుఁడు. దానిని దాఁజేయు ముఖస్తుతివలన నపహరింపఁజూచుచుండును. మఱియు గొప్పవారలచే సత్కారమందుటకును ముఖస్తుతి సేయుచుందురు. లేక మోమోటమిచేతనైనను ముఖస్తుతిఁజేయుచుందురు. ముఖస్తుతి సేయువారలు, సామాన్యులగువారిని నింద్రునితో సమానమగుభోగముగలవారినిగాను, లోభులగువారిని దానకర్ణులనుగాను, కురూపులను సురూపులగాను, వేయేల! దుర్గుణములనన్నిఁటిని సుగుణములుగాను బరిగణించి స్తుతించుచు లేనిపోనిగుణముల నన్నిఁటి నారోపించి ప్రోత్సాహముఁ జే

యుచుందురు. కడకుఁ దాముపచ్చినపనిని నివేదించి సెల వేర్చుఁడని కోరుచుందురు. ఆసమయమునఁ గొందఱు, వారొనరించిన ముఖస్తుతికుబ్బి తబ్బిబ్బుపడి వారిమాటకు మారుమాటాడనేరక వారుగోరిన పనిని దమసామర్థ్య మంతయు వినియోగించి కొనసాఁగునటులఁ జేయుచుందురు.

ఎటులైననేమి? పరోపకారముఁ జేయుచుంటిమి కదా యని యనెదరేమో? కాని యటులఁ జేసినది నిష్ప్రయోజన మేయగును. కారణమేమన? ముఖస్తుతిసేయువారలు సామాన్యముగా నుత్తములుగా నుండరు. కాన నిట్టివారల కుపకార మొనరించుట మంచిదికాదని చెప్పియుంటిని కదా.

ఎవరు మనయెదుటఁ గైకోలుసేయుచు మనమాచరించని మంచిగొప్పపనులను మనముజేసినటుల నారోపించి ప్రియముగా సంభాషించుచుందురో వారావల మగుడ మనల నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచెదరు. కాన వీరిని శత్రువులుగా భావించుము. ఎవరు సద్బుద్ధితో మనయెదుట మనమంచిగుణముల దాఁచిపెట్టి దోసముల నెత్తిచూపించుచు వానికిఁ బ్రతిక్రియలఁ దెల్పుచు హితముపదేశించుచు మనలఁ గొనియాడక కఠినముగా మాటలాడుచుండెదరో వారావల మనమంచి గుణములఁ బ్రకటించి మనమెక్కువ సత్కీర్తిఁ జెందునటులఁ జేయుచుందురు. కాన వీరిని మిత్త్రులనుగా భావించుము.

ఈయిద్దఱిలో ముఖస్తుతిఁ జేయువానిపలుకులు మనకుఁ జిలుకపలుకులుగా నుండును. కాని యటుతరువాత హీనదశ

కు లోఁగియుండవలసివచ్చును. ఇఁక ముఖస్తుతి సేయనివారి పలుకులు మనకు ములుకులై పీడించుచున్నను తదుపరి నెక్కువసద్వ్యశమొందునటులఁ జేయును. ఈముఖస్తుతి నంగీకరించి ప్రవర్తించుచుంటిమేని మోసముపోయి చెడకయుండము. కాన నొకపరియైన నొకఁడువచ్చి మనముందట నిచ్చకపు మాటలాడుచువచ్చిన వానినావలకు దఱిమి "యిటుల నిఁక నాదగ్గఱ ముఖస్తుతిసల్పకు" మని హితోపదేశముఁ జేయవలెను.

ఇటుల ముఖస్తుతివలన మోసపోయి చెడినవారలు పూర్వులలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిని దార్ష్టాంతముగాఁ జూపెద.

మున్ను తారకాసురునివలన బాధలఁబడుచు దేవతలు హవిర్భాగములులేకుండ నుండిరి. దీనిని దేవేంద్రుఁడుకాంచి తమకు వానిని నిర్జించుటకు శక్తిలేమిచే బ్రహ్మనురావించి తమబాధలఁదెలియపఱచి వానిని సంహరించుట కుపాయము చెప్పుఁడని పృచ్ఛించెను. అంత నాతమ్మిచూలి "ఇంద్రా! ఆతారకాసురుని జయించుట కీశ్వరునిపుత్త్రుఁడుతప్ప మనమెవ్వరమునుజాలము. కాననాయీశ్వరునికిఁ బుత్త్రోద్భవ మగునటుల నుపాయమాలోచింపు" మని యంతర్ధానమాయెను. అంత నింద్రుఁ డటులనె చిరకాలమాలోచించి తనభటునిచే విష్ణుకుమారుండగు మారుని రావించి ప్రత్యుత్థానపూర్వకంబుగ నుచితాసనంబిడి కుశలమును బరామర్శఁజేయుచుఁ

ప్రియముగా సంభాషించుచుండెను. అంత నాకందర్పుఁ డా యింద్రుని వినయాదులకు సంతోషించి "మహేంద్రా! స్వర్గ లోకాధిపతివగు నీవు, సామాన్యుఁడనగు నన్నుఁ బిలిపించుటకుఁ గారణమేమి? మీరానతిచ్చినపని యేదియైన నవలీలగాఁ దప్పక చేయుదు" నని సాహసించి పలికెను. అంతనాదేవేంద్రుఁడు "మన్మథా! నీవు చతుర్దశభువన పరిపాలకుండగు విష్ణునిపుత్త్రుఁడవు. మహాపరాక్రమశాలివి. నీతోసమానమైనవారీజగములను లేరు. మఱియు నాకు రెండస్త్రములుకలవు. (1) నా వజ్రము (2) నీవను నస్త్రము. వజ్రము సమస్తప్రదేశములందును జొచ్చునుగాని విరాగుల జోలికిఁ బోనేరదు. నీవను నస్త్రమన్ననో కాముకులయందును, మానులయందును మఱియుఁ బ్రతిచోటను బ్రవేశించి కార్యము సాధించఁగలదు. కాన సర్వము నీయందున్న" దని లేనిపోని వానినిగలిపి యెక్కువగా స్తోత్రముఁజేసి యామదనుని నుబ్బించి "నెచ్చెలీ! నీమిత్త్రులమగు మేము తారకాసురుని వలన బాధపడుచున్నాము. వానిని సంహరించుట కీశ్వరకుమారుఁడు తప్ప మేమెవరము శక్తులముకాము. కాన మహేశునికిఁ గుమారసంభవమగునటులఁ జేయుము. తదుపరి మా బాధలఁదీర్చు"మని యనేకభంగులఁ గోరెను. అంత రతీదేవుఁడు తనసఖీసఖు లిరువురు వద్దువద్దనుచుండ వల్లెయని పాకశాసనుని వీడ్కొని తనసఖుఁడగు వసంతునితో ఘోరముగాఁ దపమాచరించుచున్న గంగాధరుని, నతనినారాధించుచున్న

పార్వతీదేవినిఁజేరి వారిద్దఱినిఁగాంచెను. అంతఁదనసఖుఁడు చల్లనిగాలితోఁగూడికొనిన పుష్పపరిమళమెల్లెడ వ్యాప్తిఁ జేయుచుండఁ దానాయీశ్వరునిపై నస్త్రములఁబ్రయోగించుచుండ నది చేతినుండిజాఱెను. తిరిగి యాయస్త్రము నతఁడు తీసికొని సమ్మోహనమను నస్త్రమును బ్రయోగించెను. వెంటనే యాయీశుఁడు "ఎవఁడిటులనాపై నస్త్రముంబ్రయోగించువాఁడు. నేను రుద్రుఁడనని యామదాంధునికిఁ దెలియదుకాఁబోలు. నాతపము భంగముఁజేసె" నని రౌద్రముకలవాఁడై భ్రుకుటి ముడివడ మూఁడవనేత్రమునుఁదెప్పి యాకసమున దేవతలందఱు "కోపముసంహరింపుఁ డుపసంహరింపుఁ" డను పలుకులు పలుకుచున్నంతలో నాయస్త్రమును బ్రయోగించిన మన్మధుని భస్మావశేషునిగా నొనరించెను.

చూచితిరా! ఆమన్మథుఁ డటుల నాశనమగుటకుఁ గారణమేమి? ఇందుఁబ్రని ముఖస్తుతియేకదా? తనసఖసఖులిరువురు వద్దువద్దనుచున్నను నాపని నొప్పుకొనుటకుఁ గారణమేమి? ఇందుఁబ్రనిముఖస్తుతియేకదా? కాఁబట్టి యెవరైననిచ్చకపుముచ్చటలకిచ్చగింతురేని నిటులనే వారికిఁ గీడులు మూడఁగలవు. కాన మనము ముఖస్తుతికిలోఁగి యేపనిలోను బ్రవేశించకూడదు. ఆముఖస్తుతిసేయువానిపని మంచిదా? లేక చెడ్డదా? యని విచారించి మంచిదైనయెడల సహాయముఁ జేయవలయును. అంతియకాని ముఖస్తుతివలన లొంగి యె

క్కువగా నతఁడు చెప్పుదానియందునఁ బ్రవేశించకూడదు.
ఈవిషయము జ్ఞాపకముంచుకొనుఁడు.

క. ఇచ్చకము భువిని వశ్యము
కుచ్చితమీలోకనింద ♦ కోవిదునకు నీ
తుచ్ఛమున హాని వచ్చును
మచ్చరమే తన్నుఁజెఱచు ♦ మహిలో వేమా!.

—•—

అసూయ.

ఓర్వలేనితన మసూయ యనఁబడు.
మనుజున కీయసూయయుండిన నభివృద్ధికి రానేరఁడు. జనసుతు
లైన నీయసూయనుగలిగి యున్నయెడల వారు నిందాపాత్రు
లు కాఁగలరు. తనతోసమానమైనవారలు కొంచెముచ్ఛ్రద
శకుఁబోయినయెడల వారినిఁ గాంచి లోలోపలఁ గుందుచు
సమయమునువేచి వంచింపఁ జూచుచుందురు. ఇట్టియసహ
నముకలిగినవారలన సహిష్ణులని యనెదరు. ఒకఁడు మంచిప
నిఁ జేయుటయొ లేక వాఁడు ప్రజలచే సంస్తుతినిఁబొందుచుం
డుట యొకాంచియశక్తు దుర్జనులై యింటిలోపల నొకమూలఁ
గూర్చుండి పరితాపముఁ జెందువారు కొందరసహిష్ణులుకలరు.
అటులవృద్ధిఁ బొందినవానిని బాహాటముగా నసహిష్ణుతాలా
పముల నాడుచుండెడివారు మఱికొందఱు గలరు.

యోగ్యులగు ధనికులు కొందఱొకమంచివిద్వాంసుని సన్మానించి యాయనకు బహుమానము లొసఁగుట కుద్యమించుచుండ నానంగతి నీయసహిష్ణు లెఱింగినవెంటనే యాతని గౌరవించువారల వద్దకువెళ్ళి మఃందుఁ దాఁజెప్పుమాటల వారువినినను వినక పోయినను రహస్యముగా మెల్లఁగా" నా పండితుఁడు యోగ్యుఁడుకాఁడు. కాన గౌరవపాత్రుఁడుకాఁడ" నుమొదలగు ఐనసత్యాంశములఁ జేకొని స్వకీయధనముపోయినటుల కర్ణమంత్రముల నుపదేశించుచుందురు. కాని యీయసహిష్ణువాక్య ములు యోగ్యులకవాచ్యము లుగాఁ కనపట్టును.

ఒకకవి లోకొత్తరసత్కవియై యాబాలవృద్ధులచేగొనియాడఁ బడుచు రసవత్తరములగు దనపొత్తములమొత్తముల జనుల చిత్తముల రంజింపఁజేయుచు లోకోపకారియై యొనగుచుండఁ గొంద అసూయాకాంత చేతస్కులై దురభిమానముచే నాకవీశ్వరునిఁ బ్రకటన ముగాఁ దూలనాడుచు నెవ్విధముననైన నాకవీశ్వరునియశ వడుగఁటుటకుఁ బ్రియత్నమొనరించుచు గృతార్థులమని తలఁచు చుందురు.వీనినిద గినటుల దండించిన వారలు లోకపూజ్యులని చెప్పవచ్చు.

ఈయోర్వలేని వారిముందఱ మంచిబట్టలఁ గట్టి తిరుగుచుండినను మంచిమంచి యనుపానములతో నన్నమును సలక్షణముగాఁ దినుచుండి నను, జనులందఱు సంతసమునఁటులఁ బ్రాజ్యంబగు రాజ్యంబును బరిపాలించు చుండినను

లేక సద్గుణములవలనఁగాని పాండితివలనఁగాని, దానమువల నఁగాని, వన్నెకెక్కుచుండిన నాయసహిష్ణువులు చూడఁజా లక వారికిఁదగినటుల నెగ్గుల ఘటించుచుఁ దుదకు వారిని చీనులనుగాఁజేయుట కుంకించుచుందురు.

పైఁజెప్పినవిషయములందేకాక ప్రతి విషయమందు నను దనకంటె నితరుఁ డభివృద్ధిగానున్నాఁడనిన వానివృద్ధి నంతరింపఁజేయుటకు వీరు యత్నించుచుందురు. "ఒకరికి నున్నదని యేడ్వ నొకకన్ను, తనకు లేదని యేడ్వ నింకొక కన్నుపోయినదను సామెత నిక్కమగుచున్నది.ఎందువలననన? ఈయోర్వలేనివారు తమగతి ముందెటులఁగాఁగలదో దానిని విచారించకుందురు. కాబట్టి విచారించిన వారీయసూయక లిగియుండరని చెప్పగలను. అసూయకలిగినవారలు సర్వసు ఖములపీడి యప్రతిష్ఠతో నవసానదశకు రాఁగలరు.

ఇట్లసూయభావముకలిగియట్టి యధోగతికివచ్చినవార లు పూర్వులలోఁ గొంతమందికలరు.వారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

తనయనుజులు నలుగురు చేఁదోడువాఁదోడుగానుండ ధర్మరాజుచేయురాజ సూయాధ్వరంబునకు దుర్యోధనుఁడరి గెను. అంత నతఁడామహాధ్వరంబు ముగిసినపిమ్మట మయు నిచే నిర్మింపఁబడినసభఁజూచి యందలి చిత్రములంగాంచి య బ్బురమందెను. అంత నామహారాజాసభావిభవంబును, నా రాజసూయాధ్వర మహోత్సవంబును, గన్నులారఁజూడలేక పాండవులపైఁడ్కొని నిజరాజధానియగు హస్తినాపురంబున

(ఫిల్లి)కుఁ జని కుందుచు నిద్రాహారాదుల విడనాడి కృశించుచుండెను. అంత నాతని యాంతరంగికమిత్రుఁడును, మేనమామయు నగు శకుని తనయల్లునిఁ జూచి "సుయోధనా! నీ వేల యిటులఁ గృశించుచున్నావు? కారణముఁ దెల్పు"మని యడిగెను. అంత నారాజరాజు "మామా! ఆధర్మరాజు సభావిభవంబును, నధ్వరముయొక్క తుదిదినమున నతఁడధ్వర్యులకు దక్షిణలొసంగి సత్కరించినపిమ్మట, ధర్మజ్ఞులగు ధౌమ్యాదు లాసభయం దాయుధిష్ఠిరుని నవరత్నఖచితసింహాసనాసీనుఁ గావించి వివిధ దేశాగతరాజు లాయజాతశత్రునకుఁ దెచ్చినరత్నములు, ముత్యములు, మణులు, ఏనుగులు గుఱ్ఱములు, కాల్బలము మొదలగు గొప్పగొప్ప కానుకల నాయారాజులచే సమర్పింపఁజేయుచు జనులందఱు జయజయధ్వనులు సేయుచుండఁ "రారాట్టను పేరుతో నుండిన నేను జూచుచుండఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసిరి. అహా! ఏమి వానివైభవము. మఱియు నతఁడు నన్ను రత్నపరిగ్రహణమునకుఁ నియమించెను. ఆధర్మరాజుయొక్క సదనము రత్నాకరమనఁ జెల్లు. ఆవైభవమంతయు నేఁ గనులారఁ జూడలేక వీనులార వినలేక నిక్కముగా నిటులఁ గృశించుచున్నాను. అతనిసంపదనంతయు నేఁ బొందినపుడు సుఖముగా నుండఁగలను. కాన దీనికిఁ దగిన యుపాయమాలోచింపుమని పలికెను. అంత నాశకుని విచారించి తనయల్లునితో "వారిసంపదనంతయుఁ బొందుటకు మాయాద్యూతమె సాధనము. కాని దీనికి మీతండ్రి సమ్మతింపవలయు"

నని పలికెను. అంతట దుర్యోధనుఁడు తనమామతోఁ దండ్రి యగుధృతరాష్ట్రునిపాలికిఁబోయి నమస్కరించిరాజసూయ సభావైభవంబులఁ దెలియబఱచి తనయసహనముఁగూడఁ బ్రచురపఱచి ద్యూతమాడుట కనుజ్ఞనిమ్మని కోరెను. అంత నాయాంబికేయుఁడు॥ కుమారా! నీతివిశారదుఁడగువిదురుఁడు సమ్మతించిన నేనంగీకరించెద,, ననియనెను. అంతనాదుర్యోధనుఁడు ॥నాయనా! ఆవిదురుఁడు పాండవపక్షపాతిగాన సమ్మతింపఁడు. గనుక మీరానతిచ్చిననాతఁడంగీకరించినట్లే,, యని పలుభంగుల భాధపెట్ట నెట్టకేలకు గాంధారీపతి వల్లెయని వారిని వీడ్కొలిపెను. అంత నాయాంబికేయుఁడు విదురుని బిలిపించి తనకొమరునిమనోరథమును దెలియబఱచెను. అంత విదురుఁడాద్యూతము కులక్షయకారి'' యనిచెప్పెను. అంతట నాధృతరాష్ట్రుఁడు మగుడ తనసుతునిఁబిలిచి'' సుతుఁడా! నీవును రాజసూయంబుఁజేసి వాసిఁగాంచుము. నీకు ననేకరాజులు గొప్పకానుకలు తీసికొనిరాఁగలరు. వారిసంపదఁజూచి యోర్వలేనితనమును విడనాడుము. మాయాద్యూతము మానుకొనుమని యనేకరీతుల నీతులబోధించెను. కానియాదుర్యోధనుఁడు పెడచెవినిఁబెట్టెను. అంత నాధృతరాష్ట్రుఁడు పుత్త్రప్రేరితుఁడై విదురునిచేధర్మరాజుఁబిలిపించి తనకుమారునిఁబిలిచి "యికనీయిష్టమువచ్చినట్లుసేయుమ"నిపలికెను. అంత నాదుర్యోధనుఁడు తనకుమారుగా శకునిని బలవంతముగా ధర్మరాజును, నరవరగురువర నికర పరీ

వృతంబగు నాసభయందున జూదమాడుటకుఁ బ్రారంభము గలవారినిగా నొనరించెను. అందున ధర్మరాజోడుఁవడున ట్లుగావించెను. ఆధర్మరాజుయొక్క విత్తము నపహరించి కాననమునకు సతీసోదర సమేతముగాఁ బంపించి కృతార్థుఁడ నైతి,, ననియానందమందుచుండెను. ఇంతలో నాధర్మరాజా దులు తిరిగివచ్చి భండనమున నూఱుగురుతమ్ములతోఁగూడ నాసుయోధనునిఁ బరలోకగతునిగా నొనరించిరి.

విలోకించితిరా! ఆదుర్యోధనుఁ డాధర్మరాజుచేయు రాజసూయంబును, సకలజనానంద సంధాయకమగు నాస భావైభవంబును, జూచి సహనముగా నుండిన నిట్టి యిక్కట్టు ల కాటపట్టుకాఁగలఁడా? కాఁడు. వానియందోర్వలేని తన ముండుటంబట్టియే యిప్పటికిమనవార లాదుర్యోధను నసహి ష్ణువుగా లెక్కించుచుందురు. కాన మనమసూయకలిగి యస హిష్ణులమని యనుపించుకొనక యుండి సర్వసుఖములఁ బొందు టకు యత్నించుచుందము.

ఆ. వె. ఓర్వమిందు ఁ నైన నూరక కష్టాల
పాలుఁజేసి మిగుల బాధఁబఱచుఁ
గాన దాని మనము గైకొనంగనురాదు
మిత్రులార! సచ్చరిత్రులార.!

——•——

ఆశ.

ఆశయనగా నొకదానినిగోరుటయే.

ఈయాశయనునది ప్రతిమనుజునికి స్వాభావికముగా నున్నది. బాలురకు విద్యయందుఁ గోరికయుండును. యౌవనవంతులకు భోగాదివిషయము లందాసక్తి యుండును. వృద్ధులకుఁ దమపుత్త్రులయభివృద్ధియం దాశయుండును. కవులకుఁ గావ్యరచనయందును. గాయకులకు సంగీతమందునను, గోరిక యుండును. రాజులకుఁ బరరాజ్యస్వీకరణమం దాస యుండును. విరాగులకు భగవంతునిఁజేర నపేక్షయుండును. వేయేల? ప్రతివానికి నేదోయొకదానిపై నాశయుండియే తీరు. దీనిని బోఁగొట్టుట కెవరునుజాలరు. ఇటులఁ గోరికయుండుటమంచిదనియే నాయభిప్రాయము. ఎందులకనః? మన మొకఫలమును గోరనిదే యేపనినిఁ జేయఁజాలము. ఈయాశయే మనయభివృద్ధిసూచకము. ఈయాశవలననే కష్టములనుండి విడుదలఁ జెందుచున్నాము. కాఁబట్టి ప్రతివాఁడాశకలిగియుండుట మంచిదేకాని తనతలకుఁదగనియాశ కలిగియుండఁగూడదు. ఈతలకుఁదగనియాశనె యత్యాశయని యనెదరు. ఇది మంచిది కాదు. ఎవఁడైనను, దనసామర్థ్యమును గుర్తెఱుఁగక గొప్ప కోరికలఁగోరఁగూడదు. ఒకవేళ నటులఁ గోరినను నవి వ్యర్థములు కాఁగలవు. వీనినే గొంతెమ్మకోరికలనెదరు. ఇట్టి వ్యర్థమగునాశనే దురాశయని వచించెదరు. దీనిని నేను ముమ్మా

టికి నిరసించుచున్నాను. కారణమేమనఁ? దురాశ, విషవృక్షముతో సమానముకాఁబట్టియే!. విషవృక్షతుల్యమగు నీదురాశను గోరినవారల కది విషఫలములనిచ్చుచుండును. వాని దినినవారలగతిఁ జెప్ప,వ్రాయ, నలవిగాదు.

దురాశ, యొకతల్లికిఁబుట్టిన కొమరులను విడఁదీయుచున్నది. వారలను న్యాయసభలకెక్కించుచున్నది. అంతవారిచే సొమ్మంతయు నమ్మెనరింపఁ జేయుచున్నది. మఱియుఁ దండ్రికొమరులకుఁ దలపట్లు పట్టించుచున్నది. జనులయైకమత్యమును ధ్వంసము సేయుచున్నది. ఇది, యది,యననేల? దురాశ, సుఖములనెల్లఁ జిటికలోఁ బాపి యనేకకష్టముల జేయించఁ గలదు. దురాశ,చేయఁ దగనిపనులఁ గూడఁజేయించఁ గలదు. ఒకవేళ మనము దురాశకులోంగి చేయఁదగనిపనులఁ జేసిన నవి మననాశనమునకె కారణములగుచుండును. దురాశ గలిగిన వారలకుఁ దృప్తియుండదు. తృప్తిలేనివారల కొకకాసైన (పైసలో 5 వవంతు) నివ్వఁగూడదు. ఒకసమయమున నిచ్చినను నది బూడిదలో నాజ్యముఁబోయుటయె యగును. దురాశగలిగినవారలు, తమసామర్థ్యముల గుర్తెఱుఁగక గొప్పగొప్పపనులఁ జేయ నుంకించుచుందురు. ఇటులఁ బ్రయత్నించుట "అందనిమ్రానిపండ్లకు నఱ్ఱులు జాచుటయె" యగును. దానివలన నితరులనగుబాటుకు లోనగుచుందురు. మఱియు నవమానముల కొడిఁగట్టవలసివచ్చును.

ఆమూల్యములగు బాల్యయౌవనములుగడచి వార్ధ
క్యమువచ్చినను నానమాత్రమువిడనాడక యుండును. ఈ
యాశకంతమే లేదు. ఇట్లంతములేనిదురాశ మనముఁ కలిగి
యుండఁగూడదు. కలిగినయెడల నిడుములఁబడఁగలము.
ఇటుల దురాశవలన నిడుములఁబడినవారలు కొందఱు కల
రు. వారిలో నొకనిని జెప్పుచున్నాను.

తొల్లి దుర్యోధనమహారాజు దురాశచేఁ బిన్నవార
లును, దనపినతండ్రికుమారులును నగుధర్మరాజాదులకు భాగ
మొగవేయఁదలఁచెను. అందులకుఁ దగినకపటోపాయముల
ననేకములఁ జేసెను. అవియన్నియు వ్యర్థములాయెను.తుదకు
ధర్మాత్ములగునాధర్మరాజాదులను జంపనెంచెను. అందునకుఁ
దగినదురాలోచనము దురాత్ములతోడ నొనరించి తనతం
డ్రిచే నాధర్మరాజాదులు కాశీపట్టణమునకుఁజనునటుల వారి
కిఁ జెప్పించెను. తదుపరి యాదుర్యోధనుఁ డావారణావత
మున ధర్మరాజాదులునివసించుటకై తననెచ్చెలియగు పురో
చనునిఁబిలిచి రహస్యముగా వానితో "నీవుముందుగాఁ గాశీ
పట్టణమునకుఁబోయి నయనాభిరామముగా నొకలక్కయిల్లుఁ
గట్టుము. మఱియు నీవుకట్టినలక్కయింటిలో వారేమఱి
కాఁపురముఁజేయుచుండుతఱి నాయింటికిఁజిచ్చుపెట్టి వారిని
దగ్ధులనుగాఁజేయుము" మని పంపెను. అంత నతఁడటులసేయుట
కుఁజని లక్కయిల్లు సొగసుగాఁగట్టి సిద్ధముగా నుండెను.
తరువాత ధర్మరాజాదులు తమపెదతండ్రిగారియానతిని శివ

సేవహించి గురుకులవరులయాజ్ఞగై కొని యావారణావతమ్ము నకుఁజని యాలక్క-యింటిలోనె జాగరూకులై సుఖముగాఁ గాఁపురముఁజేయుచుండిరి. కొంతకాలమైనతరువాత నీతివి శారదుఁడగువిదురుఁడు ఖనకుఁడనునొకనిని బిలిచి వానితో "నీవు వారణావతమ్మునకుఁజని పాండవులఁజేరి పరమరహస్య ముగా నీబహుళచతుర్దశీదివసమున రాత్రియందుఁ బురోచ నుఁడనువాఁడు మీయున్నలక్క-యింటికగ్గి పెట్టి మిమ్ములను దగ్ధులగాఁజేయగలఁడు. కాన జాగ్రత్తతో నుండుడని వారికిఁ జెప్పవలసిన"దనిపంపెను. అంత నాఖనకుఁడటులనే చేసెను. అంతట భీముఁడానియమితదినమున రాత్రియందాపురోచ నుఁడాయింటికగ్గిఁబెట్టకమునుపె యాపురోచనాదు లాయిం టిలోనే గాఢనిద్రఁబోవుచుండెడిసమయమున నాలక్క-యిం టికిఁజిచ్చుఁబెట్టి విదురునిపంపునవచ్చిన ఖనకునికిఁ దమక్షేమ ముఁదెలియఁబఱచి తనయన్నను, తమ్ములను, దల్లిని, దనపై నిడికొనియొకబిలమునుసొచ్చి యొకచో సుఖముగాఁ జేరెను.

చూచితిరా! ఆదుర్యోధనుఁడు దురాశచేతఁ బిన్నవార లగుపినతండ్రి కుమారుల భాగమున కెగనామముఁ బెట్టఁదలఁ చెనుగదా! తుదకు వారినిఁ జంపఁదలఁచెనుగదా! దాని కిఁ దగినయుపాయ మాలోచించి పురోచనునిచే లక్క-యిల్లుఁ గట్టించి వారిని నాశనమును జేయుమని యాపురోచనుని కు పదేశమొనరించి పంపించెనుగదా. అతడావిధమునఁ జేయునస మయమును వేచియుండ నింతలో భీముఁడు తెలిసికొని యాపు

రోచనుఁడు పెట్టకమునుపె తానగ్గి నాయింటికంటించి వారి ని దగ్ధులనుగా నొనరించి మాతృసోదరసమేతముగా సుఖముగా నొకచోఁ జేరెనుగదా. ప్రస్తుతము దురాశవలనఁ జెడినదెవరు? దుర్యోధనుఁడేకదా. ఈతఁడుతన్నుఁ గట్ట దాఁ ళ్ళు తానె తెచ్చుకొనెనుకదా. వీని కీదురాశయె లేనియడల బాగుపడునుగదా. కాఁబట్టి దురాశఁ గలిగినవారలు దుఃఖ భాగులగుదురు. కావున మనము దురాశవిడనాడి తగినయాశ కలిగియుండి సత్కార్యములఁ జేయుచుందము.

క. అది సర్వదోషముల కా
స్పద మది దురితక్రియానుబంధంబులకున్
మొదలు నిరంతర దుఃఖ
ప్రదమని మదిఁదలఁచి తృష్ణఁబాతురు సుమతుల్
(భారతము.)

అహంకారము.

నేనే శ్రేష్ఠుఁడననుబుద్ధిని జనింపఁ జేయునదియహంకారమనఁబడు.

ఇది, తన మాటకెదురు మాటాడకయుండునపుడును, లోకము తాఁజెప్పుదానినె విశ్వసించి యాచరించుసమయము నందునను, మఱియు నొకవిషయమునఁ దానధికుఁడని జనులచేఁ బొగడ్తనుబొందినపుడును జనించుచుండును.

ఈయహంకారము, ధనాహంకారము, కులాహంకారము, విద్యాహంకారము, రూపాహంకార, మనుపేరులతో నాలుగువిధములుగా నుండును.

అందున మొదటిది ధనాహంకారము, అనఁగా డబ్బు వలనవచ్చిన గరువము. ఇది, దరిద్రులమీఁదికి నొంటికాలిపై లేచును. భృత్యులను వేధించుచుండును. ముఖస్తుతులఁ గోరుచుండును. క్రోధమునకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేయుచుండును. యుక్తాయుక్త విచారణ సన్నగిలఁజేయును. అధర్మములకు ముందంజవేయును.

రెండవది కులాహంకారము. అనగా మంచికొలమునందుఁ బుట్టినందువలన వచ్చినగరువము. ఇది తక్కువ జాతులపై హుటాహుటిఁ జనుచుండును. తనకంటెఁ దక్కువజాతిలోనుండువాఁడు విద్వాంసుఁడైనను వానినిఁ దృణీకరించు చుండును.

మూఁడవది విద్యాహంకారము. అనఁగాఁ జదువువలన వచ్చినగరువము. ఇది, విద్యావిహీనుల మనుజులుగాఁ బరిగణించదు. కించిజ్ఞులను నీచులనుగా లెక్కించుచుండును. సరివారలను వెక్కిరించును. ఎక్కువవారలకుఁ గపటవినయమును జూపుచు వారిని నిరక్ష్యముగాఁ జూచుచుండును. తనతో సమానమైనదింకొకటిలేదని తలఁచును.

నాలుగవది రూపాహంకారము. అనఁగా సొగసైన యాకారమువలనఁ గలిగినగరువము. ఇది, యబలలపై దపా

లునఁ జనుచుండును, ప్రతిసుందరస్త్రీయును తన్నుఁజూచిమో హముఁజెందుచున్నదని భ్రాంతిఁబడఁజేయుచుండును. డంబము కొఱకై ధనమును వ్యయముఁజేయించు చుండును.

మిత్రులారా! ఒక్కొక్కగరువ మెంతనష్టముకలిగిం చుచున్నదో కనుగొంటిరికదా. ఇఁక నీనాలుగు నొకచోఁ గలిసి పనిఁజేయుచుండిన నిఁకేమిసెప్పవలెను? చెప్పవలను పడని దురవస్థల ఘటించునుగదా. ఇట్టిగర్వముగలిగిన వార లను గర్వులని యనెదరు. వీరు మొదటఁ దమతోసమానులు మాత్రము కొందఱుగలరని తలఁచుదురు. అటుపైఁ దమతో సమానులుకాని తమకంటె గొప్పవారలుకాని లేరని యెం చుదురు. అంతట నీభూలోకమునుగూడ మేమే సృజించితి మని యనుకొనుచుందురు. ఆహా! ఏమి! ఈయహంకారుల మహిమ! భగవంతునిగూడ నిరసించుచున్నారుకదా. ఈయ హంకారు లితరులను బ్రేమింపరు, ఇతరులచేఁ దాము బ్రే మింపఁబడరు. డంబమునకై లేనిపోని చేతఁగానిపనులనెత్తిని వేసికొని తన్నుకొనులాడుచుందురు. వీరవమానములఁబడు చుందురు. యుక్తాయుక్తవిచారణలేని యీగర్వులు మనీషుల కు గర్హ్యులు కాఁగలరు. ఈయహంకారు లదివఱకున్న గౌర వముకూడ నీగర్వముచేతఁ గోల్పోవుదురు. మఱియు వీరిప్రా ణములకు హానియుఁగూడ సంప్రాప్తించఁగలదు.

ఇటుల గర్వమువలనఁ బ్రాణహానిని బొందినవారును

పూర్వులలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను మాహిష్మతీపురంబునఁ గార్తవీర్యార్జునుఁ డనువాఁడు దత్తాత్రేయానుగ్రహంబున సకలసంపదలఁ బొంది సుఖముగా సహస్రబాహువుల రాజ్యముఁ బరిపాలించుచుండెను. అతఁడితరరాజులను దనకుఁ గప్పముఁగట్టువారలనుగాఁ జేసికొని తనయాజ్ఞకు నందఱిని లోఁబఱచుకొనుచుండెను. ఆసమయమునఁ దనకత్తికెదురుకత్తి లేకయుండెను. అందువలన నాకార్తవీర్యార్జునుఁడు నాతోసమానుఁడగు పరాక్రమశాలి యీలోకమున లేఁడని గర్వించి యథేచ్ఛముగా నుండెను. అట్టితఱి రావణాసురుఁడు దిగ్విజయార్థం బీరాజుసమీపమునకుఁగూడ వచ్చెను. అంత నీయర్జునుఁ డారావణుని బాధించి తనచెఱసాలలోఁ గొన్నిదినములుంచి జాగ్రత్తగా నుండుమని బుద్ధిఁజెప్పి చెఱసాలనుండి విడుదలఁజేసి పంపించివేసెను. వీనిని జయించుటవలన గర్వమధికమాయెను. అంత నొకసమయమున నీయర్జునుఁడు జమదగ్నియాశ్రమమునకుఁ జనెను. అంత నాజమదగ్ని యతిథిగావచ్చిన యారాజును సత్కరించి తనహోమధేనువునురప్పించి మృష్టాన్నములఁ గురిపించి యారగింపఁజేసెను. అంత నారాజాయన్నమునుగుడిచి కూర్చుండి యిదివఱకాహోమధేనువుచేసినపని కత్యాశ్చర్యమందుచు దానినపహరింపనెంచి “దీనినింటికిఁ దీసికొనివెళ్ళుఁ” డని తనసేవకుల కాజ్ఞనొసఁగెను. అంత నారాజభటులు,

జమదగ్ని వలదని చెప్పుచున్నను వినక యాహోమధేనువును దోలుకొనిపోయిరి. అంత నారాజుకూడఁ దన పురమునకుఁ జనెను. అటుతరువాత నాజమదగ్నికుమారుఁడగు పరశురాముఁడీసంగతియంతయువిని యాగ్రహముతో నారాజుసదనమును జేరెను. అంత నారాజు తనకడకువచ్చిన పిల్లఁడగు నీపరశురామునిఁజూచి వీఁడు బ్రాహ్మణవిధంబున నుండుట మాని భండనమునకువచ్చియున్నవాఁడు. కాన వీనిని నిర్జించవలసినదే యని గర్వముతో నాపిల్లనితో యుద్ధమొనరింపసాఁగెను. తుదకా పరశురాముఁడా కార్తవీర్యార్జునిని యమపురికంపివేసి తనహోమధేనువును దీసికొనివచ్చి తండ్రికి సమర్పించెను.

కంటిరా! ఆకార్తవీర్యార్జునుఁడు గర్వముచేత నన్యాయమునకు దిగెనుగదా. దానివలన నతఁడు యమపురిఁజేరవలసి వచ్చెను. అతఁడేయననేల? నేనిప్పు డుదాహరించినయితిహాసము వలన రావణుఁడు పరాభూతుఁ డగుటయుఁ గార్తవీర్యార్జునుఁడు మడియుటయుఁగూడ నిందులకు దాహరణములే! తుదకుఁ బరశురాముఁడుకూడ శ్రీరామునిపట్టున నిందులకే యుదాహరణముగాఁ గలిగెను. దీనివలన మనము దెలిసికొనవలసినదేమి? గరువమనునది యెంతటివారికిని బరిహరింపరానిది. కావున దానిపట్ల మనము కడుజాగరూకులమై మెలఁగవలెను. గరువమన్నను నహంకారమన్నను నొకటే! ఈయహంకార మాపత్కారము. ఈయహంకారమును విద్యార్థు

లు కలిగియుండిన యెడల వారివిద్య పాడగును. ధనవంతులీ గర్వమును గలిగియుండిన వారు తమధనమును వ్యర్థముగా వ్యయ మొనరించుచుందురు. విద్వాంసులు దీనిని గల్గియుండిన వారికుండు గౌరవము నాశనమగును. వేయేల? ఎవనికైన నీగర్వము కష్టము కలిగించునది యని నమ్మరాదు. ఎంత యభివృద్ధి యగుచుండిన నంతతగ్గియుండ వలెనుగాని నిక్కియుండఁ గూడదు. అటులున్నవారలె లోకోత్తర సత్పురుషులు కాఁగలరు. కాన మనమహంకారము విడనాడి వినయముగా నుండుదము.

క. గరువముఁ గలిగిన మనుజుఁడు
కరముగ నలజడులఁ బొందుఁ గావున దానిన్
సరసర విడుచుచు వినయము
నరుసమునన్ బొందవలయు ననిశంబైనన్.

కోపము.

కోపమనఁగా నొకరిపైఁ గినుకఁ జెందుటయే!

ఇది గర్వమువలనఁ గాని, తనపని కొనసాఁగనపుడుగాని యితరులు చేయరాని పనులఁ జేసినపుడుగాని జనించుచుండును. పాము కఱచినవిషము క్రమక్రమముగా నాశరీరమంతయు వ్యాపించినటుల నీకోపము వృద్ధిఁ జెందుచుండును. అంత నిది మనుజుల గుండ్లను ప్రత్తికాయలవలెఁ జేసి యగ్నిక

ణాములవలె నెఱ్ఱఁ జేయుచుండును. ఆగ్రహించు సూర్యునిపగిది ముఖము నెఱ్ఱఁబాఱఁ జేయును. తోఁకఁద్రొక్కిన త్రాచు పామువలె బుస్సలుకొట్టించును. కుక్కవలె మొఱఁగించు చుండును. కోఁతివలెఁ జెంగుచెంగున గంతులు వేయించుచుండును. ఏనుఁగుతొండమువలె నిట్టటుఁ జేతులఁ ద్రిప్పించుచుండును. పెద్దపులివలె దుమికించుచుండును. పటపట పండ్లు గీటించుచుండును. తులువమాటలాడించును. అనృతముల నాడించును. తుదకు దెబ్బలాటకుఁ బురిగొల్పును. ఆసమయమున నీకోపమునకుండు శక్తి మఱియొకదానికి లేదు. ఈకోపము మోహముఁ జెందించును. మోహము బుద్ధియందు భ్రాంతిఁ గలుగఁజేయును. ఆభ్రాంతి క్రమక్రమముగా బుద్ధిని నాశనము నరించును. బుద్ధినాశనమైనవాఁడు నశించఁగలఁడు. కాన నీకోపముచేయుచుండు చెఱుగుపనులను వర్జించుటకు వేనోళ్లు గలచిలువకైనను వశముగాదు. ఇట్టి క్రోధముకలిగినవారిని క్రుద్ధులని చెప్పెదరు.

ఈముంగోపులు బుధులైనను జంకక దుష్కార్యములంజేయఁగడంగుదురు. ఇటుల పేరాచరించుటవలన సజ్జనులకుఁ బూజ్యులుగానేరరు. కాని యీబుధులొకపరి కోపముఁ జెందినపుడు సజ్జనుఁడొకఁడాతనిఁజేరి మీరిటులాచరించఁగూడదు. కాన నూరకుండుఁడని బోధించిన వారితని మాటవిని కలహమానక యూరకుందురు. అటులని సజ్జనుఁడు చనిదురాత్మునికిఁ జెప్పినవాఁడు మఱింత కినుకనూనును. కాని మిన్న

తుండునా? యిన్నకుండదు. చక్కనిపాలు పొంగువచ్చుసమ
యమునఁ గొంచెము నీరుఁజల్లిన నాపాలు పొంగుమానియుం
డును. ఆనీరునె కాగుచున్ననూనెలోఁ జల్లినయెడల నానూ
నె మరింత భగ్గునమండి యిల్లుఁగాల్పకయుండునా? ఉండదు.
కాఁబట్టి సజ్జనుఁడు కోపిష్ఠుఁడైనను పెద్దలమాటవిని కినుకమా
నుననియు, దుర్జనుఁడు వినక యింక నెక్కువదౌర్జన్యమును
జూపుననియుఁ దెలిసికొనవలయును. ఈముంగోపులు తారతా
మ్యభావములం గమనించరు. కాని తమకంటె నెక్కువబల
ముగలవానిపైఁగాని తమయధికారిపైఁగాని కినుక సాధ్యమై
నంతవఱకుఁజెందరు. కినుక వారిపైఁగలిగియున్నను నేమియుఁ
బ్రయోజనము లేదని యాముంగోపులకుఁ దెలియును. కోప
ముగలిగినవారలు కష్టములఁజెందినతరువాతఁ బశ్చాత్తా
పమందుదురు.

ఆటులఁ గినుకచేఁ గష్టములఁబడి పశ్చాత్తాపముఁ
జెందినవారు పూర్వులలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిఁ
జెప్పెద:

మున్ను దుర్వాసమహర్షి విష్ణుభక్తశిఖామణియగు
నంబరీషునిసదనమునకుఁ జనెను. ఆ నృపతి నాఁడు ద్వాదశీపా
రణఁ జేయ నుద్యమించుచుండెను. కాని యీ మహర్షి తన
కడకువచ్చినసంగతిని విని యచటనుండి లేచి ప్రత్యుత్థాన
పూర్వకంబుగ నామహర్షిని దోడ్కొనివచ్చి యుచితాస
నంబిడి సెకుంబాడసి నాయింటికిపుడె విందునకురమ్మని పిన

యపూర్వకముగాఁ గోరెను. దాని కామహర్షి యంగీకరించి "ఇదుగో వచ్చెద" నని స్నానార్థమై యమునానదికిఁ జనెను. అంత నారాజు తనమనమున "నీమహర్షి యిదుగో వచ్చెద నని చనెను. ఇంకను రాకపోయెను. కాలమా యతిక్రమించుచుండెను. వ్రతమా భంగమగుటకు సిద్ధముగానున్నది. ఏమి చేతు" నని జిజ్ఞాసఁబడుచుఁ బండితమతరీతిగా వ్రతభంగము కాకుండుట కుదకమాత్రము పుచ్చుకొని స్వాతివానకు ముత్యపుచిప్పలెదురుచూచినట్లా మహర్షికై యెదురు చూచుచుండెను. అంత నాదుర్వాసమహర్షి వచ్చి యారాజు సలిలముఁ ద్రాగినసంగతిఁ దెలిసికొని కోపముతో "రాజా! నన్ను విందునకుఁ బిలుచుట యెందుకు? అభ్యాగతినగు నాకంటె ముందుగా నీవు భుజించియుండుటకేనా?" యని పలుకుచుఁ దననెత్తిని నుండు నొకజటను బెరికి "ఈయంబరీషునిఁ గాల్చివేయుగాక" యని యాతనిపై విసిరివేసెను. అంత నాజట భగ్గుభగ్గున మండుచు నాయంబరీషుని సమీపించెను, అంత నారాజు విష్ణుమూర్తిని ధ్యానింప నాభక్తవత్సలుఁడు భక్తరక్షణార్థమై చక్రము నంపెను అంత నాచక్రమా మహర్షి ప్రయోగించిన జటకొముక్క మంటలనారిపి తిరిగి తాను భగ్గుభగ్గున మండుచు నాయంబరీషుని బాధించువాఁడును, మంగోపియు నగుదుర్వాసుని జుట్టుముట్టెను. అంత నాదుర్వాసుఁడా మంటలకుఁ దాళలేక గుహలను సముద్రములను జొచ్చెను. ఆతని వెంబడి ఈ చక్రమును జొచ్చెను. తుద కామహర్షి సత్యలోక కైలాసముల

కుఁ జని బ్రహ్మమహేశ్వరులఁ బ్రార్థించి మంటలార్పుఁడని కోరెను. దానికి వారు మావలనఁగాదనిరి. అంతట విష్ణుమూర్తినిగూడ సందర్శించి యతనినిగూడఁ దైవిధమునఁ గోర నతఁడుకూడ నావలనఁగాదు. కాని నాభక్తుఁడగునంబరీషుని వలన నీమంటలు చల్లారఁగలవని చెప్పెను. అందులకామహర్షి ఖిన్నుఁడై యిదివఱకు మంచివానిని బాధించుటవలనఁగదా మగుడ బాధలఁబొందుచుంటినని పశ్చాత్తాపముఁజెందుచు చివరకాయంబరీషుని సమీపమునకువచ్చి యీమంటలనార్పి నాబాధఁదొలఁగింపుమని ప్రార్థించెను. అంత నారాజు విష్ణుమూర్తియనుగ్రహమున నాతనిబాధఁ దొలఁగింపఁ జేసెను. తదుపరి వారిద్దఱుకలసి యన్నమును భుజించిరి.

చూచితిరా? ఆదుర్వాసుఁ డారాజునుగోపముచే హింసింప మొదలిడెను. దానికిఁ బ్రతిఫలముగా నామహర్షి యెంతకష్టపడెనో తెలిసినదికదా. అతఁడు కోపమువలన నెంత యవమానముఁజెందినది యెంతపశ్చాత్తాపముఁ బొందినది యుఁ దెలిసికొంటిమికదా. కాఁబట్టి యెవరైననుగోపమువిడనాడినవారు సుఖింపఁగలరు. కాన మనము కోపమువీడి శాంతముగలిగి సౌఖ్యములఁ బొందుచుందము.

ఆ. వె. కోపమునను ఘనత • కొంచెమై పోవును
కోపమునను మిగుల • గోడుఁజెందుఁ
గోప మడఁచెనేని • కోర్కె లీడేరు
విశ్వదాభిరామ! • వినుర వేమ!.

విమర్శనము.

చక్కఁగా విచారించుట విమర్శన మనఁబడు.

ఇది, చెడుగుపనులను జేయించనీయదు. ఇదియె, లాభాలాభములగుఱించి దూరాలోచనమును జేయించును. ఇదియె గుణాగుణములఁ దెలియఁ బరచు చుండును. ఇదియె లోకజ్ఞానముఁ గలిగించుచుండును. ఇదియె, పాండితిని వృద్ధిఁ జేయుచుండును. ఇదియె తత్తఱపాటు నాపును. ఇదియె, నిదానము గలిగించుచుండును.

కాఁబట్టి వివిధఫలప్రదంబగు నీవిమర్శనము మనుజజాతికంతకు ముఖ్యము. ఇట్టివిమర్శనముకలిగినవారల విమర్శకులని చెప్పెదరు. వీరు తాము చక్కఁగా నడచుచు నితరులనుగూడ మంచిత్రోవల నడపించుచుందురు. వీరొకదాని విషయమై చర్చింపఁదలఁచినప్పుడు దానికి సంబంధించినయట్టి కొన్నివిషయములఁ బరిశీలించి బలాబలములఁగాంచినకారణముగా నిక్కమగుసంగతెరిఁగి సిద్ధాంతీకరించుచుందురు. మఱికొన్నిసంగతులయందు వీరెక్కువగాఁ బరిశ్రమఁజేసి హేతుసహితముగాఁ గ్రొత్తసంగతులను లోకమునకుఁ దెలియఁబఱచుచుందురు. దాన లోకోపకారముకల్గునుగదా. కాఁబట్టి యీవిమర్శకులు సదేశమునకు విశేషశ్లాఘాపాత్రులు. కవియైనను బండితుఁడైనను గాయకుఁడైనను శిల్పియైనను గావచ్చునుగాని విమర్శకుఁడనఁబడుటమాత్రము కష్టము. కారణమేమన?

ఈవిమర్శకు లేవిషయమును గైకొని విమర్శింపఁ దలఁచిరో
యావిషయమందు వారికంటె నెక్కుడు తెలిసినవారై యుం
డవలెను. ఇది చేదు. ఇది తీపు. ఇది పులుసు. లోనగురుచు
లను దెలియఁజాలు నాలుకవలెనె యీకార్యము మంచిది.
యీకార్యము చెడ్డది. యని యీవిమర్శకులు తెలియఁజాలు
చుందురు.

లోకమునఁ గించిజ్ఞులు వాచాటులు బండితులనిగాఁ దలఁచుచుం
దురు. అట్టివట్టున నీవిమర్శకు లాప్రగల్భులని సత్త్వఁ దెలిసికొని
యూహించిజ్ఞులకుఁ దెలియఁజాలుచుందురు. ఎవరైన నొకరు
వచ్చి తమబోధలవలన మఱియొకని మోసముఁ జేయఁజూచిన
యెడల నాసంగతి నీవిమర్శకులు గ్రహించి యూహించినావల
దఱిమివేయుదురు. ఇట్టి సద్విమర్శకులు పూజ్యులు.

ఇఁక దుర్విమర్శకులు కొందఱు కలరు వారు దుర్వి
మర్శకులని వారి కారణములవలననే స్థిరీకరించవచ్చును. వా
రు మంచివానినిఁ గూడఁ గుతంత్రములచే నేదియోకొన్ని య
ల్పకారణములను గైకొని తప్పులని చెప్పెదరు. మఱియు
వీరహంకారపూరిత చేతస్కులై యుందురు. కాన నీదుర్విమ
ర్శకులు దూషణీయులు.

సద్విమర్శకులు వచించినపగిది మనము మనతప్పులను
దిద్దుకొనవలయును. విమర్శించిన కొలఁది మంచిమంచి సంగ
తులు బయలువెడలును. సానఁబెట్టినకొలఁది వజ్రము ప్రకా

శమగునుగదా. ఈసద్విమర్శకులు నిష్పక్షపాతముగా జె
ప్పిన విషయము మాలిన్యరహితమై పదునాఱువన్నె మేలి
మిబంగారువలె బాగుగా నుండును. ఈసద్విమర్శకులకు విమ
ర్శనగ్రంథములను వ్రాయుటకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేయు
చుండవలెను. మనము వారుచెప్పినమాడ్కి నడువవలయును.
దాన మనమనేకలాభములఁ బొందఁగలము.

అటుల లాభముఁబొందినవారలలో నొకనినిజూపించు
చున్నాను.

మున్ను శ్రీకృష్ణమూర్తి ద్వారకానగరంబునఁ దన
పేరోలగంబున సుఖంబుగాఁ గూర్చుండి యుండెను. అత్తఱి
ధర్మరాజుపంపున నొకఁడువచ్చి "అయ్యా! ధర్మరాజుగారు
రాజసూయాధ్వరంబుఁజేయఁదలఁచిరి, కాన వారికిఁ బ్రధాను
లగుమీరు తప్పకరం" డనిచెప్పి చనెను. అంత నారదమహర్షి
వచ్చి "శిష్టరక్షకా! ప్రస్తుతమందు మిక్కిలి యెక్కువగా
శిశుపాలుఁడు జనులను భాధించుచున్నాఁడు. కాన వానిని
దునిమి శిష్టరక్షకుఁడనుబిరుదమును సార్థకమునుజేసికొను"
మని చెప్పి కృష్ణునివీడ్కొనెను. అంతట నాశ్రీకృష్ణుఁడు రెం
టిని విని యేమియుఁ జేయఁజాలక తనయన్నయగు బలరా
ముని, పినతండ్రియగునుద్ధవుని, బిలిపించి "గురువులారా!
నాకుఁ బరమమిత్రుఁడగుధర్మరాజు, రాజసూయాధ్వరం
బొనర్పఁదలఁచి నన్నుఁబిలువనంపినాఁడు. ఇఁక శిశుపాలుఁడు
లోకస్థులను నెక్కువగా గందరగోళముఁ జేయుచున్నాఁడు

కాన వానిని దునిమి శిష్టరక్షకుఁడను బిరుదమును సద్గుణము
కలదానిగా నొనరించుకొనుమని నారదమహర్షి వచ్చి చెప్పిపో
యెను. ఈరెండును నాకాచరణీయములె. ప్రస్తుతమందరెం
డు నాసన్నములైనవి. కాని వీనియందు ముందేదియుపేక్షణీ
యమో యేదియాచరణీయమో నాకుఁదెలియలేదు. కాన మీ
రు చక్కఁగా విమర్శించి చెప్పుఁడని వారినిఁ గోరెను. అంతనీ
లాంబరుఁ డాడంబరముతో రాజసూయాధ్వరగమనంబుపే
క్షణీయంబనియు, శిశుపాల వధకార్యంబత్యావశ్యకానుష్ఠే
యంబనియు నాశ్రీకృష్ణునికిఁ జెప్పెను. అంత నుద్ధవుఁడు బా
గుగ విమర్శించి శాంతచిత్తముతో "కృష్ణా! ఆరాజసూయా
ధ్వరంబునకు సకలరాజులు రాఁగలరు. శిశుపాలుఁడు కూడ వ
చ్చును. నీవు సచటికేగిన ధర్మరాజెక్కువగా సంతోషించి
తుదిదినమున సభామధ్యమున ముందుగా నిన్నుఁబూజించును.
దాన నీదుర్మార్గుఁడగు శిశుపాలుఁడు చూచి యోర్వలేక నిన్ను
దూలనాడును. అత్తఱి నీవు వానిని ఛేదింపవచ్చును. కాన రా
జసూయాధ్వరగమనంబె నీవనుకొనిన రెండుపనులను నెఱ
వేర్పఁగలదు. కావున నటులఁజేయు"మని చెప్పెను. అంతఁ
గృష్ణుఁ డాయుద్ధవుఁడు విమర్శించి వచించిన విధముననె రాజ
సూయాధ్వరంబునకుఁ జనెను. ఆయన చెప్పినటులఁ దన్ను
ధర్మరాజుపూజించెను. దానినోర్వలేక శిశుపాలుఁడు తిట్టెను.
అంతఁ దానుశిశుపాలునిఖండించివైచెను. అంతటఁ గృష్ణుఁడు
తనమనమున నుద్ధవవిమర్శనబుద్ధికి మెచ్చుకొని యెక్కువగా
సంతోషించెను.

చూచితిరా? ఆశ్రీకృష్ణుఁ డాయుద్ధవుఁడు వచించిన రీతిగా నడచుటఁ బట్టియేకదా తనపనుల రెంటిని నేకకాలమందు సాధింపఁగలిగెను. తనయన్న పలికిన విధముననే చేసినయెడలఁ దనపనుల నేకకాలమందిటులఁ గొనసాఁగించుకొనఁగలఁడా? కొనసాఁగించుకొనలేఁడు. కాఁబట్టియె, యిప్పటికాయుద్ధవునిఁ "విమర్శక చూడామణి" యనియు, మహాపరాక్రమశాలియగు నాబలరామునిఁ "సాహసికుఁ" డనియు వచించుచున్నారుకదా. కాన మనము విమర్శనజ్ఞానము కలిగి యుందుదము. మనకుఁదెలియని విశేషసంగతులను సద్విమర్శకులనడిగి వారు వచించినపగిది మనము నడచుకొందము. మనము విమర్శనగ్రంథములఁ గావించి లోకోపకారుల మగుదము.

క. మిత్రత్వము శత్రుత్వముఁ
బాత్రతయు నపాత్రతయుఁ బరికించుసుచా
రిత్రుఁడు చిరతరగణనా
సూత్రముగ దానెల్లశుభముల నొందుఁ.
(భారతము.)

—•—

వివేకము.

దేహమును నాత్మయును విభాగించు జ్ఞానమును, సుగుణ దుర్గుణములను విచారించుటయును వివేకమనఁబడును.

ఈవివేకము, స్వకీయములగు తప్పులను నగుపఱచి వానిని దిద్దుకొనునటులఁ జేయుచుండును. మఱియుఁ బరకీయుల తప్పులఁ గూడ సవరణఁజేయఁ బాటుపడుచుండును. ఇదియె యసాధ్యమగు నాపదనుండి రక్షించును.ఇదియె న్యాయాన్యాయవిచారణఁ జేయుచుండును. యిదియే యింద్రియ నిగ్రహత్వము సంపాదింపఁజేయును. ఈవివేకమె నీచమార్గగతముల గుమనములను ద్రిప్పి వానిని సన్మార్గయుతములుగాఁ జేయును. ఇదియెసుఖదుఃఖసమదర్శి. ఇదియె సచ్చిదానందమార్గదర్శి. కాన మానవులకిది యాచరణీయంబు.

ఈవివేకముకలిగినవారలను వివేకులనియనియెదరు. వీరు ప్రారంభించినపని యంతగాయములులేక చక్కఁగా నెఱవేఱును. వీరుపట్టినదియె బంగారమగుచుండును. అప్పట్టున వీరు గర్వించరు. మఱియు వినయముగా నుండుదురు. కాఁబట్టి వీరు జగజ్జనవంద్యులు.

అనర్ఘంబగు నీవివేకములేనివారలు విద్వదాదరణీయులు కానేరరు. ఎందువలననన? ఈవివేకరహితులు దురాశకు లోఁగుచుందురు. గర్వముఖస్తుతులకుఁ బాల్పడుచుందురు. తాము పట్టినకుందేటికి మూఁడేకాళ్ళని వితండవాదముఁ జేయుచుందురు. కయ్యమునకుఁ గాలుఁద్రవ్వుచుందురు. యుక్తాయుక్త విచారణశూన్యులగుచుందురు. ఇవియవియననేల? ఈవివేకశూన్యులు దుర్గుణములకెల్లఁ దల్లియిల్లువలె నుందురు. కాన వీరు జగన్నింద్యులు.

వివేకులు న్యాయముగాఁ బ్రతివిషయమును జక్కఁగా బరిశీలించి గ్రహించుచుందురు. దాన విశేషలాభములు కలవుగదా. ఇఁక వివేకదూరులన్ననో యటుల నొనరించుట కుపేక్షించుచుందురు. ఉపేక్షఁజేయుట బహ్వనర్థదాయకము కదా. కాఁబట్టి మనము వివేకముకలిగియుండుదము. ఇది భావిభాగ్యసూచకము. ఇది పూవులనమ్మినయంగడిని కట్టెల నమ్మనీయదు. ఈవివేకమువలన ననేకసుగుణములు పట్టు వడును. మనమావివేకము కలిగియున్నయెడల దుఃఖములను బొందము. మనమొకవేళ హానిని బొందినను దీనిచేత దాని నవలీలగాఁ బోఁగొట్టుకొనఁగలము. మనము దీనినలవరించు కొనుటకు సుజనసహవాస మొనరించవలెను. వివేకము కల్గి యున్నవారలు విశేషసౌఖ్యములఁ జెందఁగలరు.

ఇటుల వివేకమున విశేషసౌఖ్యముఁ జెందినవారలలో నొకనిని జూపుచున్నాను.

తొల్లి ధర్మరాజు నలుగురుతమ్ములతోఁ గొండొక కారణంబున నరణ్యవాసముఁ జేయుచుండెను. ఇటులుండ నొకసమయమునఁ దననలుగురుతమ్ములకుదాహమాయెను. అంత ధర్మరాజు జలమునుదీసికొనివచ్చుటకై మొదట నకులునిఁ బంపెను. అంత నానకులుఁ డొకచెఱువుఁజొచ్చి నీరుఁ దాగుటతోడనే యచటనే పడిపోయెను. అంతట ధర్మరాజు "నకులుఁడుదకముఁదీసికొని యింకను రాకపోయెను. ఇది యర ణ్యమువదా" యని భయమందుచు నింకొకతమ్మునిఁబంపె

ను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. మరల మఱియొకతమ్మునిఁ బంపెను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. మఱియు నింకొక్క తమ్మునిఁ బంపించెను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. ఇట్లునలుగురుతమ్ములెంతసేపటికి సలిలమును దీసికొనిరాకపోవుటఁగాంచి ధర్మరాజుగూడఁ బయలుదేఱి యాచెఱువుదరిఁ జేరెను. అచ్చటఁ దనతమ్ములందఱు నిర్జీవులై పడియుండుటఁజూచి యధికముగా దుఃఖించుచుఁ గారణమూరయుచుండెను. ఇంతలో నాకసముననుండి "ఇచటఁబడియున్నవారందఱు చెఱువునకు నాయకుఁడనగు నాయనుజ్ఞలేనిదే ప్రవేశించి యీవిధమునన్నైరి. కాన నీవైనను నేనడిగినప్రశ్నములకు సదుత్తరముల నిచ్చి యిందుఁబ్రవేశింపు"మను మాటలు కొన్ని శ్రవణగోచరములయ్యెను. అంతట ధర్మరాజు మగుడ "సరే"యని యుత్తరమొసఁగెను. అంతఁ దత్తటాకనాయకుఁడు ముప్పదిరెండుప్రశ్నముల నాధర్మనందను నడిగెను. వానికిఁ దగిన యుత్తరముల ధర్మరాజు వచించెను. అంత నాచెఱువునకధిపతియగుయక్షుఁడాతని యుత్తరములకు మెచ్చి "ధర్మజ్ఞా! నీవు నీరుఁద్రాగుము. మఱియు నిచటఁబెద్దనిద్దురఁజెందియున్న యీనలుగురిలో నొకనిని బ్రతికించఁగలను. కాన నీకిష్టుఁడె వఁడో చూపించు"మని యడిగెను. అంత ధర్మరాజు, నకులుని నాకిష్టుఁడని చూపించెను. అంత నాయక్షుఁడు బలవంతులగు భీమార్జునులనుగోరక నకులునిఁగోరుటకుఁ గతమే" మని యడిగెను, అంత ధర్మరాజు "మహాత్మా! కుంతీపుత్త్రు

లమగు మాపూరలో నేనొకఁడనుంటిని. మీరు వచించిన పగిదిఁగోరిన మాదీ పుత్రులలో నొకరుగూడఁ గన్పడరుకదా. అటులఁజేయుట వివేకిలక్షణమా?" యని చెప్పెను. అంత నాయక్షుఁడీతనివివేకమునకు మెచ్చియతఁడుకోరకపోయినను నతనినలుగురుతమ్ములను బునర్జీవితులను చేసెను.

కంటిరా! ఆధర్మరాజాయక్షుని బలవంతులగు భీమార్జునులలో నొకరినిగోరక సామాన్యుఁడగునకులునిఁ గోరిన దేల? వివేకిలక్షణము కాబట్టియెకదా. ఆవివేకమునకే కదా మెచ్చి యాయక్షుఁడాధర్మరాజు కోరకపోయినను నతని నలుగురు తమ్ములను బ్రతికించినది. కాబట్టి యెవరైనను గష్టమువచ్చినను సుఖమువచ్చినను వివేకమును విడువకుండిరేని వారికి సకలసౌఖ్యములు చేకూరును. కాన మనము వివేకమునువిడువక కార్యాకార్యములను వివేకించుకొనుచు సుఖముగా నుందుదము.

ఆ. వె. విను వివేకమనెడి ♦ వింతగొడ్డలిచేత
నల యవిద్య యనెడు ♦ నడవినఱకి
తెలివియనెడుగొప్ప ♦ దీపంబుఁజేఁబట్టి
ముక్తిఁ జూడవచ్చు ♦ మొనసివేమ.

ధనము.

సంతోషము పెట్టునది, లేక, ధాన్యమువలనఁ గలిగినది ధనమనఁబడు.

ధనము ప్రతివాని కావశ్యకము. ఇదిలేనివానిని దరిద్రుఁడని పలికెదరు. వీనినెవరును దగ్గఱఁజేరనీయరు. వీఁడు విద్యావంతుఁడైనను గణనసేయరు. ఈదరిద్రుఁడు వచించు మంచిమాటలనుగూడ నావలద్రోసివేయుచుందురు. ఈతని కోపమితరుల నెంతమాత్రమును సాధించనేరదు. "పేదకోపము పెదవులచేటు"అని వినియుండలేదా? ఈతఁడు మంచిపనిఁ బ్రారంభించినను జెడుపనియని చెప్పుచుందురు. ఈదరిద్రుని గని కన్నతల్లి నిందించుచుండును. తండ్రి సంతసించఁడు. సోదరులితనితో మాట్లాడరు. తాను కన్నకుమారుఁడు తన దగ్గఱకు రాఁడు. సేవకులీదరిద్రునిఁ దిరస్కరించుచుందురు. సంభాషించిన నెక్కడ డబ్బునడుగఁ గలఁడోయను వెఱపుచేత నెచ్చెలులు పెడమొగముపెట్టుకొని మాట్లాడక యుందురు. ఇంతయేల? ఆదరిద్రుని భార్యయుఁగూడ నాసిర్భాగ్యునందుఁ బ్రేమగానుండదు. ఈతనితప్పు గోరంతయున్నఁ గొండంతఁజేయుచుందురు. ఈదరిద్రునిఁబట్టి ప్రతివాఁడు చెవులు బట్టి యాడించుచుండును. ఈతని కెంతమాత్రము సుఖము లేదు. వీఁడుతనజీవిత మెప్పుడు పోవునాయని యంతఃకరణంబునఁ జింతించుచుండును. చూడఁ జూడ నీతని కష్టము

లనిర్వాచ్యములునుదుర్గమములు నగుచున్నవి. కాబట్టి యిట్టి
నికృష్టకష్టముల కునికిపట్టగు నీదారిద్ర్యమును బలు తెఱఁగు
లఁబోఁగొట్టుకొనుచుఁ బ్రతివాఁడును ధనమును సంపాదింపఁ గ
డంగవలయును.

ఈధనమార్జించుటకు మూఁడుమార్గములు కలవు.

చక్కఁగా నొకవిద్యయందుఁ బాండిత్యము సంపాదించి
వివేకియై దానిని బ్రాజ్ఞులసమక్షమునఁ దెలియఁబఱచి వారిచే
ధనాదులను మెప్పుగాఁ బడయుట. ఇది మొదటితరంగతి. ఇది
యన్నిఁటిలోనికి నుత్తమము. వ్యవసాయము మొదలగువృ
త్తులందుఁ గష్టించి ధనమును సంపాదించుట. ఇది రెండవతర
గతి. ఇది మధ్యమము. ఒకరాజునకు మఱియొకరాజునకు
ముడిబెట్టి వారిద్దఱును తగవులాడునటులఁ జేసి తానువారిద్దఱి
లో నొకరితట్టుచేరి కొలఁదిదినములైన తరువాత రెండవ
వానిపక్షముగూడఁ జేరి వానికిఁ దగినమాటలు వానికి వీనికిఁ
దగినమాటలు వీనికిఁ జెప్పుచు లంచముగొట్టి సంపాదించుటయు
జూదము మోసము దొంగతనము మొదలగు చెడుగుపనుల
వలననార్జించుటయు. ఇదిమూఁడవతరగతి. ఇది యన్నిఁటిలో
నికి నధమము.

ఈయధమవృత్తిచే సంపాదింపఁబడిన ద్రవ్యము సజ్జ
నత్యాజ్యము. కానఁ బ్రతిమనుజుఁడును పైనదెలిపిన మొద
టిరెండు తరగతులవలననే ధనమార్జింపవలయు. ఈధనము
పండితపామరజనసేవ్యంబు. ఇదియె గర్వోద్దీపకంబు. ఇదియె

ఇదియె యైహికాముష్మిక ఫలసాధనంబు. ఇదియె యుపయో
గరీతినిఁ గీర్త్యపకీర్తి సాధకంబు, ఇదియే యనేకుల నుష్వ
ళ్లూరించుచుండును. ఇదియే సోదరులనువిభాగులునుగాఁ జేయు
ను. ఇదియె జుట్టులు జుట్టులు పట్టు కొనుటకుఁ బురికొల్పు
చుండును. ఇదియె గొప్పవారలతోడ స్నేహమొదవించును.
కాఁబట్టియె మనవారలు "సర్వేగుణాః కాంచనమాశ్రయంతి"
అనఁగా "సకలగుణములు బంగారము నాశ్రయించుచున్న"వని
చెప్పిరి. ఎవనికి బొక్కస మెక్కువగా నుండునో వాఁడే బుద్ధి
మంతుడు. వాఁడే పండితప్రకాండుఁడు. వాఁడే గుణగ్రహ
ణదక్షుఁడు. వాఁడే దర్శనీయుఁడునగుచున్నాఁడు. అధనవం
తుఁడు కొలఁదిగా నొకప్పుడొక మంచికార్యమును జేసినయె
డల దానినిఁ జేకొని యనేకులు వారినిఁజేరి వందిమాగధుల
వలె స్తోత్రముఁ జేయుచుండురు. ధనహీనుఁ డెంతవిద్యావంతుఁ
డైనను మతిమంతుఁ డైనను సజ్జన సహాయము వలన నెట్టు
వంటిమంచి కార్యములఁ జేసినను వాని నితరులు నుతించకపో
వుటయెకాక యేవగించుకొను చుందురు. పాడిగలిగిన బఱ్ఱె
ను జక్కఁగాఁజూచి దానికి గడ్డిమొదలగు వానిని బెట్టినట్టులఁ
బాడిలేని పశువును జూచు చున్నారా? చూచుటలేదు. బెల్ల
మెక్కువగా నెక్కడ నుండునో యక్కడనే యీఁగలు చీమ
లు చేరునుగాని రిత్తచోటుల నవి గుమికూడునా? కూడవు.
అటులనే ధనమెచటనుండునో యచటికి జను లేగుదురు కాని
దారిద్ర్యవంతుని జేరుదురా? చేరరు. దారిద్ర్యము గలవానిని

జేరకపోయినను బ్రీతిగా జూచుచుందురని యనుకొందమ
న్నను నదియు లేదు. కాన దరిద్రుఁడు జీవించి యుండుటయుఁ
బ్రయోజనము లేదు. "నిర్ధనస్సు మృతస్సమ" యని వినమే.
కావున మంచిమార్గమున నత్యాశవిడనాడి ధనమార్జించవల
యును.

ఈధనమును దుష్కార్యములకు వినియోగించక తాను
చక్కఁగా ననుభవించి మిగిలినదానిని లోకోపకార కార్యము
ల కుపయోగించు చుండవలెను. అంతియకాని ప్రభువులు త
క్కఁ దక్కినవారలు విశేషముగా డబ్బు.నిలువనుంచఁ గూడ
దు.ఎందువలన నన? ఎప్పుడు ధనమును నిలువనుంచఁ దలచితి
మో యప్పుడే దానిని భద్రముగా దాఁచి పెట్టవలయును గ
దా. ఆదాఁచిపెట్టుటయందుఁ గొంచె మశ్రద్ధ వహించితిమా
యది ముచ్చులచేతులఁ జిక్కును. దానివలన నితరములగుప
నులు పటాపంచలైపోవును. వెండియుఁ గొంచెము డబ్బునిలు
వయున్నదని యొక యసూయాపరుఁడు వినెనా వాఁడు వెం
టనె దానినపహరింప మాయోపాయములఁ బన్నుచుండును.
కాన విశేషముగా డబ్బుదాచుట సామాన్యుల కనర్థదాయ
కమని చెప్పవచ్చును. కొందఱు కులక్రమాగతధనము నిలు
వయున్నను నష్టము లేదని చెప్పిరి. కాని ప్రభువులకుఁ దక్కఁ
దక్కినవారల కాపత్కరమనియె తోఁచెడిని.

ఈధనవంతులు, వివేకులై ముఖస్తుతులకులొంగక యు
క్తాయుక్తవిచక్షణదక్షులై తమధనము నుపయోగించుచుఁ
గీర్తిఁగాంచుచుండవలెను.

ఈవిషయమునఁ బూర్వులలోనుండి యొకనిం జూపెద.

తొల్లి సకలాలంకారాలంకృతంబగు నలకాపురంబున కధినాథుండైన కుబేరుఁడాదిని మంచిమార్గమున ధనమును సంపాదించెను. అటుతరువాతఁ దానెక్కువగాఁ గర్చించకపోయినను నాధనము నానాటికి వృద్ధిఁబొందుచుండెను. క్రమక్రమముగా నవనిధులు చేరెను. నవనిధినాథుఁడైనయీకుబేరుఁడు వివేకియై యొకల ధనము దేనికి నుపయోగింపవలయునో యానంగతిఁ దెలిసికొనుచు బాగుగా నుపయోగించుచుండెను. ఇతఁడీ ధనమువలన యక్షులను, గిన్నరులను, గుహ్యకులను, మొదలగుబీదవారిని గాపాడుచుండెడివాఁడు. ఈధనమువలననే యుత్తరదిశకు దానధిపతియయ్యెను. దీనివలననే రాజరాజని పేరుగాంచెను. ఇతఁడు ధనమెక్కువగా దానముఁ జేయుచున్నందువలననె ధనదుఁడనియు వాసిగాంచెను. మఱియు నితఁడీధనమువలననె మహానుభావుఁడగు పరమేశ్వరునితోడ స్నేహమొనరించెను.

చూచితిరికదా. ఆకుబేరుఁడీధనమువలనఁ బొందినలాభములన్నియు; కాన "ధనమూలమిదంజగత్" అనుమాటను జ్ఞాపకముంచుకొని యత్యాశవిడనాడి మంచిమార్గమున ధనము నార్జించి గర్వించక దానిని దుష్కార్యములకు వినియోగించక మంచిపనుల కుపయోగించుచుఁ గీర్తిగాంచుచుండుము.

క. కలిమియచుట్టలఁజేర్పుం
గలిమియ చెలులనుఘటించుఁ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁడనిపించుం గలిమియ
పలువురు సద్బుద్ధియనఁగఁ బరగంజేయున్

(భారతము)

ఐకమత్యము

జనులొక పనియందున భిన్నభావములు లేక చేరికగా నుండుట నైకమత్యమన బడు.

ఈ యైకమత్యము పరస్పర ప్రేమ కలిగించుచుండును. ఇదియె దిగంతములఁ గీర్తి వ్యాపింపఁజేయుచున్నది. ఇది సర్వత్ర సాధకము. కాన దీని దప్పక జనులవలంబించవలయును. కాని యీ యైకమత్యమును మంచిపనులయందె యుపయోగించుచుండవలెను. అటులఁ జేయుటయే శ్రేయస్కరము. ఐకమత్యము లేనివారలు మహాపరాక్రమశాలులైనను గొనరాని వారుకాఁగలరు. మన మైకమత్యము కలిగి యుండనిచో యేపనిని చేయజాలము. మనము విస్తరియందున్న బువ్వనుంచుకొని మన చేతియైనను వేళ్లు నొకచోఁ జేర్చనిమొదల మనమాయన్నమును భుజింపగలమా? లేము. కాబట్టి ప్రతివిషయమునను నైకమత్యము కావలయును.

ఈయైకమత్యమునన్నదమ్ములును, దండ్రికొమరులును నత్తకోడండ్రును, భార్యాభర్తలును, మఱియునింటిలోనివారందఱును గలిగియుండినయెడల గృహమునఁగలతలులేక గృహకృత్యములఁ జక్కగానడుపుకొనఁగలరు. వారలకుఁ దమగృహమె భూతలస్వర్గముగా నొప్పుచుండును. ఈయైకమత్యముకలిగినవారిని నితరులెంతమాత్రమును భాధింపఁజాలరు. కానఁబ్రతివాఁడు నీయైకమత్యమును గలిగియుండవలెను.

"ఉష్హా" యనియూఁదినంతమాత్రమున నూరుదాటిపోవునంతబలముగలిగినవారలు కొందఱైకమత్యముతో నుండినయెడల వారలే జగజెట్టినిఁగూడనోడించి తమకాళ్లనుబట్టుకొనునటులఁ జేయఁగలరు. అల్పములగుకొన్నిగడ్డిపోఁచలుకలిసి బలిష్ఠమగునొకయేనుఁగునుబట్టి కట్టివేయుచున్నవికదా ఈయైకమత్యముకలిగినవారలు బలములేనివారైనను నొకపనియందొకరెయభిప్రాయముకలిగియుండిన వీరాపనియెంతగొప్పదైనను జిటికలోదానినిజేసి కృతార్థులుకాఁగలరు.

ఇట్లైకమత్యముతో నల్పబలులు గొప్పపను లొనరించి కీర్తిని గడించిన వారు కలరు. వారలలో నొకసమూహమును జూపించు చున్నాను.

తొల్లి వానరు లల్పబలము కలవారైనను జాలమంది యొకటిగాఁజేరి యగాధంబగుసముద్రముపైఁ గట్టవేసి లంకకు మార్గమేర్పరిచిరి. అటుతరువాత రామకార్యార్థమై లంకాపట్టణముఁజేరి మిక్కిలిబలముగలవారును, బగలుచూచినరా

తిరి కలలోనగుపడి గుండెలుజల్లుమనిపించెడిఘోరాకారముకలిగినవారును, మాయాయుద్ధము తెలిసినవారును, నగు రాక్షసులతో యుద్ధమొనరించి వారినందఱిని జెండి చెకపికలాడిరి. అంతట నీవానరు లసాధ్యంబగు నాశ్రీరామకార్యమును నెఱవేర్చి కృతార్థతఁగాంచిరి.

కనుగొంటిరా! ఆవానరులు కొంచెపుబలముకలవారైనను వేలకొలఁది యొకటిగాఁ జేరుటవలనఁగదా యగాధంబగునబ్ధికి మహోత్తరంబగునొకవంతెన వేసి దానివలన లంకాపట్టణముఁజొచ్చినది. మఱియు నీయైకమత్యము వలననేకదా యావానరులు బలిష్ఠులగునారక్కసులను గొట్టి కోలాహలముఁజేసి శ్రీరామకార్యము నెఱవేర్చి కృతార్థతఁగాంచఁగలిగినది. కాఁబట్టి మనమైకమత్యముకలిగి గొప్పగొప్పపనులఁజేసి గొప్పవారలచేత మెప్పునుబొందుచుందము.

తే. గీ. బలముఁగలవానిఁ బలువురు♦బలవిహీను
లొక్కటైకూడి నిర్జింతు♦రుత్సహించి
మధువుఁగొన నుత్సహించిన♦మనుజుఁ బట్టి
కొట్టి నిర్జించు మధుకర♦కులమునట్లు.

(భారతము.)

శ్రద్ధ.

తాననుకొనినకార్యము నెఱవేఱువఱకుఁ బట్టుపట్టి యుండుట "శ్రద్ధ" యనఁబడును.

ఈశ్రద్ధయనునది ప్రతికార్యమున కత్యావశ్యకమైనది. ఇదిలేనియెడల నేపనియుఁ గొనసాఁగదు. మిక్కిలి బుద్ధిమంతులుకూడ నీశ్రద్ధ నవలంబింపవలసియున్నది. వీరవలంబించనియెడలఁ దామనుకొనినకార్యము నెరవేఱదు. విద్యార్థులీశ్రద్ధనవలంబింపనియెడల వారికి విద్యరాదని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. మంచినిక్కుటద్దములైనను వెనుకఁ గళాయినిఁ బొందనియెడల నితరుల ప్రతిబింబములఁ జూపఁగలవా? లేవు. అటులనె యెవరెంతగొప్పవారైనను శ్రద్ధను బూననియెడల నేమియుఁబ్రయోజన మంద నేరరు. విద్యార్థులీశ్రద్ధనెతాల్చినయెడల విద్యఁ జక్కఁగాఁ బొందఁగలరు. శ్రద్ధకొలఁది విద్య వచ్చును. కాన విద్యార్థులందఱు తప్పక దీనిని గల్గియుండ వలెను. మతిమంతుఁడు తాను చలనములేక శ్రద్ధకలిగియాలోచించుచుండిన వానికిలాభముగల యొకయుపాయము తోఁచును. ఇట్లాలోచించుసమయమునఁ దనమనము చలనమొందుచుండెనేని నిక్కమగులాభముగల యొకయుపాయమును గ్రహించనేరఁడు. కాఁబట్టి విద్యార్థులు, మంత్రులు, గార్యారంభకులు, తప్పక యీశ్రద్ధనుగల్గి యుండవలెను. దానఁ బ్రతిష్ఠఁబొందఁగలరు.

ఇటుల శ్రద్ధవలనఁ బ్రసిద్ధివహించినవారలు చాల మందికలరు. వారిలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను "హిరణ్యధన్వుఁ" డను నెఱుకరాజునకుఁ గొడుకగు "నేకలవ్యుఁ" డనువాఁడు, ద్రోణాచార్యుల ప్రసిద్ధిని విని యాయాచార్యుల సమీపమునకువచ్చి "ధనురాచార్యా! నేను శ్రద్ధగాఁ దమసమీపమున ధనుర్విద్య నేర్చుకొనవలయునని యిష్టపడుచున్నాను. కాన నన్నుగ్రహించుఁడని కోరెను. అంత ద్రోణాచార్యులు, వానినిబోయవానికుమారునిగా నెఱింగి వానివేఁడికోలు నంగీకరింపకపోయెను. అంత నాయేకలవ్యుఁ డాయాచార్యుల యానతిఁగైకొని యడవికేగి యొకచోఁ గూర్చుండి మృత్తికతో ద్రోణాచార్యరూపమును జేసికొని దానినె గురువుగాభావించుకొని నమస్కారాదుల సలిపి మిక్కిలిశ్రద్ధతో నెల్లప్పు డస్త్రవిద్య నభ్యసించుకొనుచుండెను. అంతట నొకసమయమున నాయడవికిఁ గురుకుమారులందఱు భటసమూహముతో వేఁటాడుటకై వచ్చిరి. ఆభటసమూహమునం దొకనికుక్క ప్రత్యేకముగా నొకఁడై మిక్కిలిపట్టుదలతో ధనుర్విద్యనభ్యాసముఁ జేసికొనుచుండెడి నాయేకలవ్యునిఁజూచి మొఱిఁగెను. అట్లు మొఱుఁగుట నాయేకలవ్యుఁడుఁ జూచి యాకుక్క మొగమున నైదు బాణములను, నొకయముత్రను వేసెను. ఆబాణములు, దూరముగానున్నకురుకుమారుల సమీపమునకుఁ బాఱెను. దానిఁజూచి వీఁడెవఁడో కనుగొంద

మని యల్లన నీయేకలవ్యుని(జేరిరి. అంతనిద్దఱొకరిమొగము నొకరు చూచుకొనిరి. అంతట నాయేకలవ్యుని దృష్టికి శర లాఘవంబునకు మెచ్చుకొని "నీవెవ్వ(డ"వని వానినడిగిరి.అం తట వా(డు:. నేను హిరణ్యధన్వకొమరు(డను. ద్రోణాచార్యు లశిష్యు(డను.న"న్నేకలవ్యు("డని లోకము:వాకొనుసనియుత్త రమొస(గెను. అంతట నాకురుకుమారులందఱటనుండి బ యలుదేఱి ద్రోణునిసమీపమును(జేరి జరిగినసంగతినంతయు నివేదించిరి. మఱియు నర్జును(డొకనా(డేకాంతమున(దన గురువుదరి(జేరి "గురువరా! విలువిద్యయందు నన్ను(బ్రసిద్ధుని గా(జేసెద నని యిదివఱకు వచించియుంటిరి. నేనడవికి మొ న్నటిదినము పోయినప్పుడు నిన్నును నన్నును మించినధనుర్వి ద్యావిశారదుని నొకయెఱుకను జూచితిని.వా(డు నీశిష్యు(డ(ట.నాతోనావిధముగ(జెప్పి యీవిధముగ మీరు చేయుటపా డియా"?యని యడిగెను. అంత ద్రోణు(డాయర్జునునితో "వానినిజూతమురమ్మ"ని యిద్దఱుకలిసి యడవికరిగి యాయే కలవ్యుని దరి(జేరిరి. అంతనాయెఱుక యాద్రోణాచార్యుని(గాంచి నమస్కరించి స్వామీ! మీశిష్యు(డను. మిమ్మారా ధించి యింతవాడనైతిని. కాన గురుదక్షిణ నివ్వ(దల(చితి, కాన(గోరు("డని పలికె. అంత వాద్రోణు(డాయెఱుకనుబొ టనవ్రేలిని గురుదక్షిణగానిమ్మని కోరెను. అంత నాయెఱుక యటులనె చేసెను.

చూచితిరా! ఆయేకలవ్యు(డు తన్ను బోయవా(డని

యాద్రోణాచార్యుఁడు చేకొనకపోయినను విలువిద్యయందు శ్రద్ధకలవాఁడగుటఁబట్టియొకదా స్వకీయజనమును విడిచి భయంకరమగు నడవికేగి మన్నుతో ద్రోణుని రూపమును జేసికొని దానినె గురువుగాఁ దలఁచికొని శ్రద్ధతో స్వయముగా నేర్చుకొని త్రిలోకములందు విలువిద్యయందుఁ దానె మేటి యని ప్రసిద్ధికెక్కఁగలిగినది. ఆప్రసిద్ధినివిని యొకదా యర్జునుఁడును ద్రోణుఁడును నంతవనిఁ జేసినది. కాఁబట్టి శ్రద్ధనుబట్టి విద్యయుండును. ఒకవిద్యయే యననేల? సమస్తమునీ శ్రద్ధను బట్టియె యుండును. కాన మనము శ్రద్ధవలన విద్యాదులఁబొంది ప్రసిద్ధినిఁ బొందుదము.

క. శ్రద్ధ రవితనయ సాత్విక
బోద్ధవ్యా వాప్తిశుభముఁ • బొనరించుమన
శ్శుద్ధి స్వరూప దానిఁ బ్ర
బుద్ధుఁడు వాటించు జూవె • పురుషాత్మికగణ.
(భారతము)

దుర్జనులు, వారిగుణములు.

చెడ్డగుణములుకలవారు దుర్జనులని చెప్పఁబడుదురు.

ఈదుర్జనులు విద్యావంతులైనను బలవంతులైనను ధనాఢ్యులైనను గులీనులైనను త్యాజ్యులు. ఎందువలననన? వీరు చేయుచేఁతలఁబట్టి. వారు చేయుచేఁతలెవ్వియనిన? మా

ట్టికి మాటికిని బొంకులాడుచుఁ బ్రతిజ్ఞలుసేయుచుఁ బ్రమాణములఁజేయుచు నితరుల నమ్మించుటకై యనేకవిధములఁ బాటుపడుచుందురు. వీరలు, తమపని యెవనివలనఁగొనసాఁగ వలెనో యది తెలిసికొని వానినిజేరి పరిణామములాచరించి మిక్కిలి తియ్యనిమాటలతో మాటలాడుచుఁ బయోముఖవిష కుంభములభాతి భాసిల్లుచుఁ గపటవినయములఁజూపుచు విశేషముగా నాతనియందు భక్తికలవారుగా నటించి యాసుజనునివలనఁ దమపనిఁగొనసాఁగించుకొనుచుందురు. అంత నీకుజనులు తమపనినెఱవేర్చినవారలనే కృతఘ్నతకలవారై పలుతెఱఁగుల బాధించుచుందురు. ఈకుమతులు సాధ్యమైన కొలఁది నితరులను దమచేతఁజిక్కించుటకై యత్నింతురు. ఒకవేళ వారు తమచేతులఁజిక్కనిచో వేఁడికోలుచేనైనను జిక్కించుకొందురు. "అందినశిఖయు నందకున్నఁగా" ళ్ళని వినియుండలేదా?

ఈకుచరితులాదినిఁ దమపని కొనసాఁగునంతవఱకుఁ గడువినయముగానుండి పిమ్మట మేమె శ్రేష్ఠులమని నిక్కుచుందురు. వీరికుపకారమొనరించినవారెదలో "ఏకుమేకయినదే" యని చింతించుచుందురు. కాఁబట్టి దుర్జనులకెవరైనను సాయముఁజేయఁగూడదని తెలిసికొనుఁడు. ఈదురాత్ములకొకపరిమంచిబుద్ధిపుట్టినటులఁ గానుపించినను వారినినమ్మఁగూడదు. పాపటకాయ పైకిబాగుగాఁ గానుపించినను లోపలిచేదు యెచటికిఁ బగునా? కానన్ కపరి వారుమనకు మంచివారుగాఁ

గాన్పించినను నమ్మఁగూడదు. వీరినినమ్మియుంచుట "కుక్కతోఁకఁబట్టుకొని గోదావరియీఁదుటయె" మఱియు వీరికి సాయముఁజేయుట "పామునకుఁబాలుపోయుటయె".

"అతివినయం ధూర్తలక్షణః" మ్మనఁగా ధూర్తుని యొక్కలక్షణ మతివినయమనియర్థము. కాన సామాన్యముగా మిక్కిలివినయమునటించువారు దుర్జనులై యుందురని చెప్పవచ్చును.

ఈకుచరితులు తమభార్యలు మహాపతివ్రతలైనను, సంతానవతులైనను, సౌందర్యవతులైనను, సద్గుణవతులైనను, నరకునేయుక యాయమ్మల ననాదరణదృష్టితోఁజూచుచుందురు. వీరలు తమయుద్దేశమగునంతవఱకుఁ గడుప్రియులవలె నటించి పిమ్మట విషపూరితంబులగుకోరలుగలిగిన సర్పమువలెనాశనముఁజేయఁజెలరేఁగుచుందురు. ధైర్యమువీడి భయముకలవారై తమ్మునుగొనియాడుచువచ్చి శరణాగతుఁడగు నతిథినిఁగాని యభ్యాగతినిఁగాని యీకుచరితులు నిర్దయులై వారలఁ జంపనుంకించుచుందురు. అధికప్రసంగములేక యభిమానధనులైయుండు పెద్దమనుష్యుల నీచుర్మార్గులు మందులుఁగాభావించుచుందురు. సద్వ్రతమునందు శుచికలవారై యొకఁడుండుటఁగాంచి వానిని వీరు "అబ్బా! లేనిపోని యీదంభాచారములెందుకో! తెలియకున్న" దని యీసడించుచుఁ బక్కుమాగురు. శూరుని నిర్దయునిగాను, మునినిమూర్ఖునిగాను, బలవంతుని గర్వవంతునిగాను, మంచి

యుపన్యాసకుని వాచాటునిగాను, సద్విమర్శకుని ఠంథాన్వే
షణ తత్పరునిగాను, బరిగణించుచుందురు.

వీరలు నిష్కారణముగా గొప్పవారలను బీడించుచుం
దురు. కసవునీరుమొదలగువానిచేఁ బ్రతుకుచేఁపలనునిష్కా
రణముగా బోయవారు పీడించుటలేదా?

ఇట్లు నిష్కారణముగాఁ బెద్దలని పేరుఁగాంచిన వారి
సిఁ జిక్కులఁ జిక్కించుట కడుసన్యాయము. వీరలు యమగ
దానుగ్రహపాత్రులు కాఁగలరు.

ఈదుర్జనులు తమపని కొనసాఁగనియెడల నత్తజిప్రా
క్తన ఫలమిదియని తెలిసికొనక దైవమునుదూరుచుందురు.
ఇటుల దూఱుట" తుంటినిఁ గొట్టినపండ్లు విరిగిన"వను లోకో
క్తికిసరిపోవుచున్నది.వీరలు గురిగింజవలెఁ దమతప్పులఁ దా
ము తెలిసికొనక యితరుల తప్పులవెదకుచుందురు. ఈకుమతు
లకు దైవవశమునఁ గొంచెముచ్చత పదవిలభించెనేని"నీకనా
కేమిరా" యనిగర్వించి తమక్రిందివారలను నెక్కువగా వీర
లు వేధించుచుందురు. ఈకుచరితులు, దైవమునందును, రా
జునందును, జననీజనకులందును, మహాపతివ్రతయగు భార్య
యందును, సద్గురునందును విశ్వాసవిహీనులై వారినిఁ దృణీక
రించుచుందురు.

ఈదురాత్ములకు, విద్య, ధనము, బలము, నీమూఁడు
సుగుణములు మదోద్రేక కరములగుచున్నవి. ఇవియెసుమ
తులకు సాధుత్వమార్గదర్శకములు.

సుజనులేదేని యొకమంచికార్యమును జేయుచుండినని కుచరితులు దానినెట్లైన నాఁగింపవలె నను యుద్దేశముతో విశ్వప్రియత్నము లొనరించు చుందురు.ఇతరుడు గొప్పదశలో నున్నాఁడని వినిన సహించక యీదుర్మార్గులాదశనుండి వానినిఁ దొలఁగింపఁ జేయుటకుద్యమించు చుందురు. ఎదుటివారిపాప్రియ్య చక్కఁగా మండుచుడిన, దానిని జూడలేక తనపాప్రియ్యిలో నీళ్లుపోసికొనినాఁడట" యనులోకోక్తి వినలేదా?

ఈదుష్టులు లోకాపవాదకు భయపడరు. బొంకుటకుఁ గొంకరు. గురుదారలనైన నంటుటకుఁ జంకరు. సురాపానాదులఁ జేయుటకు శంకించరు. లోభత్వమునఁ గ్రోధమునఁ దగ్గియుండరు. కృతజ్ఞత యెట్టిదో యెఱుఁగరు. జూదమాడుటక తిశ్రద్ధకలవారు. వీరుచేయుపనుల వేఱువేఱుగాఁ జెప్పనేల? ఈ కుమతులకుఁ జేయఁదగని పనియెలేదు. వీరలు తేనెపూసిన కత్తులవలెఁ బ్రకాసించు చుందురు.వీరలు ప్రతివాఁడును, దమవలెనుండుటకుఁ బ్రయత్నములఁ జేయుచుందురు." తాఁజెడ్డ కోతివనమెల్లఁ జెఱచె" ననులోకోక్తి వినవె? ఈదుర్జనులుపైకి మేడిపండువలె మేలిమిగాఁ గానుపించినను లోపలఁ జూడ వారిశరీరమంతయు విషమయమై యుండును.పాములకుఁగోరలయందును, తలయందీఁగకును, తేలునకుఁ గొండియందును, దుర్జనులకు నిలువెల్లను విషము కలదని పెద్దలుచెప్పఁగ వినలేదా? మహాత్ములు విద్వాంసులైనను విడువఁ దగినవారలు, ఎ

టులనన? పాము మంచిమణిచేఁ బ్రకాశించు చున్నదైనను నది చెడ్డపురుగు కాఁబట్టి దానిని విడుచుచున్నాము కదా. ఈదుర్జనులకుఁ బరమున ఘోరనరకముతప్ప వేఱేదియును లేదు. ఇహమున నపకీర్తియుఁ గలదు.

తుండిలముగా దుష్టకర్మముల నొనరించినవారలు దుఃఖములను బొందఁగలరు. అట్లు పూర్వమందున దుఃఖములను బొందినవారును గలరు. వారిలో నొకనిఁ జూపించుచున్నాను.

తొల్లి రావణుఁడను రక్కసుఁడొక్కఁడు కలఁడు. ఈతఁడు మహాపరాక్రమశాలి. ఈతఁడు నిష్కారణముగా నితరులను బాధించుచుండెడివాఁడు. బలహీనులను వేధించియన్యాయముగా రాజ్యమును గ్రహించినవాఁడు. మహాత్ములతపమును బాడు చేసినవాఁడు. తనకు మిక్కిలి దగ్గఱచుట్టమును. నీతివిశారదుండునగుఁ గుబేరుని, దురహంకారముచేఁ దూలనాడినవాఁడు. నాతో సమానుఁడెక్కడలేఁడని నిక్కుచుండెడివాఁడు. పరదారలను జెఱఁబట్టుచుండెడివాఁడు. మహాపతివ్రతలఁ బాడుఁ జేయఁ బాటుపడుచుండెడివాఁడు. పరద్రవ్యమును బెల్లముతో సమానముగాఁ దినఁ జూచుచుండెడివాఁడు. వేయేల? ఈరావణాసురునితో సమానుఁడైన దుర్మార్గుఁడింకొకఁడు లేఁడు. ఈరావణాసురుఁడిట్టివాఁడు కాఁబట్టియే నలకూబరునిచేతను, బ్రహ్మచేతను శాపములఁ బొందెను. మఱి మంత్రులను, దనయనుజుఁడునగు విభీషణుఁడు త్రన్ను విడనాడె

ను. తుదకీదుర్మార్గములవలననే యారావణుఁడు శ్రీరాముల వారిచే మృతిఁజెందవలసివచ్చెను.

చూచితిరా! ఆరావణాసురుఁ డావిధముగా దుర్మార్గ కార్యముల నొనరించుటవలన నెకదా వాఁడావిధమగుహానిని బొందినది కాఁబట్టివిషవిరాజితమూర్తులైగర్వాలైన యీదు ర్మార్గుల మనము మనదరిఁ జేరనీయఁగూడదు. సంభాషణ సేయఁ గూడదు. "దుష్టందూరేచవర్జయేత్" తనఁగా దుర్మార్గునిదూరము నందె విడువవలయుననియర్థము. కాన మనమాకుమతులను దూరమునందెయుంచవలెను. మఱియువారితో నెక్కువ శత్రు త్వముననుండరాదు. మిత్రత్వముతో బొత్తుగానుండరాదు. ఆదుర్జనులతో మనకత్యంతావసరము కలిగినప్పుడు తాత్కా లిక స్నేహమాచరింపవలెను. ఎక్కువ చెలిమిఁ జేయఁగూడదు. చేసినఁదప్పక బాధకలుగఁగలదు. తమలపాకున సున్నమిసు మంత వేసిన బాగుండునుగాని యెక్కువవేసిన నాలుకబొక్కి కీడుగలుగఁజేయదా? కాన నెక్కువస్నేహము పనికిరాదు. ఈకుమతులతో సహవాసముచేసిన యెడల మనముకూడ వారి తోసములముకాఁగలము. కుజనసహవాసమువలన దోషము లలవడుననియు, సుజనసహవాసమువలన సుగుణములు కలు గునని యు నిశివఱకె చెప్పియుంటినిగదా. అదిగాక సుజనుల తోడఁ గలహముపెట్టుకొనుటయైనను మంచిదికాని చెడు గులతోఁజెలిమిఁజేయుటఁ జేటని మనయార్యులు నొక్కిచెప్పిరి. అఁగా దుర్జనమైత్రి యెంతమాత్రము మంచిదికాదని వారి

ముఖ్యాభిప్రాయము. కాన మనము దుర్మార్గగుణములున్న నవి విడిచిపెట్టి సన్మార్గమవలంబించి దుర్మార్గసంసర్గమును విడనాడి సన్మార్గులసహవాసముఁ జేసిజననుతులమగుదుండము.

క. తగునిదితగదని మొదలో
వగవక సాధులకుఁ బేద•వారలకెగ్గుల్
మొగిఁజేయు దుర్వినీతుల
కగు నని మిత్తాగమంబు•లైన భయంబుల్.

(భారతము.)

సత్ప్రవర్తనము.

మంచినడవడి కలిగియుండుటయె సత్ప్రవర్తనమనఁబడు.

ఈ సత్యప్రవర్తనగలిగినవారికిఁ బనులన్నియు ననుకూలించును. వీరితరులకు వంద్యులుగాఁగలరు. పరోపకారధురీణులునుగాఁగలరు. ఈ సత్ప్రవర్తకులకున్న సౌఖ్యము లొరులకుండవు. కాబట్టి ప్రతిమనుజుఁడును సత్ప్రవర్తనఁగలిగియుండవలెను.

లోకమునఁ బ్రతివాఁడును, తానుసద్గుణములుకలవాడనియు, దాఁజేయుపనులన్నియు సత్కార్యములనియు, దానుసత్ప్రవర్తకుఁడనియుఁ దలఁచుచుండును. కానియిదియసంగతము. ఎట్లన? దొంగ, తానుచేయు దొంగతనము మంచిదనిత

లఁచినపిమ్మటఁగదా వాఁడాచోరత్వమును జేయమొదలిడును.
ఇటుల దొంగతనముఁ జేయుటవానికంగీకారమైనటుల నితరుల
కుఁ గూడ సమ్మతముకాఁగలదా? కాదు. అటులనె చెడుగుపను
లఁజేయువారికిఁ జెడుగుపనులాదిష్టముండును. కాని సన్మార్గులకి
ష్టముండునా? ఉండదు. ఎవ్వరైననుదాము చేయుపని చెడ్డదైనను
మంచిదని తలఁచినఁగాని యాపనిని సాధించఁబ్రారంభించరు.
కాన లోకమునఁ బ్రతివాఁడును తానుమంచివాఁడని తలఁచు
ట స్వాభావికముగా గ్రహియింపఁదగియున్నది. అటులైనమన
మిఁక సత్ప్రవర్తకులను,దుష్ప్రవర్తకులను దెలిసికొని వారినిఁ
దగునటులగౌరవించుటను గుర్తెఱుఁగవలసియున్నది.

దుర్జనులు, వారిగుణములను శీర్షిక క్రింద దుష్ప్రవర్తకు
లవిషయముఁ జక్కఁగాదెలియబరచియుంటిని. కాననిఁకసత్ప్ర
వర్తకులెటువంటివారలో గనుగొందము.

ఈసత్ప్రవర్తకులితరులయందుఁ గారుణ్యము వహించిత
మకుఁజేతనైనంత వఱకు మేలులఁ గూర్చుచుందురు. వీరలొ
కరిపై నిష్కారణముగా శత్రుత్వమును బూనరు. సత్కార్య
ములకంతరాయములను వీరు గలిగించరు. వీరుపక్షపాతాసూ
యాభావములతో నుండరు. వీరు శాంతమునుదాల్చి యుందు
రు. వీరలు తమకున్నకలిమితో యోగ్యులకు దానముఁజేయు
చుందురు. వీరలు తమవర్ణమునకుఁ దగినధర్మములనె యాచ
రించుచుండెదరు. వీరలసత్యమాడుట కుంకించరు. జారత్వచో
రత్వాద్యసత్కార్యముల యందుఁబ్రవేశించరు. వీరలుసజ్జనులఁ

బీడించువారలను వేధించఁజూచుచుందురు. వీరు గృహకలహ ములతో నుండరు. సాధుజనులయందును, బీదవారలయందును బ్రీతిగానుండుదురు. భగవంతుని యందును, రాజులయందును, దల్లి,తండ్రి, గురువు మొదలగు శ్రేష్ఠులయందు వినయముగా నుండుదురు. కొలఁదివారని విచారించక వారియోగ్యతనుబట్టి యీసత్ప్రవర్తకులు వారితోఁజక్కఁగా నుండుదురు. వీరలె సత్ప్రవర్తకులు,వీరశేషసౌఖ్యముల ననుభవించి యిహలోక మువిడనాడినను వీరిపవిత్ర చారిత్రములు మాత్రము శాశ్వ తములై జనులకుసంతోషము కలిగించుచుండును.

ఇట్లు సత్ప్రవర్తనఁ గలిగిప్రసిద్ధిఁ జెందినవారలు మన పూర్వులలోఁ జాలమందికలరు. వారిలో నొకనినిజెప్పెద.

మున్ను దశరథుని కుమారుఁడగు శ్రీరాముఁడు, మం త్రులతోడను, పండితముని బృందముతోడను, నిండి నిబిడీకృ తమైయున్న పేరోలగంబునకుఁ బ్రతిదినమువచ్చి జనులయొక్క కష్టసుఖముల విచారించుచుండెడివాఁడు. ఇటులఁగొలఁదికాల మైనతరువాత నొకనాఁడీతఁడు తనరాజ్యమునందుండెడి జనుల నుబరామర్శించి వారుకష్టములు లేనివారుగాఁనుంటదెలిసికొనిసం తోషింపనెంచి తనయనుజుఁడగులక్ష్మణునిఁబిలిచి"లక్ష్మణా! నీవు మొగసాలలోనికిఁబోయి యెవరయిననునాతోఁదమకష్టవిషయ ములను జెప్పఁదలఁచుకొని వచ్చినవారలు కలరేమొా కనుగొని వారిని నీవెంటఁదీసికొని రమ్మ"నెను. అంతట నాలక్ష్మణుఁడ టులఁజేయ బహిర్ద్వారపుఁలోనికిఁ జనెను. అత్తఱిని దమక

ష్టములఁజెప్పుకొందమనివచ్చిన జనులులేరుకాని యొకకుక్క
మాత్రము తననెత్తి నుండి నెత్తురుఁ గార్చుచుభోరున నేడ్చు
చువచ్చి యుండెను. దానినిలక్ష్మణుఁడుచూచి "ఏమి; నీతలప
లపగిలినాదని కారుణ్యముతో నడిగెను. కానియాభషక మా
తనితో "దిక్కులేనివారికెల్ల దిక్కైన యారాజచంద్రునితో
నాసంగతినిజెప్పెదను. కాని నీకుఁజెల్ప"నని వచించెను. అంత
లక్ష్మణుఁడు "మంచిద"ని కొలువులోనున్న తనయన్న సన్నిధిక
రిగి "స్వామీ; మీయాజ్ఞను సాకముగా వాకిటిలోనికిఁ జనివి
చారించితిని. అచటమాయేలిక వలన మేము సుఖముగానున్నా
మని వచించుజనులుతప్ప నితరులెవరును గానరారు. కానియొ
కశ్వానము మాత్రమేడ్చుచు వాకిటనిలువఁబడియున్నది. ఏ
మిసంగతియని దానినడిగితిని. కాని యది మీకుఁదప్ప నితరుల
కుఁ దనసంగతిఁజెప్పనని చెప్పినది. తరువాత దేవర యాజ్ఞ"య
ని వినయపూర్వకముగాఁ బల్కెను. అంతనా రాముఁడాతనితో
వెంటనేదానిఁ బ్రవేశపెట్టుమని యనెను. అంతట లక్ష్మణుఁడు
మరలనేగి యాకౌలేయకముతో నిన్నుఁబిలిచికొని రమ్మనిదే
వరయాజ్ఞయైన దనిచెప్పెను. అంతట నది "ఏమీ? నన్నురమ్మ
నెనా? భూదేవతలును, మునులునుండెడి గొప్పసభకు రమ్మని
పిలుచుటేమి చతురత్వము"అని వాక్రుచ్చెను. దానిని విని
యాలక్ష్మణుఁడు తనయన్నకుఁ దెలియఁబఱచెను. అంతనా శ్రీ
రాముఁడు తానెవచ్చి యాకుక్కనుజూచి "ఏమిసంగతి"యని
యడిగెను. అంతనది "రామచంద్రా! నీవు బలిష్ఠులగువారు

లకన్న నుమతనెక్కువగా నాదరించితివి. సతతము నీధ్యాన
ములోనుండెడి వామదేవాది మహర్షులతో సమానముగాఁ బ
క్షికిఁగూడ మోక్షమొసఁగితివి. నీసోదరుఁడగు భరతునికన్న
బడవలవడుపు గుహునికుశలమును ముందుగా నారసితివి. గొ
ప్పవారలిడువిందుతో సమానముగా శబరిభక్తితో నిచ్చినయెం
గిలిపండ్లను మక్కువతో మెక్కితివి. పితాజ్ఞనుబరిపాలించితివి.
గురునరాదులయందెక్కువ భక్తితోనుంటివి. ధైర్యసాహస
ములతో లోకమునుపీడించు వారినినుక్కడఁగించితివి. శిష్టులర
క్షించితివి. జనులను ధర్మముగా సుఖముగాఁ బరిపాలించుచుం
టివి. ఆహా! ఏమినీసద్భావము, నీకరుణాళుత్వము, నిన్నునుతిం
పనేనుశక్తురాలనుకాను. నేఁడునిన్నుఁజూచుటవలన నేధన్యు
రాలనైతిని దుర్జనశిక్షఁజేయుటకై యీవిధముగా జన్మించితి
వి. కాన నావిన్నపమాలకింపుము. నేనీపురియందాఁ జిరకాలము
నుండియు నితరులకపకారము నొనరించకసంచరించుచుంటిని.
నేఁటిదినమున నొకభిక్షుకుఁడు నన్నుఁగ్రోధముతో నాశిరము
పగులునటులఁ గొట్టెను. కానదయచేసి విచారణఁజేయు"మని
విన్నవించుకొనెను. అంతటరాముఁడు వెంటనేభటులచే నాభి
క్షుకునిఁబిలిపించి "దీనినేలఁగొట్టితి"వని ప్రశ్నించెను. దానికాభి
క్షుకుఁడు "అయ్యా! నేనూరూరనింటింటఁ దిరిగితిరిగియలసి ఇం
టికివచ్చుసమయమున నిదిదారికడ్డముగా నుండి కదలకపోవుట
వలనఁ గొట్టితిని. కాన నీకు విూయిష్టమువచ్చినట్లు దండించవ
చ్చు"నని యుత్తరమొసఁగెను. తరువాత రాముఁడాతనిసభవా

డించనాలోచించుచుండఁగా నీశ్వానము "రామచంద్రా! కాలాంజనమనెడి పర్వతముననుండెడి దేవాలయమును బాలింపఁబంపుము, ఈదండనము చాలు"ననితన యభిప్రాయమునిచ్చెను. అంతట రాముఁడటులనొనరించి యాభిక్షకమును సంతోషింపఁజేసెను.

చూచితిరా! ఆశ్రీరాముఁడు మునులయందును, బండితులయందును, గొప్పవారలయందునె కాకపక్షులయందు, నుడుతలయందు, కుక్కలయందును గూడఁదన యవ్యాజప్రేమయును, దయాళుత్వమును గనఁబఱచెనుకదా. దానివలననె యిప్పటికి మనవారలాశ్రీరాముని సత్ప్రవర్తకుఁడని తలఁచుటయెకాక పరాత్పరునిగా భావించుచున్నారు. కావునఁ బైనఁ దెలిపిన విధమున సత్ప్రవర్తన వలన ననేక లాభములు కలుగును. కాబట్టిమనము సత్ప్రవర్తనఁగలిగి లోకముచే సన్నుతినిఁబొందుటకుంకించుదము.

క. పలుకఁడసత్యము దూఱం
బలుకఁడు బెట్టిదముఁ గాఁగఁబలుకఁడు వాదం
బులకుఁజోరఁడు వాణియనం
గలవాకిలి యట్టిబుధుఁడుఁగప్పంజాలున్.

(భారతము.)

ఆరోగ్యము

—:—:—

ఆరోగ్యమన రోగములేకుండ నుండుటయె.

ఇదిజంగమముల కత్యవసరము. ఈయారోగ్యమె మనుజుని రంజింపఁజేయుచున్నది. ఇదియె ప్రతికార్యమునకుఁ బ్రోత్సాహకరమైనది. ఇదియెయాముష్మికంబునకుముఖ్యోప కరణంబు. "శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధన"మ్మని వినియుండ లేదా? ఇదియె యనర్థ ప్రతిక్రియాకారకంబు, ఇదియే దీర్ఘాయుః ప్రదంబు. ఇట్టియారోగ్యము లేనివాఁడు బ్రతికియుఁ జచ్చిన వాఁడే.

అనారోగ్యము, సకలధర్మప్రతిబంధకంబు. కానఁ బ్రతిమనుజునకుఁ బ్రతిపశువున కారోగ్యంబవసరంబు.

ఈయారోగ్యము కలిగియుండుటకుఁ గతిపయమార్గము లవలంబింపవలెను. ఆమార్గములేవి యనిన? సూర్యోదయాత్పూర్వమె నిద్రనుండి మేల్కాంచుట. దంతధావనాది కృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని ప్రవహించెడి నదిలోఁగాని పరిశుభ్రమగుజలమునఁగాని చక్కఁగా జలకమాడుట. జాముపైన రెండుజాములలోఁగా నిరపాయములగు వ్యంజనములతో నాతిమాత్రముగా, నన్నమును భుజించుట. విమలజలమును నెల్లప్పుడు త్రాగుట. పరిశుద్ధమగు గాలినిఁబీల్చుట. చిరిపితిండిఁదినకుండ నుండుట, తనదార్ఢ్యమునకుఁ దగినట్టుగా వ్యాయామంబొన

ట. కోపము, మనోవ్యాకులత లోనగువానిని చేర్చకుండనుం డుట. మత్తుపదార్థములను బుచ్చుకొనకుండ నుండుట. మల మూత్రాదుల నడ్డగించకుండుట. దుర్వ్యాపారములు లేక యుండుట. మితసంభోగము కలిగియుండుట. రాత్రియందుజా మునకుఁ బోఁగా భోజనముచేయుట. దినమున కాఱుగంటలు మా త్రము మంచిగాలివచ్చు కిటికీలను దెఱచి నిర్మలమగు గృహ మున శయనించుట లోనగునవి.

ఈమార్గమునను మనము నియమముగా సంచరించవ లెను. అటుల చేసిన మనమారోగ్యభాగ్యమును బొందఁగలము. ఇటఁ జెప్పిన మార్గముల నవలంబింపక పోతిమేని మనము రోగులము కాఁగలము. ఆరోగ్యములను రూపుమాపుట కౌషధ ములున్నవి కాని యీమార్గములకు భిన్నముగానడచి రోగులమే లకావలయును? "అడుసుఁ ద్రొక్క నేల, కాలుఁ గడుగ నేల."

కాఁబట్టి యీయారోగ్య మార్గముననె నడచిబలవంతు లమగుదము. ఇటుల నారోగ్యమార్గమున నడచినను దైవ వశమున నప్పుడప్పుడు కొన్నిరోగములు వచ్చుచుండును. వా నికిఁదగిన చికిత్సలను మనవారింతకుఁ బూర్వమె యేర్పాటు చేసిరి.

ఆయారోగ్య విషయిక చికిత్సలు గలదాని నాయుర్వేద మనియు నెదరు. ఈయాయుర్వేదమును దొలుతఁ గమలాసనుండు దక్షప్రజాపతికిని, దక్షప్రజాపతి, సూర్యపుత్రులగు నశ్వినీదేవ తలకును, వీరు సహస్రాక్షునకును, ఈయన యాత్రేయాదిమ

హాగ్నులకుపదేశించెను. పిమ్మట నీయాయుర్వేదము ధన్వంతరి, శుశ్రుత, అగ్నివేశ, చరకాదిపారంపర్యగా నుపదేశింపఁబడు చు వృద్ధి చేయఁబడుచుండెను,

ఈపైఁజెప్పినవారలందఱు వైద్యగ్రంథములను రచించి లోకోపకారకులైరి. ఈగ్రంథములలో మిక్కిలిపన్నికెక్కినవి చరక శుశ్రుత మహామునులవలన రచింపఁబడిన చరకసంహిత శుశ్రుతసంహితయను కబ్బములుమాత్రమే. అందున మొదటిది చరకసంహిత. ఇది 8 భాగములుకలదై యున్నది.ఇయ్యది కాయ చికిత్సలఁజక్కఁగాఁ దెలియఁబరచును. ఈ విషయమునదిది యె యుత్తమము. రెండవదియగు శుశ్రుతసంహితయు 8 భాగములుకలదై యున్నది. ఇది శస్త్రచికిత్సలంగుఱించిమిక్కిలి చక్కఁగాఁ దెలియఁబరచుటయందుఁబేరెక్కియున్నది. శస్త్రచికిత్సల (సర్జరి) విషయమై తెలియఁబఱచుటయం దుత్తమోత్తమిదియె. ఇటులనిప్పటిపాశ్చాత్యులు గూడ గొనియాడియు న్నారు. మఱియు వారు మనగ్రంథములలో వచించిన వైద్యము నుగొంతవఱకుఁ జేయుచున్నారనిచెప్పవచ్చు. అరేబియావారు మనయార్యులేర్పఱచిన యాయుర్వేదమార్గముననుసరించియుఁ గొన్నిగ్రంథములభాషాంతరీకరణముఁ జేసికొనియు "యూనాని" యనుపేరనౌషధములవాడుచున్నారు. ఇటులనె మనయాయుర్వేదమును సమస్తజనులు గొనియాడియున్నారు. కానమనము మనయాయుర్వేదమతరీతిగానె ప్రవర్తించి యారోగ్యవంతులమగుదము.

ఆరోగ్యముతో సమానమైన భాగ్యమింకొకటి లేదు. మన మారోగ్యముగా నుండుటకుఁ గొన్ని మార్గము లిదివఱకె చెప్పఁబడి యున్నవి. వానినన్నిఁటిని మనమాచరించుచుండవలయు. "రాకున్నది రాక మానదు. కానున్నది కాక మాన"దని యారోగ్యవిషయమున విచారించఁగూడదు. అనేకభంగుల నారోగ్యముగా నుండవలెను. ఆరోగ్యమార్గములకు మనము వ్యతిరేకముగా నడచితిమేనిఁ దప్పక కీడుఁబొందఁగలము.

ఆరోగ్యమార్గములకు భిన్నముగా నడచి కీడుఁ బొందినవారిలలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను విచిత్రవీర్యుఁడనువాఁడు శంతన మహారాజునకు రెండవకుమారుఁడై నెగడుచుండెడివాఁడు. ఇతఁడు తనయన్నయగు భీష్మాచార్యుల సహాయమునఁ గాశీరాజదుహితలగు నంబికాంబాలికలను నిరువురు పూఁబోఁడులను వివాహమాడెను. ఆ నెలఁతలయందు మిక్కిలి మక్కువగా నుండెడివాఁడు. ఈలలనలిద్దరు తనతోడఁ గాపురముఁ జేయ మొదలిడిన తోడనె యఖండంబగు రాజ్యంబునందలి విశేషంబుల విచారించుట మానివైచెను. జనుల సుఖదుఃఖములఁ గాంచకుండెను. వేయేల? సర్వవ్యాపారముల విడనాడి యెల్లప్పుడు సుందరాంగులతో మనోభిరామంబులగు మిద్దెలయందును, చిలుకలు, కోకిలలు, నెమిలులు వానియొక్క సుస్వరములతో నిండుకొనియుండెడి మంచితోటలయందును. మఱియు మంచిచోటులయందును విహరించుచుండెడివాఁడు. ఈవిధముగా నితరవ్యాపారముల విడనాడి యా

యంగనలతో నెల్లప్పుడు రమించుటవలనఁ గ్రమక్రమముగా శుష్కించి చిన్నతనములోనె క్షయవ్యాధి బాధితుఁడై యమపురికిఁ జనెను.

కంటిరా! అవిచిత్రవీర్యుఁడారోగ్యవిధ్వంసకమగునమిత రతివలనఁగాదె యటులఁ జిన్నతనములో నేమృతిఁ జెందినది. కాబట్టి యెవరైన నిదివఱకుఁ దెల్పఁబడిన యారోగ్యమార్గములనుసంచరించిన సుఖభాగులగుదురు. కావున మనమారోగ్యమార్గములను సంచరించుచు సుఖులమైపూర్ణాయుష్యము కలిగిన వారమైయుండుటకుఁ బ్రియత్నింతము. మనయాయుర్వేదీయౌషధములనె వాడుచుందము. మఱియు నేవిధముననైన నయారోగ్యముగానుందుదము.

క. యోగ్యులు బల్కుదురెప్పుడ
నారోగ్యము భాగ్యమె యటంచుఁ గూర్మిగ నేరో
రోగ్య విహీనులో వారలు
రోభాగ్యాదుల దూరులౌచుఁ బోదురు సఖుఁడా!

సంస్కృతభాష

వ్యాకరణాదులచేఁ జక్కఁగా సంస్కరింపఁబడిన భాష సంస్కృతభాషయనఁబడు. భాషయన జనులు పరస్పరము తమతమ మనోభావముల నెఱిఁగించుకొనుట యె.

ఈజగమునను౦డు భాషలకన్నిటికి నిదియె మూలము. అనఁగా నేభాషయైనను దీనిననుసరించియే యుండును. కాబట్టియె లోకజ్ఞానులీభాష కాదిభాషయని పేరిడిరి. ఈయాదిభాష, ప్రాకృతము, సంస్కృతమను నామధేయములతో రెండువిధములై యొప్పారు చుండును.

ప్రాకృతమన సరస్వతీదేవి బాల్యమునఁదొట్రుపాటుగ మాటలాడినది. ఇదియాఱువిధములై యుండును దీనిని నాటకాదులయందునీచపాత్రులకుపయోగించు చుందురు. ఈ ప్రాకృతమునకుఁ దగినవ్యాకరణశాస్త్రమును వాల్మీకి మహర్షిరచించెను.

ఇఁక సంస్కృతమన సలక్షణముగా లక్షణగ్రంథములచే సంస్కరింపఁబడినదని యిదివఱకె చెప్పితినిగదా. ఇది సర్వజనులకుపయోగించును. ప్రాకృతమంతగా నుపయోగములో లేదు. కాన దానినివిడిచి యుపయోగమెక్కువగాఁగలిగిన సంస్కృతవిషయమై మహర్షితరులను ప్రకృతము ప్రసిద్ధినిబొంది యున్నగ్రంథనిర్మాతలను గొందఱినిమాత్రము గైకొని సంగ్రహముగాఁ దెలిసికొందము.

మన మత నీతి జ్ఞాన చారిత్రముల కాటపట్టగు వేదములపౌరుషేయములై సుస్వరయుక్తములై యీసంస్కృతభాషయందె ప్రకాశమానము లగుచున్నవి. ఈవేదములు శ్లోకరూపములుగా నుండవు. ఇవి హిందువులకుఁ బ్రబలప్రమాణములును, బూజ్యములు నగుచున్నవి.

వాల్మీకి ఈవైదికభాష నక్కడక్కడననుకరించుచుఁ జాతురిగా లౌకికభాషను జొన్పుచునీగీర్వాణమందునఁ గొత్తగాఁబద్యకవనంబుఁబన్ని భగవదవతారమగు శ్రీరాముని సచ్చారిత్రమును రామాయణమను పేరిట సరసముగా రచించినసంస్కృతంబునఁ బద్యకవనంబునఁ దామార్గదర్శియని జనికరముచేఁ గొనియాడఁబడెను.

ఇతనితరువాత వేదములు సంగ్రహముగాఁ దెలిపినమతనీతిజ్ఞానరాజకీయ విషయముల వివరించుచు శాసనములుగా ధర్మశాస్త్రములను, మనుపరాశరాది మహానుభావులేర్పాటు చేసి లోకోపకారధురీణులై ప్రసిద్ధికెక్కిరి. ఈస్మృతులలోనికి నుత్తమము మనుస్మృతియె. కాని యీకలియుగంబునఁ బరాశరస్మృతియె జనులకుఁబ్రమాణమని వివేకధురీణులు చెప్పిరి. కాఁబట్టి మనకుఁ బ్రమాణగ్రంధము పరాశరస్మృతియె. ప్రస్తుతము మనలనుబరిపాలించు నీహూణప్రభువులును, మనువుచే రచింపఁబడిన మనుస్మృతిని, నింకనితరమహర్షులచే రచింపఁబడిన స్మృతులను, దమయాంగ్లేయభాషలోనికి భాషాంతరీకరణముఁజేసికొని "ఇండియన్ పినల్ కోడ్"అను మొదలగు పేరులఁబెట్టి(లాబుక్సు) శిక్షాస్మృతులనేర్పాటుఁ జేసిరి. వేదముల తరువాత మనుస్మృతిమొదలగు ధర్మశాస్త్రము లన్నియు హిందువులకుఁ బరమప్రమాణము లనియు, నందలిధర్మములాచరణీయములనియుఁ దెలిసికొనవలయును.

వీరి తరువాతఁబరాశర పుత్త్రుండగు వ్యాసుండష్టాదశ పురాణములను, సకలధర్మాదర్శంబును బంచమవేదంబును నగుభారతంబును రచియించి నిలింపభాషయందున రెండవకవి యని ప్రఖ్యాతిఁగొనెను. ఈపురాణము లందనేక చరిత్రలభిజ్ఞులకు మనోజ్ఞములై యొప్పుచుండును. వీనియందు ధర్మములు వివరముగాఁ జెప్పఁబడును. కానసివియును హిందువులకు గౌరవార్హములు.

ఇంతవఱకు లక్షణగ్రంధములు లేకపోయినను బైవారాది కవియగువాల్మీకి మహర్షిననుసరించి వ్రాసిరి. క్రీస్తు పుట్టుటకుఁబూర్వము 12వ శతాబ్దమందున్న పాణినిమహర్షి యీశ్వరానుగ్రహమునఁ బదునాలుగు సూత్రములఁబొంది వానికిఁ దానునాలుగువేల సూత్రముల నైపుణిగా రచించి"యష్టాధ్యాయి"యను పేర నొకగ్రంధమును బ్రకటించెను.

తిదుపరి వరరుచియను మహానుభావుఁ డాపాణిని మహర్షి చేసిన నాలుగువేల సూత్రము లీసంస్కృతభాషను సంస్కరింపఁజాలకపోవుటఁగాంచి తానువార్తికములను గొన్నిరచించి భాషోద్ధారకుఁడై లోకభూషితుఁ డాయెను.

ఇతని తరువాత క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వము 2వ శతాబ్దమందున్న పతంజలియను మహాముని యాపాణిని మహర్షి రచించిన నాలుగువేలసూత్రములను, వరరుచిప్రణీత వార్తికములను, గైకొని వానికి భాష్యమొనరించి లోకకృతజ్ఞతా పాత్రుఁడయ్యెను.

సూత్రకారుఁడగు పాణినిమహర్షియు, వార్తికకారుఁ డగు వరరుచియు, భాష్యకారుఁడగు పతంజలియు వీరుముగ్గురు చేరి లక్షణగ్రంథ మొకదానిని రచించి సంస్కృతమును నియమబద్ధముగా నొనరించిరి. ఈముగ్గురునుజేరి లక్షణగ్రంథ మేర్పఱచిరికాన వీరికిమునిత్రయమని పేరువచ్చినది. అన్నిబాసలకు మూలమగు నీయాదిభాషకు సరసముగా వ్యాకరణాబానర్చిన నీమహానీయులయొక్క పాండితీసైదగ్ధ్య మొంతగొనియాడినను దక్కువయొకదా.

మఱియుఁ గాత్యాయనుఁడను నొకమహర్షి కూడఁగొన్ని సూత్రముల రచించి భాష కుపకార మొనరించి వాసిఁగాంచెను.

మహాశయులగు నీనలువుర సూత్రభాష్యముల ననుసరించిపండిత ప్రకాండులు కొందఱు వృత్తులను రచించిరి. ఈవృత్తులకు మఱికొందఱు సుధీవరులు వ్యాఖ్యానముల నొనరించిరి. మహర్షికృతసూత్ర వార్తికభాష్యములకు వృత్తులరచించినవారియందును, వృత్తులకు వ్యాఖ్యానముల నొనరించిన వారియందును భట్టోజిదీక్షితుఁడు కడుప్రసిద్ధుఁడై యున్నవాఁడు. ఈయన పాండిత్యాతిశయ మనిర్వచనీయము. ఈతని గ్రంథబోధకతాశక్తి నిరుపమానము. ఈమహానుభావుని నామునిత్రయముతో సమానునిగా లెక్కించవచ్చును. ఈతఁడు రచించినసిద్ధాంత కౌముదియనునది సుబోధకమై సుతిపాత్రమగుచుండును.

అద్వైతమతావలంబుఁడును, సారస్వత బ్రాహ్మణుఁడునునగు శ్రీకాళిదాసు క్రీస్తుపుట్టుటకుఁ బూర్వము 56వ సం

వత్సరమునందున్నవాఁడు. ఈకవి, రఘువంశ కుమారసంభవ, మేఘసందేశ, ఋతుసంహారములను కావ్యములను, శాకుంతల, విక్రమోర్వశీయ, మాళవికాగ్నిమిత్రములను నాటకములను మనోభిరామముగా రచించి రాజాదరణాబుగలిగి లోకప్రసిద్ధుఁడయ్యెను. ఈమహాకవి గొప్పగొప్ప పండితులచే మెచ్చుకొనఁబడినవాఁడు. ఈకవి రచించిననాటకములు, కావ్యములు, నవరసమిశ్రములై క్రమతమములై పాఠకులకు లోకజ్ఞానోపేతాభిరుచిఁ గలిగించుచుండును. ఈకవి యుపమాలంకారముల నుప్రయోగించుటయందుఁ గడుచతురిమ కలవాఁడు. ఇతఁడు చేసినగ్రంథములు, పైనఁదెలిపినవె కాక యింకనున్నవని కొందఱు చెప్పుదురు. కవులలోనికి నితఁడెయుత్తముఁడని చెప్పనొప్పు.

ఇతని తరువాతబ్రాహ్మణోత్తముండగు దత్తకునిఁ బుత్త్రుఁడగు మాఘమహాకవి శిశుపాలవధమహాకావ్యంబును రచించి దిగ్దిగంతంబున సద్యశమును సంపాదించెను. ఈశిశుపాలవధమహాకావ్యము 20 సర్గలుకలది. ఈకావ్యమందున భాగవతకథకలదు. ఈతనికవిత్వమతిపటువై నానాలంకారశోభితమై శ్రవణానందముఁ జేయుచుండును. ఈకావ్యమందున 9 సర్గలు చక్కఁగాఁ జదివినవారికి సమస్తశబ్దములు తెలిసియుండుననుటయె. కావ్యములన్నిఁటిలో నీకావ్యమె మిన్నయని యెన్నిరి.

ఇతని తరువాత శిష్టాచారకర్మరతుఁడును, శ్రీకంఠపదాంకితుఁడును, పదవాక్యప్రమాణజ్ఞుండును, నగుభవభూతి మహాణ

భాషించు చుందురు. ఇట్టియనర్ఘమగు నాదిభాషను మనమె క్కువగా నభివృద్ధిఁజేయ వలయును. సంస్కృతపండితులను స న్మానించుచుండవలెను.అటులఁజేసిన మనముగూడ నభివృద్ధికి రాఁగలము. మనకీర్తియుఁగూడ నాచంద్రార్కముగా నుం డఁగలదు.

అమూల్యంబగు నీగీర్వాణంబును వృద్ధిఁజేసితాము విద్వాంసులై విద్యావంతుల గౌరవించి శాశ్వతంబగు సద్యశ మార్జించినవారు పూర్వులలోఁగలరు.వారిలో నిద్దఱిని జూపిం చు చున్నాను.

విక్రమార్క మహారాజు పరోపకారకుఁడై విద్వాం సుఁడై విచక్షణదక్షుఁడై సంస్కృతమాహాత్మ్యంబెఱింగి దా నిని వృద్ధిం జేయందలంచి ధన్వంతర్యాదినవకవీశ్వరులను దన యొక్క యాస్థానమందునిచికొని వారినిఁబోషణఁ జేయుచు విశేషసన్మాన మొనరించుచు వారిచే సరసగ్రంథములను ర చింపఁజేసి యాగ్రంథములకుఁ దగినటుల బహూకరించి ధీవ రులనామోద సాగరమగ్నులనుగాఁజేసి యితరులకుఁ బ్రోత్సా హమొనరించుచు ననేకభంగుల నీయాదిభాష నభివృద్ధిఁ జేసి శాశ్వతకీర్తి గడించెను.

అట్లనెభోజమహారాజును దనయొక్క యాస్థానమందు గొప్పపండితుల నుంచుకొని వారినిబోషించుచు సంస్కృతం బునఁ గవిత్వముఁజెప్పువాఁడు నాచే బహుమానముఁ బడ యుఁగలఁడని ప్రకటించి యావిధముననె తనదగ్గఱకు దూర

దేశములనుండి పండితులువచ్చి సరసకవనంబుసెప్పిన వారిని మెచ్చుకొని విశేషముగా గౌరవించి ధనమిచ్చి నిజరాజధాని యగు ధారానగరమునందె వారిని నివాసముగలవారినిగా నొనరించుచుండెడివాఁడు. ఇట్లీరాజు చేయుటవలనఁ గడజాతి వాఁడును సంస్కృతభాషను గవనముఁజెప్పఁ గలవాఁడయ్యెను. ఆసమయమున నీదేవభాష దేశభాషగా మాఱినదని చెప్పవచ్చు. ఈవిధముగాఁ దనరాజ్యమంతయు నుండుట వలన మనమున నానందమందుచుండెను. తాను విద్యావంతుఁడగుటవలన సరస్వతీకంఠాభరణమను గొప్పయలంకారగ్రంథమును, రామాయణచంపువును రచించి గీర్వాణము నభివృద్ధిఁ జేయుచు లోకసంస్తవనీయుఁడాయెను.

చూచితిరా! ఆవిక్రమార్క మహారాజు ధన్వంతర్యాది కవీశ్వరులను గౌరవించుటవలననె కదా లోకోపకారకారకగ్రంథములుబయలువెడలినవి. అవివెడలుటవలననెకదా యామహారాజుకీర్తి దిగంతముల వ్యాపించఁగలిగెను. మఱియు భోజమహారాజు పండితులగౌరవించి వారిచేగ్రంథముల రచింపఁజేయుటయె కాక తానొకగొప్పయలంకార గ్రంథమును, శ్లాఘ్యపద్యగద్య చంపువును రచించుటవలననె కదా యామహారాజు నిప్పటికి జనులు కీర్తించుచున్నారు. కాఁబట్టి మనము సదసద్విమర్శనసాధన భూతంబును, యోగవేదాంత వైద్యవిద్యాప్రాద్యంబును, నగుసంస్కృతసాహిత్యమందుసాహిత్యమును సంపాదించి పండితప్రకాండుల సత్కరించుచు న

శకము 730 వ ప్రాంతమునఁగలఁడు. ఈతఁడు మహాకవియై మాలతీమాధవము, మహావీరచరితము, ఉత్తరరామచరితము లను మూఁడునాటకములను రచించెను. అందున నుత్తరరామ చరితము కడుసొగసని కోవిదు లనెదరు. ఈమహాకవి రచించిన నాటకములన్నియు నీతియుతములై శ్రోత్రపేయములై తన రారుచుండును.

ఇతనితరువాత మురారియను మహాకవి యనర్ఘరాఘ వమనుపేరిట నొకనాటకమును రచించెను. ఈనాటకము, శబ్ద శాస్త్రనిపుణులకును, నిఘంట్వాది పరిశోధకులకును, గ్రాహ్య మగుచదిగానుండి శ్రీరామచరితోపేతమై నయయుతమై చదువరుల కింపునింపుచుండును.

ఇతని తరువాత బహుకాలమునకు మల్లినాథుఁడను మహాపండితుఁడు కోలచలవంశమునందు జనించిచతుష్షష్టి కలావిశారదుఁడై పంచకావ్యంబులకును, శ్రీహర్షకృతనైషధ మహాకావ్యంబునకును, మఱియుఁగొన్ని నాటకములకుఁ గించి ద్జ్ఞబోధకంబగు సులభశైలిని వ్యాఖ్యానముల రచించి కవిభా వములఁ జక్కఁగాఁదెలియఁ బఱచుచు "మహామహోపాధ్యా య"బిరుదమును విద్వాంసులచేఁగొని సంస్కృతవాఙ్మయ విమర్శకులకెల్ల వంద నీయుఁడై వన్నెకెక్కెను.

హూణశకము 1550 వ సంవత్సరమున విశ్వవిద్యావి యగు రంగరాజ మఖి కప్పయ్యదీక్షితుఁడను సుధీవరుఁడుద్భ వమంది దురాచారముల నాశన మొనరించుచు నద్వైతమత

రతుఁడై శివభక్తశిఖామణియై నిరుపమాన పాండితుఁడై వివిధ శాస్త్రగ్రంథములను రచించి ప్రఖ్యాతికెక్కెను. అందునఁ గొన్నిగ్రంథముల పేరుల నుదాహరించెదను. శివకర్ణామృతము, బ్రహ్మతర్కస్తవము, వరదరాజస్తవము, సిద్ధాంతలేశసంగ్రహము, విధిరసాయనసుఖోపజీవిని, వృత్తివార్త్తికము, భారత తాత్పర్యసంగ్రహము. శబ్దప్రకాశము, చిత్రమీమాంస, కువలయానందము, రసికజనరంజని, మొదలగునవి. ఆగ్రంథసమూహమున నుండు కువలయానందము ప్రస్తుతమెక్కువగా నాలంకారికులకుపకార మొనర్చుచున్నది. రసికజనరంజని దీని టీకయని తెలిసి కొనుఁడు.

ఇంకను నీసంస్కృతంబునఁ గవులనేకులు సుప్రసిద్ధులు కలరు. వారు రచించిన గ్రంథసముదాయమును గలదు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిని విడిచిపెట్టితిని.

ఈసంస్కృతమున షట్ఛాస్త్రములును గలవు. ఈసంస్కృతగ్రంథముల వలననే మనపూర్వులాకాశవిమానములను, నణిమాద్యష్టాంగసిద్ధులను, దూరదృష్టి మొదలగు వానిని గని పెట్టిరి. మఱియుఁ బరకాయప్రవేశాదుల నొనరించిరి. వేయేల? సమస్తకార్యము లీసంస్కృతగ్రంథసముదాయము వలనన నెఱవేర్చుచుండిరి. భూగోళఖగోళ విషయముల విశదీకరించునది యిదియె. జగమునంతే వ్యాపించియున్నదియు నిదియె. ఇదియె మనకాధారము. ఈమాదిరి [illegible] తర భాషలకన్నిఁటికి మూలము. ఈభాషనె దేవతలుపయోగించుచుండిరని? [illegible] సం

హారాజుతో "వల్లె" యని యింటికిఁ జనెను. అటుపిమ్మటఁ
దనకిష్టుఁడును, సతీర్థుఁడును, సంస్కృతద్రావిడ కర్ణాటభాషా
పండితుఁడునునగు నారాయణభట్టుచే నాంధ్రభాషకు సం
బంధముకలిగిన కన్నడమునందక్కడక్కడ ఛందోవిషయ
మున సాహాయ్యమందుచు నదివఱకుఁ గక్కుఱిబిక్కుఱిగానున్న
యాంధ్రమును సంస్కరించుచుఁ బద్య గద్య యుక్తముగా
నూతనముగా నారాజనరేంద్రునిఁ గృతిపతినిఁ జేసి వ్యాస
రచితభారత మాంధ్రీకరించ మొదలిడెను. క్రమముగా నాతఁ
డాభారతము నందాదిసభారణ్యపర్వములను రచించెను. అం
తటనానన్నయభట్టు తనయభీష్టమును దుదివఱకుఁ గొన
సాఁగనీయని దైవముపశమున విధివశుఁ డాయెను. ఈతనికవ
నము, రెండువంతులు సాంస్కృతికపదములను, నొకవంతు
తెలుఁగుపదములును, గలిగి బహుసరసముగా ననేకాలంకారశో
భితమై దూరాన్వయములు లేక యొప్పుచుండును. మన తెలుఁ
గుబాసలోనితఁ డె మొదటికవి. ఈనన్నయభట్టాదికవి కాఁ
డని కొందఱనెదరు. కాని ఈతనికిఁబూర్వమున నొకపుస్తకమై
న నాంధ్ర[illegible] గనుపడకపోవుటవలన వారు చెప్పునది వి
శ్వసనీ[illegible]. ఇప్పుడిప్పుడు కొన్ని పాత్రముల బయలుదేఱఁ
దీసి యవి నన్నయకుఁబూర్వములె యని వాదుచున్నారు. కాని
యీపాత్రములన్నియు నారయ నిటీవలివె యగుచున్నవి. కాన
నన్నయ యాదికవియని చెప్పనొప్పు. ఈయాంధ్రకవితా
పితి, యాంధ్రశబ్దచింతామణియను లక్షణగ్రంథమొకదాని

ని రచించెనని కొందఱు ధీవరులనెదరు. కాని యది చింత్యము. ఈయాదికవి బుద్ధియందు బృహస్పతితో సమానుఁడు. నిగర్వి, పరోపకారి, కృతజ్ఞుఁడునై యున్నవాఁడు. ఈకవి యాంధ్రమునసలక్షణముగా నొనరించుటవలన విద్వాంసులచే "వాగనుశాసనుఁ"డని బిరుదమునందెను. కొందఱీతనిని నియోగియనెదరు. కాని వైదికుఁడని తెలిసికొనుఁడు.

ఈకవికిఁ దరువాత హూణశకము 12వ శతాబ్దమందునఁ దిక్కనయనుమహాకవి కొమ్మనపుత్త్రుఁడై యుభయకవిమిత్త్రుఁడై నియోగిశిఖామణియై ప్రసిద్ధినిగాంచుచుండెను. అంతనొకసమయమునన దివఱకు నన్నయచేఁ గొంతవఱకు రచింపఁబడిమూలఁబడియున్న భారతమునుగాంచెను. అంతటనాభారతమును బూర్తిఁ జేయవలయునని తనకుబుద్ధిపొడమెను. అటుతరువాత హరిహరనాథునిఁ గృతినేతగా నొనరించి విరాటపర్వాదిపంచదశపర్వములను, బహుశ్రద్ధతో సరసముగా నాంధ్రీకరించి వానినిఁబూర్తిఁ జేసెను. ఈకవి, యీభారతమును బూర్తిఁ జేయకమున్నె మనుమ భూపాలునిఁ గృతినాయకునిగా నొనరించి నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచించెను. మఱియుఁ గవివాగ్బంధమను గ్రంథమును రచించెను. ఈతనికవిత్వము మూడుపాళ్ళు తెలుఁగుపదములును, నొకపాలు సంస్కృతపదములును కలిగి ద్రాక్షాపాకమై దీర్ఘసమాసములు లేనిదై నానాలంకారశోభితమైసరళమై మనోజ్ఞముగానుండును. ఎట్టిపట్టుల నెట్టిపదములఁ బెట్టి యారసముట్టిపడునటులఁ జేయవలయునో యావి

ద్గ్రంథముల రచించి సద్యశమార్జించుట కెక్కువగాఁ బ్రయత్నింతము.

ఆ. వె. ఎల్లభాషలకును • దల్లి యెల్ల యినట్టి
సంస్కృతంబు మనము • చదువవలయుఁ
జదివి దానిమహిమఁ • జాటించవలయును
జాటి దాని వృద్ధి • సలుపవలయు.

ఆంధ్రభాష.

మన తెలుఁగు బాసనెయాంధ్రభాషనియనెదరు.

మన తెలుఁగు బాసకీయాంధ్రసంజ్ఞ యెటులఁ గలిగినదన- మగధదేశమును బరిపాలించు, ఆంధ్రనామక ప్రభువు మనపూర్వులు నివశించు దేశమును జయించి పరిపాలించుటంబట్టి మన దేశమునకును, మన బాసకు నాంధ్రసంజ్ఞ కలిగినది. అప్పటినుండి యిప్పటివరకు మనదేశమాంధ్రదేశమనియు, మనబాసనాంధ్రభాషయనియు వ్యవహరించుచున్నారు.

ఈభాష స్వతంత్రభాష కాదు. ఈభాష సంస్కృతము, ప్రాకృతము, ద్రావిడము, కర్నాటమను నాలుగుబాసలతోఁ గూడికొనియున్నది. సంస్కృత ప్రాకృతభవపదములు తప్ప ద్రావిడ కర్ణాటపదములన్నిఁటిని దేశ్యములని మనవారు వాడుచున్నారు. మన దేశమునకు వేగియను నామాంతరము క

లకుగాని భాషకుఁగానరాదు. మనదేశమునందు మొదట కొంతకాలమువరకు సంస్కృతద్రావిడకర్ణాటభాషలు మిక్కిలి ప్రచారము కలవియై యున్నవి. ఆభాషలయందున లెక్కలేని శబ్దములు బయలువెడలినవి. గొప్పగొప్ప పండితులున్నారు. కాని మన తెలుఁగుబాస మిక్కిలి ప్రచారములేక పోవుటయకాక దానియందొకశాస్త్రమైనను బయలువెడలక నియమరహితమై సంకరభాషయై యుండెను. దానినె జనులు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

ఇట్టితరుణమున నాపస్తంబసూత్రుఁడును, ముద్గలగోత్రజాతుఁడును, వైదికశిఖామణియునగు నన్నయభట్టు జనించి యదివఱకభివృద్ధిదశలోనున్న సంస్కృత పంచకావ్యంబులను,నాటకంబులను, వ్యాకరణశాస్త్రంబును, ఛందశ్శాస్త్రంబును జక్కఁగాఁబఠించి పిమ్మట ద్రావిడభాషను బ్రాకృతభాషను బాగుగాఁజదివి విద్వాంసుఁడై లోకజ్ఞానములవరించుకొనుచు నెగడుచుండెను. ఇటుల నెగడుచుండు నన్నయభట్టును 111-సంవత్సరమున రాజ్యమునుఖముగాఁబరిపాలించు రాజరాజనరేంద్రుఁడు తనయాస్థానమునకుఁ బిలిపించుకొని సగౌరవముగానిటులఁబల్కెను. "పండితవరా! నేనుభారతంబును వినుటకెక్కువయిష్టపడుచున్నాను. కాన నీవు సంస్కృతమునందు భారతమును సలక్షణముగా నాంధ్రీకరించి నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయు"మని ప్రార్థించెను. అంతనన్నయభట్టు తానదివఱకె సంస్కృత ద్రావిడకర్ణాటభాషాపండితుఁడై నందువలన నాము

మయమీమహాకవికిఁ దెలిసిన ట్లింకొకరికిఁ దెలియదు. కాఁబ ట్టియే యీకవి మహాపండితులచేఁ గవి బ్రహ్మ"యని గౌరవ లాంఛనము నందఁగలిగెను. ఈకవి నియోగియైనను వేదా ధ్యయనసంపన్నుండయి యజ్ఞమొనరించిన వాఁడు. ఈకవి,స మకాలికుఁడగు కేతనచే దశకుమారచరితమునుగృతినందెను. ఈమహాకవివలన భారతము సంపూర్ణముగ నాంధ్రీకృతమ య్యెను. కాని కొలఁదికాలమైన తరువాత నాదికవిచేరచింపఁ బడిన భారతారణ్య పర్వమునఁ గొంతశిథిలమైపోయినది.అం దువలనఁబూర్తి కాలేదు.

ఈతిక్కనకుఁ దరువాత హూ॥ శ॥ 14వ శతాబ్దమం దున 'నెఱ్ఱాప్రగ్గడ' యను మహాకవి శిథిలమైన యాయరణ్య పర్వశేషమును నన్నయకృతముగానె పూర్తిఁజేసెను. ఈకవి నియోగి, ఈతనితల్లి పోతమ్మ,తండ్రిసూరన్న,ఈతనిది శ్రీవ త్సనగోత్రము, ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్ర పండితుఁడు. ఈతని కవిత్వము నన్నయతిక్క.నల కవనమువలెనుండును. ఈతఁడు శివభక్తుఁడగుటవలన శంభుదాసుఁడనియుఁ, బ్రబంధశైలిని భారతమున నరణ్యపర్వశేషమును బూర్తిఁజేసెను.కానఁబ్ర బంధపరమేశ్వరుఁడనియు నామాంతరములు కలవాఁడు. ఈ కవి, హరివంశము, రామా[illegible], నృసింహాపురాణమును నాంధ్రీకరించెను. ఈము[illegible] [illegible]సింహాపురాణ మహాబ లస్వామికంకితముసేసియున్నవాఁడు.శ్రీమదాంధ్రభారతమీ మైమువ్వురు రచించుటంబట్టి వీరికిఁగవిత్రయమని పేరిడిరి.వీరి

యాంధ్రీకరణము. "మక్కికిమక్కి" గాలేదు. కాని చక్కఁగా సంస్కృతభారతాను సారముగానున్నది. మనకీమువ్వురయాంధ్రభాషయందుఁ బ్రబలప్రామాణికులు. వీరి ప్రయోగములె మనకు శరణ్యములు. మన తెలుఁగు బాసలోనికి భారతమె మొదటి పొత్తము. ఈభారతముతో సమానమగుగ్రంథమింతవఱకును బుట్టలేదు. సద్గుణానికరోపేతంబగు నీకవిత్రయంబును, సులక్షణాలక్షితంబగు నీభారతంబును, నటులుంచి యీయాంధ్రభాషయందున నుండుముఖ్యకవులను గైకొని యింకను దెలుఁగును గుఱించి తెలిసి కొందము.

ఈపదునాలుగవ శతాబ్దమందె హుళక్కిభాస్కరమహాకవియుండెను. అతఁడు వాల్మీకికృతరామాయణమును దెనిఁగించెను. ఈతఁడీరామాయణమందున నారణ్యకాండమును యుద్ధకాండములోఁ గొంతభాగమును, మాత్రమురచించెను. తక్కినభాగములో బాల, కిష్కింధా, సుందరకాండములను దత్పుత్రుఁడగు మల్లికార్జునభట్టును, అయోధ్యాకాండమును శిష్యుఁడగు కుమారరుద్రదేవుఁడును, యుద్ధకాండములోని తుదిభాగమును నతనిమిత్త్రుఁడగు నయ్యలార్యుఁడును వ్రాసిరి. ఈమువ్వురు, తామురచించినను మొదటఁ బ్రారంభించి కొంతవఱకుఁజేసిన యాహుళక్కిభాస్కరునె గ్రంథకర్తగానేర్పాటుఁజేసిరి. కాఁబట్టియె దానికి భాస్కరరామాయణమని పేరు వచ్చినది. ఈతనికవిత్వమతి పటువై యానందమునింపుచుండును.

ఈ 14వ శతాబ్దమందె భారద్వాజసగోత్రజుఁడును, నాపస్తంబసూత్రుఁడును, మారయ్యపుత్త్రుఁడును నగుశ్రీనాథుఁడు మహాకవియై మరుత్తరాజ చరిత్రము, పండితారాధ్యచరిత్రము, శాలివాహన సప్తశతి, నైషధము, భీమపురాణము కాశీఖండము, వీథినాటకము, హరవిలాసము, పల్నాటివీరచరిత్రమను ద్విపదకావ్యమును మున్నగుగ్రంథములను రచించి యాంధ్రభాషా పోషితుఁడాయెను. ఈకవికవిత్వమునిర్దుష్టమై సంస్కృతపద వ్యాప్తమై దీర్ఘసమాసములు కలదై యనేకాలంకారరమణీయమై రమ్యముగానుండును.

ఈకవికిసమకాలికుఁడును, బావమఱఁదియునగుబమ్మెర పోతున కౌండిన్యగోత్రజ కేతనపుత్త్రుఁడై మహాకవియై యుండెను. ఈకవి సంస్కృతభాగవతమును దెనిఁగించెను. ఈతనికవనము శబ్దాలంకార విరాజితమైపదలాలిత్యము కలదియై భక్తిరస ప్రధానమై యొప్పుచుండును. ఇతఁడు భగవంతునియందవ్యాజ భక్తికలవాఁడు. ఈకవి వీరభద్రవిజయమను మఱియొక గ్రంథమును రచించెను. ఈకవి తానురచించినగ్రంథమునుశ్రీరామస్వామికంకితముఁజేసెను. ఈభాగవతమునఁగారణాంతరమునఁ గొన్ని భాగములుత్పన్నములై పోయెను. ఆభాగములను గంగన, సింగన, నారయ, యనువారలు పూరితిఁజేసిరి. ఈభాగవత గ్రంథము నందక్కడక్కడ రేఫశకటరేఫములకుఁ బ్రాసాదులు చెల్లించుటవలనఁ బూర్వలాక్షణికులు దీనిని లక్షణగ్రంథముగాఁ బరిగణించరైరి.

ఇతనికిఁ దరువాత 15వ శతాబ్దమందున చొక్కన
కుమారుఁడును,నియోగిబ్రాహ్మణుఁడును నగునల్లసాని పెద్ద
న శ్రీకృష్ణదేవరాయాస్థాన ప్రధానపండితుఁడై హరికథాసా
రము, స్వారోచిషమను చరిత్రములను రచించెను. ఈకవి ర
చించినవానిలోనికి మనుచరితమె మిక్కిలివన్నెకెక్కినది. ఈ
తనికిఁబూర్వమునం దున్నకవులు సంస్కృతకోశముల నాంధ్రీక
రించుటయె కాని విపులీకరణముగా నొక గ్రంథమైననురచిం
చియుండలేదు. కాని యితఁడు మార్కండేయ పురాణమునుం
డికథను గైకొని పెంచి మనుచరిత్రప్రబంధమును రచించెను.
కాఁబట్టియె యాంధ్రకవితా పితామహుఁడను బిరుదమునందె
ను. ఈకవి కవనము శ్రోత్రపేయమై శృంగారాది రససమన్వి
తమై యుండును.

ఇతనికి సమకాలికుఁడగు పింగళిసూరన యుభయభా
షాకోవిదచూడామణియై రాఘవపాండవీయమును, కళాపూ
ర్ణోదయమును, గరుడపురాణమును, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న
మునింకనుగొన్ని గ్రంథముల రచించెను. ఈతనిరాఘవపాం
డవీయము శ్లేషకావ్యమైనను క్లిష్టాన్వయములు లేక సులభశైలి
లో బహుసరసముగా నుండును.

ఈకవికించుమించు సమకాలికుఁడగు రామరాజభూష
ణుఁడు వసుచరిత్రయను శ్లేషకావ్యమును మనుచరిత్ర ననుక
రించి తిరుమలదేవరాయలను గృతినాయకునిగా నొనరించి
రచించెను. ఈ ఘనకవనము గాంభీర్యము కలదియై యమకా

ష్యాలంకారభూషితమైకల్పనాచమత్కారము కలదియై యొప్పు
చుండును.

ఇతనితరువాత 17వ శతాబ్దమందున గంగనసూతుం
డును, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడును నగుకూచిమంచి తిమ్మకవి
రాజశేఖరచరిత్రమును, కలభల్లాణచరిత్రము, రుక్మిణీపరిణయ
ము సింహాచలమాహాత్మ్యంబును, సర్వలక్షణ సారసంగ్ర
హంబును, *నీలాసుందరీ పరిణయము,* అచ్చతెనుఁగు రా
మాయణము,(* ఈ రెండును శుద్ధాంధ్రములు) సారంగధరచ
రిత్రము, సాగర సంగమాహాత్మ్యంబును, సర్పపురమాహా
త్మ్యంబును, రసికజనమనోభిరామమును' శివలీలావిలాసము
మొదలగు గ్రంథములను రచించెను. అంతఁదానభినవవాగ
నుశాసనుఁడని బిరుదమునందెను. ఉభయభాషలయందీతనికవ
నము మృదుమధురశైలిలోనుండి వినువారికిని, జనువారికిని
నానందముఁ గూర్చుచుండును.

ఇతనితరువాత 18వ శతాబ్దమందున్న నృసింహాచా
ర్యతనూభవుండును, వైధ్రివకాశ్యపాన్వయుండును నగు
మండభూషి వేంకటాచార్యులు సంస్కృతాంధ్రభాషలయంద
సమానపండితుఁడై నూజివీడుసంస్థాన పండితుఁడుగా బహు
కాలముండెను. ఈతఁడు శతావధానాష్టావధానవిధానములం
దుఁగడునేర్పరి. ఇతఁడు నాలుగాశ్వాసములుగల భరతాభ్యుద
యకావ్యమొకటి రచించెను. ఈతనికవనము సలక్షణమై

మనోజ్ఞముగానుండెను. ఈతఁడభినవ "పండితరాయ"యని బిరుదమునంది యున్నవాఁడు.

ఇతనితరువాత వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, లక్ష్మీపురగ్రామవాసియునగు గోపీనాథము వేంకటకవి వేంకటగిరిసంస్థానమందాస్థానకవి వరుఁడై వాల్మీకి రచితరామాయణమును, మాఘకవికృత శిశుపాలవధ మహాకావ్యంబును, బ్రహ్మకైవర్తపురాణస్థ కృష్ణజన్మఖండమును, భగవద్గీతను నాంధ్రీకరించెను. అంతట నాసంస్థానాధీశు లీతనికవనమునకు మెచ్చి యగ్రహారమొసంగిరి. ఈతనికవనము పండితపామరబోధకంబగు మనోహరశైలి కలదై లలితముగా నుండును.

ఈ తెలుఁగు బాసయందు సుప్రసిద్ధకవులింకను చాలమంది కలరు. కానిగ్రంథవిస్తరభీతిచే వారినివిడిచిపెట్టి వ్రాసితిని.

మనపూర్వకవులకుఁ బద్యకవనమందున్నంత ప్రేమ గద్యకవనమందుఁ గన్పడదు. కాని యిటీవలబాలవ్యాకరణప్రణేతయగు పరవస్తుచిన్నయసూరి మనోహరశైలిని వచనరచనఁజేసెను. ఈతనినీతిచంద్రిక కడుసొగసుగా నుండును. ఇతనిబాలవ్యాకరణమాధునికకవులకుఁ గొందఱకుపకారమొనర్చుచున్నది. ఈచిన్నయసూరిని వచనరచన చతురుఁడని పలుకనగు.

ఇటుల హృద్యంబగునీ తెనుఁగుబాసను మనమెక్కువగా గౌరవించవలెను. మనమాతృభాష యెప్పుడభివృద్ధిబొం

దునో యప్పుడె మనమభివృద్ధికిరాఁగలము. రాజకీయభాషల
మనమభ్యసించు చుంటినను మనభాషవిడనాడక యభిమాన
ముగా దానియందుండవలెను. దానిని బూజించుట మనతల్లి
నిఁబూజించుటయె యనినమ్మఁడు. మనము మొదట తెలుఁగు
పండితులను గౌరవించవలెను. వారిచే గ్రంథములఁ జేయించ
వలెను. అటుల మనబాసనభివృద్ధిఁజేయ సమకట్టిన మనముఁ
గూడ విద్వాంసులము కాఁగలము. అంతట గ్రంథములరచించి
కీర్తివంతులము కాఁగలము.

ఇటులవృద్ధిఁజేసి కీర్తిఁజెందిన వారలలో నొకనిని
జెప్పెద.

క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దమున రాజరాజనరేంద్రుని
వేఁడికోలుమీఁద నన్నయచే సృజింపఁబడిన యాంధ్రకవి
తను 15 వ శతాబ్దమందున్న కృష్ణదేవరాయలుచేకొని తన
యాస్థానమందున్న కవులచేఁ బోషణఁజేయించుచు రమా
రమి నూటికంటె నధికముగా గ్రంథములరచింపఁజేసి యా
గ్రంథకర్తలను సత్కరించుచుండెను. అటుపై నా శ్రీకృష్ణ
దేవరాయలు విద్వాంసుఁడై యాముక్తమాల్యదయను గ్రం
థరాజమును రచించెను. తదుపరి కీర్తనీయుఁడాయెను.

చూచితిరా? ఆకృష్ణదేవరాయలు తాను మహారాజు
నని యీ తెలుఁగుబాసను నిర్లక్ష్యముచేయక చేరఁదీసి
యాంధ్రపండితుల నెక్కువగా గౌరవించుచుండెను. అందు
వలననెకదా యనర్ఘంబులగు నూఱుగ్రంథములు బయలు

వెడలినవి. దాననేకదా తెలుఁగుబాసకదియె వర్ధమానదశ యని వాకొనుచుండిరి. మఱియు నామహారాజాముక్తమాల్యదయను గ్రంథరత్నమునురచించి బైలుదేఱదీయుటవలననే కదా యితరులకుఁగూడ నాంధ్రగ్రంథములం దభిరుచికల్గుచున్నది. ఇటులనేకవిధములఁ దెలుఁగునభివృద్ధిఁజేయుటవలననేకదా యాకృష్ణదేవరాయలను గీర్తించుచున్నారు. కాన మనమందఱము మనమాతృభాషయగు తెలుఁగునందభిమానముకలిగి యుండవలెను. మనమాంధ్రమును జక్కఁగాఁ జదివి విద్వాంసులముకావలయును. అటుతరువాత నిస్సారమగు గ్రామ్యభాషను గ్రంథములరచించక హృదయంగమమగు గ్రాంథికభాషయందె మంచికబ్బముల రచించి యాంధ్రలోకసన్నుతికిఁ బాత్రులమగుటకుఁ బ్రియత్నింతము.

క. ఆయాదేశము వారికి
నాయాదేశంబుభాష నమరినకావ్యం
బాయతవుపుమార్ధంబులఁ
బాయక నమకూర్చు దేవభాషయుఁ బోలెన్.

(అప్పకవీయము.)

ఓం తత్సత్

శ్రీ చిపుకుల అప్పయ్యశాస్త్రి ప్రణీతంబగు
బాలనీతియను గ్రంథము సమాప్తము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.
